

Sborník k 10. výročí
srpna 1968

S e z n a m d o k u m e n t ů

Tisková zpráva o návštěvě místopředsedy vlády dr.G.Husáka mezi žiarskými hutníky dne 20.srpna 1968

Prohlášení předsednictva ÚVKSČ ke vstupu vojsk zemí Varšavské smlouvy do Československa ze dne 21.srpna 1968

Báseň "Zapírám" z 21.8.1968

Text prohlášení, jež mělo být publikováno ČTK po vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území CSSR

Osobní vyznání národní umělkyně Jarmily Glazarové publikované v tisku

Dokumenty projednané a schválené Národním shromážděním a jeho orgány ve dnech 21. - 28.8.1968

Komuniké o jednání československé delegace v Moskvě a tzv.moskevský protokol

Záznamy o vystoupeních dr.G.Husáka na plenárním zasedání ÚVKSS dne 27.srpna 1968

Tiskem publikované znění rozhlasových projevů A.Dubčka, L.Svobody, J.Smrkovského a O.Černíka ve dnech 27.-29.srpna 1968

Záznam vystoupení V.Biláka na plenárním zasedání ÚVKSČ dne 31.8.1968

Záznam podstatné části /druhého/ vystoupení L.Svobody na plenárním zasedání ÚVKSČ dne 31.8.1968

Záznam rozhovoru předsedy Národního shromáždění J.Smrkovského s I.náměstkem ministra ~~zahraničních~~ zahraničních věcí SSSR V.V.Kuzněcovem dne 11.9.1968 v Praze

Vystoupení dr.F.Kriegla na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 30.5.1969

Gástáv Husák medzi žiarskými hutníkmi
ROBIT POLITIKU S LUDMI PRE LUD

Žiar nad Hronom /od nášho redaktora/ - Pri príležitosti 15.výročia začatia výroby hliníka zavítal do Závodu Slov.nár.povstania v Žiari nad Hronom podpredseda vlády.dr.Gustáv Husák. Na pode závodu ho privítali predstavitelia okresu a mesta. Po oficiálnom úvítaní predsedou velozávodného výboru KSS ing.Emilom Janičkom výrobnotechnický námestník riaditeľa ing.Karol Strnád informoval hosta o problémoch uzatvorenia hutnickeho cyklu a rošírenia finalizácie výroby. Sudruh Husák prejavil záujem o rešenie pracovných podmienok a hygienu práce. Po krátkej besede sa odobral s.Husák so sprievodom na prehliadku závodu. Vo viacerých výrobniach ho robotníci vítali srdečným potľeskom. Najväčší záujem prejavil o rozvíjajúcu sa druhovú výrobu a o perspektívy finálnej výroby v najbližších rokoch.

V popoludňajších hodinách sa s.Husák stretol s politickými funkcionármi, vedúcimi hospodárskymi pracovníkmi závodu na vnútrostranickom aktíve. Prítomní ho zasypali desiatkami palčivých otázok. Väčšina z nich sa týkala problémov demokratizačného procesu na Slovensku, presjazdových prognóz a štátoprávneho usporadania v štáte. Viacerí sudruhovia sa opýtali, či ÚV KSS v rokoch 1963-1967 zohrával nakezaj taku rozhodujúcu úlohu v snahách po obrode, ako o tom hovoria teraz niektorí čelní predstavitelia. S.Husák vyjádřil svoj názor na toto obdobie. Je pravda, že po XII.sjezde K⁺SČS sa do určitej miery uvoľnil priestor pro demokraciu a že funkcionári sústredení okolo súdruha Dubčeka sa snažili^o prebojovanie nových foriem práce v strane. Obdobie rokov 1963-67 nemožno však takto ~~ke~~ legendarizovať a najmä se nedá tvrdiť, že na Slovensku už nie sú potrebné žiadne zmeny. Aj v období od r.1963 do Januára naďalej vládli kultovské metódy a systém osobnej moci. K základným zmenám došlo až po januári. Na viaceré otázky o sobe sudruhovi Bilaka a Pechu s.Husák ocenil postoj súdruha Bilaka, ktorý zaujal v období januára. Avšak postupne sa obklopil ľuďmi, ktorí prejavovali viac snáh zabrzdiť súčasný demokratizačný proces, zakonzervovať súčasný stav. Po januári sa sudruh Bilak prezentoval prejavmi, ktoré neboli na podporu toho, o čo sa strana po januári usiluje.

S.Ladislav Frank spomenul pondelnajsie vystupenie s.Pechu v televízii, v ktorom se podľa jeho názoru snažil verejnosť presvedčiť, že ÚV KSS je progresívny už od r.1963. Opýtal sa s.Husáka, či aj on súhlasí s takýmto stanoviskom. S.Husák nesúhlasí s takýmto názorom. Sudruh Pecho ešte v jeseni minulého roku a aj po januári cenzuroval s.Husákovi články. S.Pecho sa dnes schováva za chrobát s.Dubčeka. Prítom však treba

zdoraznit, že s. Dubček nie je veľký práve tým, čo urobil v rokoch 1963-1967, ale tým, čo urobil po januári.

Faktom zostáva, že obrodný proces na Slovensku zůstal na polceste. Kým vo vedení všetkých organov v Čechách došlo k výrazným zmenám, na Slovensku sa takmer nič nezmenilo, prípadne došlo len k nepatrným zmenám. V tejto súvislosti s. Husák dal otázku, či možno veriť väčšine ľudí, ktorí už 15 rokov pracovali v tých istých funkciách starými metódami, že sa odrazu zmenia a budú schopní pracovať po novom? Demokratický proces musí aj na Slovensku zasiahnuť široké masy verejnosti. Musí sa dotknúť každého občana.

Po vnútrostraníckom aktíve sa s. Husák zúčastnil za stretnutí s pracujúcimi zo Žiaru a okolia. V preplnenej kinosále Závodneho klubu ROH sa ujal slova za burlivého potlesku. V improvizovanom krátkom prejave vysvetlil hlavné zásady súčasnej politiky ~~Komunistického~~ Komunistickej strany Československa a vlády republiky.

Spomenul zhodu okolností bližšieho sa zjazdu KSS a 24. výročia SNP. Po rokoch 1945-46 sa po prvý raz utvorila možnosť riešiť životné problémy slovenského národa. Aj vtedy išlo o obnovu občanských slobod, o demokraciu, o rovnoprávnosť ~~na~~ Slovákov v spoločnom štáte a o spojenectvo so SSSR. Avšak systém osobnej moci za 24 rokov nedokázal realizovať tieto myšlienky a postuláty. Až teraz, po odstránení tohto systému, sa opäť otvorili možnosti riešiť tieto základné otázky. Dôležité však bude, aby strana v budúcnosti robila verejnú politiku s ľuďmi, aby sa neuzatvárala pred nimi ako v minulosti, keď boli len figurkami, ktorými ktosi ľubovoľne pohyboval na šachovnici. Vedenie strany sa teraz usiluje práve o takúto politiku. Aj prúd je dnes už taký silný, že ho nikto nemože zastaviť a zvrátiť späť do obdobia pred januárom. S. Husák vyjadril presvedčenie, že aj zjazd KSS prinesie konkrétne výsledky na podporu tohto zdravého prúdu.

V minulosti sa štátníci typu Novotného ako v Čechách, tak na Slovensku pretekali v oslavných rečiach o riešení slovenských problémov. V skutočnosti sa zlikvidovali aj to málo právomocí, ktoré mali slovenské orgány. Po januári sa vraciame k federatívnemu usporiadaniu štátu, po ktorom slovenský národ volal 50 rokov. Nie je preto náhodou, že sa teraz vedenia strany snaží doriešiť tento problém nanejskor do 28. októbra 1968, teda do 50. výročia vzniku republiky. Toto, ako doslova povedal s. Husák, je "krajný termín slovenskej trepezlivosti". Konkrétne riešenie je už na najlepšej ceste a očakáva sa, že do uvedeného termínu dojde k uzákoneniu nového štátotvorneho usporiadania nášho štátu.

Tým sa otvorí priestor pre uskutočnenie rovnoprávnosti oboch našich národov. Dojde nejen k politickej rovnoprávnosti, ale v priebehu najbližších rokov aj k prestavbe celej štruktúry národného hospodárstva. Popri uplatňovaní správnej politiky vedúcami politickými a hospodárskymi činiteľmi bude však nutná iniciatíva pracujúcich. Je pravda, že v tomto snažení budeme v určitej nevýhode, lebo nemáme odkiaľ brať príklad pre rozvoj spoločnosti v podmienkach socialistickej demokracie. Musíte si preto sami kliesniť cestu. S.Husák vyjadril presvedčenie, že zjazdy zvolia na čelo takých ľudí, ktorí budú schopní nastúpiť správny kurz rozvoja našej spoločnosti. V mnohých otázkach účastníci stretnutia dokázali, že nie je im jedno, kto bude stáť v čele politických orgánov na Slovensku

Bratislava, Pravda 21.8.1968

Všemu lidu Československé socialistické republiky

Včera dne 20.8.1968 kolem 23.hod.večer překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí presidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a těchto orgánů.

V těchto hodinách zasedalo předsednictvo ÚV KSČ a zabývalo se přípravou XIV. sjezdu strany. Předsednictvo ÚV KSČ vyzývá všechny občany naší republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor. Proto ani naše armáda, Bezpečnost a Lidové milice nedstaly rozkaz k obraně země.

Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejenom všem zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva.

Všichni vedoucí funkcionáři státu, KSČ i Národní fronty zůstávají ve svých funkcích, do nichž byli jako představitelé lidu a členů svých organizací zvoleni podle zákonů a jiných norem, platných v Československé socialistické republice.

Ústavními činiteli je okamžitě svoláváno zasedání Národního shromáždění, vlády republiky, předsednictvo ústředního výboru KSČ svolává plénium ÚV KSČ k projednání vzniklé situace.

P ř e d s e d n i c t v o Ú V K S Č

Text prohlášení, které mělo vyjít po vstupu vojsk Varšavské smlouvy v ČTK. Prohlášení nebylo vydáno. Obsah prohlášení je shodný s textem, který 21.8.1968 vysílal TASS z Moskvy.

Občané Československa, dělníci, rolníci, příslušníci pracující inteligence, muži, ženy, mládeži,

Vy všichni bez rozdílu politické příslušnosti, národnosti, náboženství i společenského postavení, kterým je naše socialistická vlast drahá a kterým je skutečným domovem, k vám všem se obrácíme v této osudové chvíli, která navždy zůstane klíčovým okamžikem našich dějin i našeho dalšího socialistického a demokratického vývoje, kdy hám všem jde o hodnoty vykoupené naším dvacetiletým úsilím, našimi oběťmi, naší prací, ve chvíli, v níž jde o vše.

Obrácíme se na vás v okamžicích, kdy výsledky našeho socialistického zřízení ohrozily síly, zneužívající progresivní kroky, k nimž dala podnět sama strana na lednovém plénu ústředního výboru KSČ a které jsou od té doby upřímně uskutečňovány stranou v zájmu dosažení skutečné demokracie a skutečné humanity, ideálů to všech čestných občanů naší vlasti.

Z iniciativy strany jsme se v lednu vydali neprozkoumanou cestou hledání a nacházení nové tváře socialismu, která by odpovídala našim národním podmínkám, způsobu života a myšlení našeho lidu a s níž by spojoval své společenské i osobní perspektivy. Strana otevřeně kritizovala chyby minulosti. Rozhodně se zřekla systému osobní moci, který deformoval vpravdě humánní a demokratickou podobu socialismu. Za aktivní účasti a podpory všech čestně smýšlejících vlastenců rozhodně vykročila do nového období s nejčerstvějšími úmysly napravit chyby minulosti a vytvořit podmínky pro plnokrevný, bohatý a šťastný život v naší vlasti.

Základní občasná práva, která byla vždy bytostně spjata s představami našeho lidu o demokracii a humanitě, byla znovu obnovena v myšlenkách a v progresivním duchu akčního programu KSČ, v této dlouhodobé platformě našeho socialistického vzestupu, což se setkalo s nebyvale širokou podporou našeho lidu.

Především tato masová podpora vyjádřila oprávněnost, sílu a přitažlivost naší nové cesty. Zejména tato skutečnost dokázala, že přes všechny nedostatky předlednového období jsou ideje socialismu

v našem lidu hluboce zakořeněny, že socialismus považuje náš lid za přirozené prostředí svého života a že jeho hluboký smysl pro právo a spravedlnost našel svůj pravý výraz právě v progresivních myšlenkách otevřených lednovým plénem. Tyto myšlenky vymanily společnost z nezdravé lhostejnosti a otevřely naplno stavidla mocnému proudu zdravé, neopotřebované iniciativy. Náš lid v této historické zkoušce skvěle obstál a znovu osvědčil svoji ^{vysokou} vyspělost a zralost.

Bohužel, toto období hledání a přetváření naší společnosti zneužily pro své cíle, pro aktivní vstup na politickou scénu i síly, které po dlouhá léta čekaly na takový příhodný okamžik, aby diskreditovaly stranu a upřely jí politické i mravní právo vést společnost. Těmto pravicovým silám fakticky vycházely ^{všříce} i určité síly uvnitř strany a ve stranických orgánech, čímž se dostaly do rozporu s principy a cíli strany, s myšlenkami proletářského internacionalismu. Společně se zaměřily na soustavné narušování ústavního charakteru naší ~~spolitické~~ reformy a soustředily se proti pozitivnímu úsilí strany i státních orgánů při realizování záměrů Ledna. Zorganizovaly štvavé kampaně s cílem zkompromitovat jednotlivé funkcionáře strany, a to i z nového vedení KSČ, ty, kteří se odvážili veřejně upozornit na hrozící nebezpečí a viděli situaci v celé její složitosti. Narušovaly veřejný pořádek, rozpoutaly zaostálé nacionální vášně. Neštítily se ani pomluv naší československé socialistické vlasti, poctivé práce našeho lidu, naší strany, armády a bezpečnosti, žádali změnu čs. zahraniční politiky. Jejich štvavá kampaň vyvrcholila útoky proti spojenectví se Sovětským svazem zejména v souvislosti se státním cvičením ozbrojených sil Varšavské dohody, jakož i útoky proti přátelství se socialistickými zeměmi, čímž vytvořily ovzduší naprosto nepřijatelné pro socialistickou zemi.

Komunistická strana, vláda republiky, Národní shromáždění i Národní fronta zachovávaly svrchovanou míru trpělivosti a porozumění. Nejednou, zvláště však na květnovém plénu ÚV KSČ bylo proto zdůrazněno, že prvořadým úkolem je zmařit záměry pravicových protisocialistických sil, nedopustit ohrožení realizace akčního programu žádným chybným krokem, zajistit, aby o další linii strany nerozhodovali zastánci extrémních názorů, ale zdravé, progresivní jádro strany, a veřejně dát plnou podporu stranickému i státnímu aparátu, armádě, bezpečnosti, prokuratuře, soudům, lidovým milicím, slovem - konzolidovat vnitropolitickou situaci.

Avšak extrémní pravicové síly, které viděly v této velkorysosti a trpělivosti i ve skutečně demokratickém způsobu řešení vážné politické otázky stranou ne její sílu, ale její slabost, ještě více zintenzivněly svoji činnost. V Praze, jak je známo, po dobu živelných mnohatisícových každodenních shromáždění došlo k hrubým nepřístojnostem, kdy různé živly napadaly a urážely stranu i její představitele, jejichž účast si nejednou samy přímo vynutily. V centru města se započala veřejná podpisová akce za zrušení lidových milicí. Komunisté, kteří na nepovolených uličních shromáždění vystupovali v diskuzích se svými názory, byli umlčováni hrubým způsobem a nejednou i brutálním násilím. Mnozí ze signatářů dopisu z pražského závodu Praga byli hanebným způsobem pronásledováni, včetně propouštění z práce, nadále pokračuje v tisku - i když ne přímo - skandalizování vedoucích funkcionářů jinými, rafinovanějšími způsoby. Tato organizovaná rozvratná činnost vyvrcholila v posledních dnech dokonce otevřeným útokem na budovu sekretariátu ÚV KSČ v Praze. Extrémní síly tedy nevzaly na vědomí výzvy strany, ale ještě více stupňují svoji rozvratnou činnost ve snaze vyvolat v naší zemi stůj co stůj konflikt. Vznikla tak situace, kdy se veřejně soustavně porušují závazky, které vyplývají z bratislavské deklarace šesti bratrských komunistických a dělnických stran, pod níž jsou i podpisy představitelů naší strany.

V sázce je dnes, soudružky a soudruzi, spolueobčané a spoluobčan-ky, vše, co náš pracující lid za posledních dvacet let vytvořil, v sázce jsou všechny vymoženosti socialismu, je ohrožena nejen naše cesta socialistické demokracie, kterou jsme v lednu nastoupili, ale i samotná podstata socialismu, naše republika.

Vědomi si nejvyšší odpovědnosti vůči našemu lidu, pocitu opravdového vlastenectví, mezinárodní socialistické solidarity, vědomi si svých internacionálních závazků vzali jsme na sebe iniciativu k semknutí všech vlasteneckých sil ve jménu socialistické budoucnosti naší vlasti. Nebezpečí bratrovražedného boje, který připravovala reakce a který by byl tragickým opakováním nevedobých Lipan, postavilo nás před nezbytnost přijetí historického rozhodnutí, abychom se obrátili o pomoc k Sovětskému svazu a k dalším bratrským socialistickým zemím. Naši spojenci nám poskytlí tuto pomoc obdobně jako v roce 1945, kdy šlo o naše bytí či nebytí.

Vyzýváme všechno občanstvo, aby poskytlo veškerou podporu vojenským jednotkám našich spojenců. Po zlikvidování nebezpečí reakčního převratu opustí spojenecká vojska území Československa. Všichni cizinci, kteří se v této době nacházejí na území ČSSR, mohou nadále využívat našeho pohostinství, jejich bezpečnost a nedotknutelnost - budou-li se řídit našimi zákony - je zaručena.

Vedení pocitem nejhlubší odpovědnosti vůči našemu lidu, vůči naší dělnické třídě, vůči našim národům, vůči mezinárodní dělnické třídě a světovému komunistickému hnutí, obracíme se v této vážné chvíli k vám, občanům republiky, abyste se semkli okoli realisticky smýšlejícího jádra strany, kterému je drahá věc socialismu, pokroku, nové polednové cesty, jemuž je drahá věc přátelství s lidem Sovětského svazu a ostatních bratrských zemí.

Vyzýváme vás, všechny čestné občany naší vlasti, dělníky, rolníky, příslušníky inteligence, muže, ženy, mládež, zdravé síly Národní fronty, příslušníky armády, bezpečnosti, komunisty i nekomunisty, všechny čestné lidi, pevně důvěřující ve vaši rozvážnost, zralost a politickou vyspělost, abyste konkrétními činy zabránili jakýmkoli silám ať vně či uvnitř strany v kontrarevolučním nástupu. Nedopusťte živelnost, rozvrat, anarchii, zachovejte klid a pořádek!

Odmítáme praktiky předlednové politiky. Nedovolíme jakýkoliv náznak návratu ke zkompromitovaným metodám předchozího období, které se setkaly s drtivým odporem naprosté většiny našeho lidu, které ohrožovaly vedoucí úlohu strany i socialistické vymoženosti našich pracujících, které napomáhaly vytvářet situaci, v níž by skutečně mohlo dojít k mocenskému konfliktu. Naopak, chceme ubránit a do důsledků uskutečnit progresivní myšlenku Ledna, které nás povedou k vytvoření socialistické, skutečně moderní, obrozené a humánní společnosti, jakou měli na mysli zakladatelé učení marxismu-leninismu i ti, kteří tyto ideje začali po vítězném Říjnu přeměňovat ve skutečnost. Dovedeme do důsledku státoprávní uspořádání naší republiky na federativním základě.

Jsme a budeme důsledně věrní našim progresivním národním tradicím, spjatým s 50. výročím vzniku samostatné republiky, odkazu protifašistického odboje, národním i demokratickým hodnotám Slovenského národního povstání, pražského květnového povstání z roku 1945 i revoluční

výzvě z Února 1948 - kupředu, zpátky ni krok! Budeme střežit jako oko v hlavě naše bratrské svazky spojenectví a přátelství se Sovětským svazem a jeho lidem, národy všech zemí světového socialistického společenství a se všemi silami míru, demokracie, pokroku a socialismu - tuto velikou jistotou naší samostatnosti, nezávislosti národní i státní suverenity, bez níž bychom znovu stáli tvář v tvář hrozbě nového Mnichova i těm, kdož jej v roce 1938 zosnovali. Československo se může rozvíjet jenom jako socialistická země a jako nedílná součást socialistického společenství. Jeho pevnost a síly tvoří předpoklady dalších perspektiv mezinárodního revolučního hnutí. Každé oslabení a narušení socialistického tábora by způsobilo nedozírné škody věci revolučního pokroku a socialismu ve světě.

Obracíme se na vás v plné důvěře, že společným nástupem postavíme hráz hrozícímu nebezpečí, že společným úsilím překonáme současnou těžkou situaci a zabezpečíme pro naši vlast, současné i budoucí pokolení šťastnou přítomnost i budoucnost.

Občané a občanky, vyzýváme vás všechny - od šumavských pohraničních hor až po Čiernou nad Tisou, od Krkonoš až po břehy Dunaje, abyste pochopili velikost a vážnost těchto dnů, kdy nám jde o všechno, s čím spojujeme jméno demokracie a socialismu, abyste si uvědomovali svojí odpovědnost, zachovali jednotu a vzájemnou důvěru, s nimiž musíme vstupovat do příštích dnů. Naší vůdčí zásadou musí být prozíravost, pořádek, pravda, pokrok, perspektiva socialismu, státní suverenita a sjednocená solidarita.

Nechť rozkvétá demokratické, socialistické Československo!

Členové Ústředního výboru KSČ,
vlády a Národního shromáždění,
kteří požádali o pomoc vlády
a komunistické strany bratrských zemí

Ani v nejčernějším, nejfantastičtějším snu...

Jarmila Glazarová

V těchto dnech, když často zachytím vysílání sovětského rozhlasu, když poslouchám v úžasu ty fantastické, nesmyslné i prostoduché lži, musím si vzpomínat na dobu své práce v moskevském rozhlase. Vidím předsíně studia, kde jsem čekávala na střídání s hlasatelem rakouským, vidím mikrofony, k nimž jsem usedala noc co noc, abych pronesla první větu relace: Moskva hovoří, hovoří Moskva. Tam totiž je začátek mé úcty k SSSR. Tam jsem podávala zprávy o tom, jak vstává z trosek Sovětský svaz, zničený okupanty, jak hrdinsky a obětavě, v nejtěžších podmínkách pracuje sovětský lid, vyčerpaný, ožebračený, vykrvácený a plný bolestných ran.

A poznala jsem Leningrad s pamětí ještě docela čerstvou na hrůzy blokády a hladomor. Chodívala jsem po krásných nábřežích, a ještě po třech, po čtyřech letech jsem četla a dotýkala se dlaněmi černých nápisů, které nesmyly deště a nerozpustily mlhy a sněhy severských zim. Smrtě německim zachvatčikam! Četla jsem Šolochova a jeho Školu nenávisti. Žhavé, zavilé, žulové nenávisti k zachvatčikám, k okupantům. Písala jsem knihu Leningrad a chtěla jsem, aby to byla bible statečného, čestného a zoufalého hrdinství, vlastenectví, nejlepších lidských vlastností sovětského člověka.

Dvacet roků jsem pracovala pro přátelství se Sovětským svazem, pracovala s čistým a přesvědčeným srdcem, a ta práce se dařila, ~~xxxxx~~ protože jsem pro ni hořela i zapalovala. Jistě dnes ženy v Chomutově myslí na naši besedu, na moji poslední besedu na toto téma, na dvě sovětské profesorky, které se jí zúčastnily, na vroucnost, lásku a nadšené přátelství, které naplnilo ten vyzdobený sál.

Vzpomínám, jak jsem stála u kolébky fakulty českého jazyka na moskevské universitě, na spolupráci s profesorem Bogatyrovem a jeho prvním česko-ruském slovníku. S jakými pocity asi opouštěl nyní prof. Bogatyrov, po čtyřicet roků náš oddaný přítel, světový kongres slavistů v Praze? Ten může dosvědčit, že nebyly zmatky a že nebyla kontrarevoluce v naší zemi.

Před málo dny jsem stála v Treptově u Berlína před velkolepou sochou rudoarmějce s obrovským mečem v jedné a dítětem na druhé ruce. Monumentální a podmaňující symbol síly a něhy, vítěze a ochránce. Kolik tam bylo lidí v ten vlahý den! Kolik jich oněmělo pod zdrcující silou dojmu, vzpomínek, vděčnosti. Stáli tam lidé všech možných národností, mlčeli, plakali, a člověk tam stál a díval se na hrdinu a dítě, ochoten ke každé oběti, ke každému důkazu, ke každé povinnosti.

Kde jsme se nadáli, že za pár dní ten voják s mečem přijde k nám. A že se na něho budeme dívat uražení a ponížení, s bolestným a nevěřícím úžasem, že se jeho meče budeme bát, i my, i děti, takové, jaké tam držel v náručí, a on že bude do nás i do těch dětí střílet, ne vítěz, ne hrdina, ale okupant - zachvatčík, přesně to, co se učil nenávidět a trestat nelítostně a s krutou spravedlností.

V těchto dnech denně potkávám v lese ruskou paní, vlídnou a laskavou maminku, která tady má provdanou dceru. "Jak krásná země, jak vlídná, tolik zahrad a květin. A jaká péče o hroby našich synů." - A já si vzpomínám namátkou na hřbitov šesti tisíc sovětských padlých na opavském hřbitově. Armáda okupantů prošla severomoravským krajem. Snad si povšimli té láskyplné péče. Nevědí, že naše děti mají ten hřbitov v pšeloupné péči, že tam každoročně o Štědrém večeru vzplane celý les vánočních stromků. A je to k víře, že během dne, během osudné hodiny se k týmž uniformám obrácíme zády? Že nám třeba krvácí srdce, alevody nepodáme? A že se sovětský voják dívá na náš hrozný žal a hněv a nechápe pranic, protože i on byl oklamán? Propaganda je zřejmě tak všemocná, tak před ní není úniku v těchto režimech a vytváří takové nepřekročitelné propasti, že v několika málo dnech se přes ně nedaří sklenout žádný most.

A je to k víře pro mne osobně, že píše tyto řádky, plné nářku, zklamání a nezhojitelné lítosti? Když v květnu roku 1945 vyšlo první číslo Rudého práva, nažloutlý list narychlo vytištěný, byly tam články dvou spisovatelek: Marie Pujmanové a můj.

Byl by člověk v nejčernějším, nejfantastičtějším snu mohl předvídat, že po 23 letech budu psát^{do} těmito okupanty těžce zkoušeného Rudého práva vyznání svého žalu a rozčarování, které tak nesnesitelně bolí na prahu stáří a na troskách věrné, oddané a láskyplné práce?

Seznam dokumentů

o Národním shromáždění ve dnech 21. - 28. srpna 1968

- 1/ Prohlášení předsednictva NS (21.8.)
- 2/ Záznam o telefonickém rozhovoru s prezidentem republiky (21.8. v 9.30 hod.)
- 3/ Dopis presidenta republiky předsednictvu NS o svolání zasedání NS (21.8.)
- 4/ Zpráva z předsednictva NS (21.8. v 10.45 hod.)
- 5/ Prohlášení poslanců přítomných na schůzi NS (21.8. ve 14.30 hod.)
- 6/ Dopis NS parlamentům SSSR, NDR, PLR, MLR, BLR (22.8.)
- 7/ Protest vládám a parlamentům pěti států Varšavské smlouvy (22.8.)
- 8/ Provolání NS k občanům Československé socialistické republiky (22.8.)
- 9/ Dopis presidentu republiky (22.8.)
- 10/ Dopis velvyslancům Rumunska, Jugoslávie, Albánie, Čínské lidové republiky, Mongolské lidové republiky, Korejské lidové demokratické republiky, Vietnamské demokratické republiky a reprezentací Fronty národní osvobození Jižního Vietnamu a velvyslanectví Kuby republiky (22.8.)
- 11/ Provolání předsednictva NS k Slovenské národní radě (23.8.)
- 12/ Dopis NS ústřednímu výboru KSČ zvolenému na XIV.sjezdu KSČ dne 22. srpna 1968 (23.8.)
- 13/ Poděkování NS rozhlasovým a televizním pracovníkům, technickým pracovníkům a redaktorům tisku, pracovníkům polygrafie a pomocných služeb, které zabezpečují jejich činnost
- 14/ Prohlášení NS o účasti zástupců vlády na plenární schůzi NS (23.8.)
- 15/ Dopis NS presidentu republiky do Moskvy (25.8.)
- 16/ Prohlášení NS k názorům vyjádřeným v rezolucích, které volají po neutralitě, a zdůvodnění stanoviska (25.8.)
- 17/ Provolání NS k českému a slovenskému národu u příležitosti výročí Slovenského národního povstání (26.8.)
- 18/ Provolání NS, vlády ČSSR a ÚRO ke všem pracujícím (26.8.)
- 19/ Prohlášení NS k obyvatelstvu (27.8.)
- 20/ Prohlášení NS "Všemu lidu Československa" (28.8.)

Předsednictvo Národního shromáždění, řádně svolané na den 21.8.1968
přijalo na své schůzi toto prohlášení:

Předsedům vlád a předsedům parlamentů SSSR, PLR, MLR, NDR, BLR:

Předsednictvo Národního shromáždění vyjadřuje hluboký a závažný
nesouhlas s postupem spojeneckých vojsk, která dnes začala bezdůvod-
ně obsazovat naši zemi. Došlo tak k porušení suverenity našeho státu,
které je naprosto nepřípustné v našich vzájemných vztazích.

Žádáme vás co nejnakléhavěji v okamžicích, kdy se na ulicích Prahy
ozývají výstřely, abyste dali ihned rozkaz k okamžitému stažení všech
vojsk z území ČSSR.

V Praze dne 21.8.1968

Předsednictvo Národního
shromáždění

Přítomni: Fierlinger Zdeněk

Valo Josef

Petrusová Antonia

Hofman Leopold

Pelikán Jiří

Lacina Jiří

Bichler Antonín

Čáp Josef

posl. Bprůvka Josef

Zedník Josef

Žiak Andrej

Pospíšil Antonín

Kučera Václav

Poledňák Alois

Géryk Rudolf

Bilková Jarmila

Laštovička Bohuslav

Miková Marie

Generální tajemník NS: Vladimír Kaigl

Tajemník předsednictva NS: Oldřich Kučera

Záznam o telefonickém rozhovoru s prezidentem republiky

21. srpna 1968 v 9,30 hod. jsem volal Kancelář presidenta republiky. U telefonu byl vedoucí Kanceláře dr.Ladislav Novák. Žádal jsem ho, aby zprostředkoval členům předsednictva NS, které v této chvíli zasedá, přijetí u presidenta republiky.

Soudruh Novák konzultoval tuto žádost s prezidentem republiky, který byl přítomen. Po krátké pauze převzal telefonický rozhovor prezident republiky Ludvík Svoboda. Vysvětlil jsem, že předsednictvo NS v tomto okamžiku vykonává funkci pléna NS a že považujeme za nutné poradit se o otevření pléna NS a konzultovat aktuální situaci.

Soudruh Svoboda mi sdělil, že právě požádal, aby mu byla poskytnuta možnost projet Prahou, vidět situaci a navštívit předsednictvo ÚV strany. Sdělil mi, že o jeho žádosti má být rozhodnuto. Neřekl, kým. Ptal se rovněž na přítomnost s.Smrkovského. Sdělil jsem mu, že není přítomen, že s ním nemáme spojení a nevíme, kde je.

Soudruh Svoboda pak projevil souhlas, že poté, kdy uskuteční projížďku Prahou a návštěvu předsednictva ~~středního~~ středního výboru - bude-li mu poskytnuta tato možnost - přijme delegaci předsednictva NS. Bude to pravděpodobně v poledních nebo odpoledních hodinách.

Hovořil poslPoledňák

Poznámka redakce:

Ve své dopolední schůzi zvolilo předsednictvo NS delegaci (vedoucí posl.Zdeněk Fierlinger, členové: místopředsedové NS ss.Andrek Žiak a Josef Zedník, posl.Alois Poledňák, posl.Dušan Špálovský a generální tajemník NS s.Vladimír Kágl), jejímž posláním bylo sdělit stanovisko předsednictva NS k situaci velvyslanci SSSR a ihned poté navázat osobní spojení s prezidentem republiky s.Svobodou.

PRESIDENT
ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ
REPUBLIKY

V Praze dne 21. srpna 1968

Předsednictvu Národního shromáždění.

Podle článku 62, odst.3 Ústavy svolávám zasedání Národního shromáždění.

Svoboda v.r.

Zpráva z předsednictva NS - 21.8.1968 - 10.45 hod.

Předsednictvo NS na své mimořádné schůzi dne 21. srpna 1968 zasedá od ranních hodin a jedná o vážné situaci, která vznikla obsazením ČSSR vojsky SSSR, NDR, PLR, MLR a BLR.

Předsednictvo NS usiluje o navázání kontaktů k jednání s velvyslancem SSSR v Praze a s velitelem vojsk na území republiky.

Předsednictvo NS, opírajíc se o své ústavní postavení, je na svém místě. Snaží se o navázání spojení s prezidentem republiky a předsednictvem vlády. O výsledcích jednání bude obyvatelstvo podle možností informováno.

Předsednictvo NS zdůrazňuje, že na území republiky platí zákony republiky, vyzývá obyvatelstvo k jejich respektování a žádá, aby se obyvatelé vystříhali všech akcí, které by mohly být považovány za provokace, aby se tak předešlo zbytečnému krveprolití.

Předsednictvo NS znovu vyzývá všechny poslance NS, aby se neprodleně dostavili na svolanou schůzi pléna NS. Žádá poslance, aby použili všech dostupných dopravních prostředků. Zároveň žádá KNV a ONV, aby mohly dopravními prostředky poslancům NS.

J.Valo v.r.
I. místopředseda NS

Dne 21. srpna 1968 ve 14,30 hod. se sešli na schůzku přítomní poslanci Národního shromáždění (93) podle prezenční listiny, kteří přijali toto prohlášení:

Poslanci Národního shromáždění, kteří se sešli na výzvu předsednictva Národního shromáždění v poledních hodinách dne 21. srpna, pokládají za nutné ve chvíli, kdy zákonná vláda a ostatní ústavní orgány nemohou sdělit své stanovisko k současné situaci a plnit své ústavní funkce, prohlásit:

- 1/ Ztotožňujeme se s prohlášením předsednictva ÚV KSČ a předsednictva NS, které označuje okupaci Československa armádami pěti zemí Varšavské smlouvy za porušení mezinárodního práva, ustanovení Varšavské smlouvy a zásad rovnoprávných vztahů mezi národy.
- 2/ Žádáme, aby ústavní činitelé především prezident republiky Ludvík Svoboda, předseda vlády Ing. Oldřich Černík, předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský, první tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček, předseda ÚV Národní fronty dr. František Kriegel, předseda České národní rady dr. Čestmír Císař a další byli propuštěni z internace a tak mohli vykonávat ústavní funkce, které jim svéprávný lid této země svěřil. Rovněž delegace Národního shromáždění, kterou jsme vyslali na sovětské velvyslanectví v dopoledních hodinách, se dosud nevrátila.
- 3/ Protestujeme proti tomu, že Národnímu shromáždění, vládě, složkám Národní fronty a jejich představitelům je bráněno v vykonávání jejich zákonných práv a trváme na svobodě jejich pohybu a shromažďování.
- 4/ Žádáme kategoricky okamžitý odchod vojsk pěti států Varšavské smlouvy, dodržování Varšavské smlouvy a plné respektování státní suverenity Československé socialistické republiky. Obracíme se na parlamenty všech zemí a světové veřejné mínění, aby podporovaly naše zákonné požadavky.
- 5/ Pověřujeme delegaci NS ve složení: s. Marie Míková, Josef Macek, František Vodslon, Pavol Rapoš, Josef Pospíšil a Václav Kučera, aby vstoupila ve styk s předsedou NS s. Smrkovským, s prezidentem republiky L. Svobodou a s předsedou vlády Ing. Černíkem, aby je informovala o tomto usnesení a dohodla s nimi další postup. O výsledcích jednání podá delegace NS bezprostředně zprávu československému lidu.

6/ Vyzyváme všechny lid v naší zemi, aby se neuchyloval k násilným akcím proti okupačním vojskům, aby se nedal vyprovokovat různými silami, které si chtějí obstarat důkazy pro oprávněnost intervence a využít situaci k samozvaným akcím.

Pracující lidé, občané!

Zůstaňte na svých pracovištích a chraňte své závody. Použijte pro další rozvoj socialismu v Československu všechny demokratické prostředky.

Bude-li nutné, budete určitě schopni bránit se i generální stávkou. Dobrý život této země může zaručit jen lid, který v ní žije a pracuje.

Žijeme těžké hodiny.

Věříme, že z nich vyjdeme se vztyčenou hlavní a rovnou páteří.

Tto prohlášení bylo přijato všemi přítomnými poslanci.

J.Valo v.r.

I.místopředseda NS

Nejvyššímu sovětu SSSR,
Lidové sněmovně NDR,
Sejmu PLR,
Parlamentu MLR,
Parlamentu BLR

Vážení soudruzi,

obracíme se k vám jménem nejvyššího zákonodárného orgánu ČSSR ve chvílích, které jsou rozhodující nejen pro další osud naší země, našeho lidu, který zastupujeme, ale i pro další osudy vzájemných vztahů mezi našimi státy, věci a rozvoji socialismu ve světě.

Jak je vám známo, došlo v nočních hodinách z 20. na 21. srpna 1968 k protiprávnímu neoprávněnému obsazení ČSSR vojsky SSSR, Polska, NDR, Maďarska a Bulharska.

K tomuto vojenskému aktu došlo bez souhlasu legálních československých ústavních orgánů. Je to neslýchaný, odsouzení zasluhující zásah, který nemá obdoby ve vztazích mezi našimi zeměmi.

Svobodný, demokratický vývoj socialismu v ČSSR, který byl zahájen v lednu v ústředním výboru KSČ a jemuž se dostalo aktivní a nadšené podpory všech stran Národní fronty, všech společenských organizací, všech vrstev našeho obyvatelstva, je vážně ohrožen.

V současné chvíli je ochromována zásahy zvenčí činnost prezidenta republiky s. Ludvíka Svobody, vlády a Národního shromáždění. První tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček je internován. Internován je předseda vlády Ing. Oldřich Černík, předseda Národního shromáždění Josef Šmrkovský, předseda České národní rady dr. Čestmír Císař, předseda ÚV NF dr. František Křígel i další straničtí a ústavní činitelé.

Naše země je ve stavu okupace. Pocity našeho lidu jsou o to horší, že okupační armády patří zemím našich nejbližších přátel. Jejich pobyt se setkává u většiny obyvatelstva s nejhlubším odporem.

Opírajíce se o jednotnou vůli československého lidu, o jeho morální a politickou jednotu, žádáme vás co nejnaléhavěji:

1. abyste zajistili u svých vlád okamžité stažení všech okupačních vojenských částí z území naší republiky,
2. abyste požadovali okamžité zahájení legálních jednání mezi vládami a vedeními stran a parlamentů, přičemž za naši vládu, parlament a vedení strany je nutno považovat ty orgány, které byly zákonně ustanoveny před aktem tohoto vojenského zásahu.

Národní shromáždění ČSSR, věrno svému lidu, prezidentu republiky Ludvíku Svobodovi, věrno prvnímu tajemníku ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi a v plné důvěře, kterou vyjádřilo vládě s předsedou Ing. Oldřichem Černíkem prohlašuje, že je jediným legálním zákonodárným sborem a požaduje, abyste jeho hlas a vyslovené požadavky plně respektovali.

S pozdravy

~~XXXXXXXX~~

J. Valo v.r.

I. místopředseda NS

V Praze dne 22. srpna 1968

Poznámka redakce:

Znění dopisu bylo projednáno na schůzi předsednictva NS dne 22. srpna 1968 a schváleno též den plénem NS (při jedné abstenci). Na odpolední schůzi NS podali informaci vedoucí skupin poslanců NS, kteří předávali dopis na jednotlivých zastupitelských úřadech. Na velvyslanectví NDR bylo převzetí dopisu odmítnuto.

D O K U M E N T 8.7

Národní shromáždění Československé socialistické republiky
řádně zvolené československým lidem jako nejvyšší orgán státní moci
suverenního státu a řádně svolané prezidentem republiky

Kategoricky protestuje u vlád a parlamentů pěti států
Varšavské smlouvy (SSSR, NDR, PLR, MLR, BLR) a před tváří
celé světové veřejnosti

p r o h l a š u j e

- 1/ že žádný ústavní orgán ČSSR nebyl zmocněn k jednání ani nedal
k němu souhlas ani nepožval okupační jednotky pěti států Var-
šavské smlouvy,
- 2/ že považuje okupaci ČSSR za samozvaný akt násilí v mezinárod-
ním měřítku, jež odporuje zásadám spojeneckých smluv, které
ČSSR s těmito státy má,
- 3/ že vznáší ostrý protest vládám a parlamentům těchto zemí, které
se okupací účastní a požaduje okamžité ukončení aktů násilí
vůči Československu, jeho obyvatelstvu, okamžité stažení vojsk
a normalizaci mezinárodních vztahů,
- 4/ že současný stav považuje za stav kritický, kterým jsou ohrože-
ny všechny dosud ujednané dohody a smlouvy s Československem a
jmenovanými státy,
- 5/ že je rozhodnuto podniknout všechna potřebná opatření pro zaji-
štění suverenity československého lidu. Upozorňuje, že veškeré
morální důsledky okupace, týkající se světového komunistického
hnutí, dopadají v plném rozsahu na hlavy vlád těch zemí, které
se okupace Československa účastní,
- 6/ že jako jedinou zákonnou vládu Československa uznává vládu před-
sedy s. Ing. O. Černíka, které v květnu dalo důvěru a požaduje
jeho okamžitý návrat do funkce

Národní shromáždění vznáší rozhodně tyto okamžité požadavky na
představitelů okupačních jednotek v ČSSR:

- 1/ Okamžité zastavení všech bojových akcí, veškerého používání
bojové techniky, které ohrožují bezpečnost a životy našich
občanů
- 2/ okamžitý odchod všech okupačních jednotek z ČSSR; před odsu-

- nem okamžité stažení všech jednotek z obvodů, měst a sídlišť,
- 3/ nevměšování se okupačních orgánů do činnosti československých orgánů, úřadů, institucí, závodů apod.
 - 4/ okamžité vytvoření podmínek pro normální činnost všech státních a politických orgánů a jejich funkcionářů,
 - 5/ okamžité propuštění soudruhů Dubčka, Smrkovského, Kriegla, Černíka, Špačka, Císaře a dalších; oznámení, kdo dal příkaz k jejich internaci, kdo ji prováděl, kdo vedl výslechy apod. a oznámení řešení důsledků u sovětských nebo jiných státních příslušníků okupačních jednotek,
 - 6/ okamžitý návrat do funkcí předsedy Národního shromáždění s. Smrkovského, předsedy ÚV NF s. Kriegla a předsedy ČNR s. Císaře,
 - 7/ okamžité navrácení veškerých prostředků dopravních a jiných, které si okupační jednotky bez vědomí a proti vůli našich orgánů přisvojily, okamžité propuštění všech zaměstnanců, kteří byli zadrženi
 - 8/ obnovení spojů - rozhlasu, televize, dálkopisů, telefonních linek, poštovního styku vnitřního i mezinárodního, umožnění normální činnosti všem redakcím a polygrafickým zařízením.

Národní shromáždění kategoricky žádá, aby se neodkladně dostavil příslušný odpovídající politický činitel, nebo činitelé pěti států Varšavské smlouvy, který byl nejvyššímu orgánu státní moci v Československu s konečnou platností vysvětlil nezákonné akty k nimž došlo a zajistil splnění požadavků, které jsou zatím Národním shromážděním vládám pěti států Varšavské smlouvy a okupačnímu režimu předkládány.

V Praze dne 22. srpna 1968

Poznámka redakce:

Text prohlášení byl projednán na schůzi předsednictva NS dne 22. srpna 1968 a schválen plénem NS týž den.

Občané Československa,

Národní shromáždění, které v těchto chvílích zasedá ve ztížených podmínkách, vytvořených nenormálním stavem se k Vám znovu obrací, aby Vás informovalo o své činnosti. Považovali jsme za nutné vyslovit především oficiální protest vládám a parlamentům těch zemí, jejich vojenské jednotky se nacházejí na našem území, proti svévolnému porušení suverenity státu.

Žádáme u příslušných vládních a parlamentních orgánů o okamžité stažení cizích vojenských jednotek. Žádáme dále, aby mohly normálně pokračovat všechny legální ústavní orgány, vláda, Národní shromáždění, orgány Národní fronty a České národní rady, za účast jejich předsedů, kteří jsou stále internováni. Žádáme ~~na~~, aby došlo k jednání mezi vládami a vedením strany o normalizaci situace. Prohlásili jsme, že jediné legální orgány jsou ty, které byly demokraticky zvoleny před násilnou vojenskou okupací, tj. před 21. srpnem 1968. Navázali jsme spojení s prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou, s nímž společně koordinujeme další kroky. Vyjádřili jsme mu plnou podporu.

Občané,

Obracíme se k vám s žádostí o pomoc. Naše jednání bude o to účinnější a rychlejší, čím více rozvahy a klidu projevíte vy. Vyhybejte se jakýmkoliv srážkám, které by mohly vést k protizásahům. Vstupujte v jednání s místními veliteli cizích vojsk, předávejte jim své rezoluce. Žádejte, aby uvolnili provoz a abypořádek zabezpečovaly naše orgány VB. Stávkové akce, které se na některých místech připravují, jsou neúčinné. Poškozují především naše národy, naše hospodářství, zejména to, čím my můžeme působit na relativně klidný chod věci. Vyjadřujte plnou podporu Dubčkovu vedení, Černíkově vládě, Smrkovského Národnímu shromáždění, Císařově České národní radě, Krieglově Národní frontě. Buďte jednotni a plni důstojnosti, která je hodnalidu vědomého si svého morálního vítězství. Zabraňte všem provokacím, které by mohly poškodit další vývoj událostí. Věříme Vám, opíráme se o Vaši plnou důvěru, kterou nezklameme.

Praha, 22.8.1968

Národní shromáždění ČSSR

ozn.redakce: Provolání NS bylo přijato plénem NS ve schůzi dne 22.srpna 1968-

NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

Vážený a milý soudruhu předsidente,

Chceme Vám v této vážné chvíli našich dějin především poděkovat za Vaši neutuchající oddanost právu a svobodě naší země, poděkovat Vám za to, že tak pevně a rozhodně hájíte rouhy našich lidí po socialismu s lidskou tváří, po suverenitě a nezávislosti.

Ujišťujeme Vás znovu - jako to už mnohokrát učinili členové našeho předsednictva - nejen za sebe, ale i za všechny československý lid - svou oddaností i svou pevnou vůlí setrvat za všech okolností v boji za dodržování ústavy republiky, zákonů a práva.

Slibujeme, že zůstaneme věrni Vám, naší zákonné vládě v čele s Ing.O.Černíkem, našemu předsedovi J.Smrkovskému, předsedovi Národní fronty dr.F.Krieglovi, prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ A.Dubčekovi a dalším představitelům našich vrcholných institucí a orgánů.

U vědomí historické zodpovědnosti nás v šech za další život naší země, v nejužší součinnosti s nejširšími vrstvami československého lidu prosíme Vás, vážený soudruhu presidente, abyste i nadále věnoval své síly společnému boji, který čestně vejde do dějin našich národů a bude vždy světlou stránkou světových dějin.

Tiskneme Vám srdečně ruku, přejeme Vám dobré zdraví a srdečně Vás pozdravujeme.

Národní shromáždění
Československé socialistické republiky
J. Valo v.r.

V Praze dne 22- srpna 1968

Poznámka redakce:

Dopis presidentu republiky L.Svobodovi byl schválen na plenární schůzi NS dne 22. srpna 1968

Vážený soudruhu velvyslanče,

z pověření pléna Národního shromáždění, které v Praze ve čtvrtek 22. srpna 1968 ve večerních hodinách pokračovalo ve své schůzi, mám čest Vám, jakož i všem titulářům socialistických zemí akreditovaným v ČSSR, oznámit, že na dnešním dopoledním zasedání Národního shromáždění, byly přijaty dva dokumenty, jež si dovoluji připojit v příloze a zároveň Vás jménem Národního shromáždění oficiálně požádat, abyste je předal vládě a parlamentu své země spolu s naší prosbou, aby s nimi byla seznámena veřejnost. Zasedání Národního shromáždění se zúčastnilo 169 poslanců, přičemž celé řadě dalších poslanců nebyl - přes slib velitele okupačních jednotek, který mě dal osobně - vstup na zasedání umožněn.

Národní shromáždění ČSSR, jako nejvyšší ústavní orgán státní moci a jediný demokratický zvolený nejvyšší zastupitelský sbor, přijalo tyto dokumenty na obranu nezadatelných ústavních práv a svobod, jakými jsou nezávislost, suverenita a integrita území naší republiky. Při svém rozhodnutí vychází Národní shromáždění z principů marxismu-leninismu a ideí zakotvených v Chartě lidských práv.

Proto v těchto dokumentech kategoricky vzneslo protest proti svévolné a ničím neodůvodněné okupaci našeho území a žádá bezokladný a bezpodmínečný odchod okupačních armád pěti zemí - signatářů Varšavské smlouvy a propuštění dosud internovaných ústavních a politických činitelů. Chtěl bych Vás přitom upozornit, že v případě poslanců s. Alexandra Dubčeka, Josefa Smrkovského, Oldřicha Černíka, Františka Kriegla, jakož i předsedy České národní rady Čestmíra Císaře a místopředsedy České národní rady Josefa Špačka a dalších, se jedná i o nepřípustné porušení poslanecké imunity zaručené jim ústavou.

Oba dokumenty byly předány oficiálními delegacemi poslanců Národního shromáždění titulářům pěti zemí Varšavské smlouvy, jejichž vojska okupovala ČSSR.

Dovolte, vážený soudruhu velvyslanče, abych Vám tlumočil svou hlubokou úctu.

V Praze dne 22. srpna 1978

Josef V a l o
první místopředseda
Národního shromáždění ČSSR

Bude zasláno:

Velvyslancům Rumunska, Jugoslávie, Albánie, Čínské lidové republiky,

Mongolské lidové republiky, Korejské lidové demokratické republiky, Vietnamské demokratické republiky a reprezentaci Fronty národního osvobození Jižního Vietnamu, velvyslanectví Kubánské republiky.

Poznámka redakce:

Text dopisu byl projednán na schůzi předsednictva NS dne 22. srpna 1968 a schválen plénem NS též den.

SLOVENSKÉ NÁRODNÍ RADĚ

Drazí soudruzí,

plénium Národního shromáždění ČSSR za účasti 169 poslanců z českých zemí i ze Slovenska zasédá nepřetržitě od 21.srpna 1968 a usneslo se jednomyslně na prohlášení, jež Vám zasíláme ^{s opisem} na vědomí a s prosbou, abyste nám pomohli seznámit s nimi co nejširší kruhy slovenské veřejnosti. Prosíme Vás, abyste nás i Vy v zájmu jednotného postupu informovali o svých akcích a návrzích.

Při této příležitosti zasíláme Vám upřímné bratrské pozdravy. Prosíme Vás, abychom zůstali svorní a jednotní v boji proti okupaci naší země, v boji za svobodu a nezávislost, abychom zůstali věrní zásadám socialistické ústavy a práva, abychom věrně sloužili životním zájmům a potřebám našich národů.

Hájit rozvoj socialistického Československa, pečovat o blaho našich národů znamená nezradit našeho presidenta Ludvíka Svobodu, s.Dubčka, S.Černíka, s.Smrkovského, s.Kriegla, s.Husáka, s.Špačka, s.Císaře a další zákonné představitele našich vedoucích orgánů.

Ať žije bratrská spolupráce Čechů a Slováků!

Ať žije jednotné, federalizované a svobodné, socialistické Československo!

Předsednictvo Národního shromáždění

V Praze dne 23. srpna 1968

Poznámka redakce:

Text dopisu byl schválen předsednictvem NS na schůzi dne 23.srpna 1968.

Dopis Národního shromáždění ústřednímu výboru Komunistické strany Československa, zvolenému na XIV.sjezdu KSČ dne 22. srpna 1968

V Praze dne 23.- srpna 1968

Vážení soudruzi,

s upřímnou radostí jsme přijali zprávu o zasedání XIV. sjezdu KSČ. Jeho delegáti reprezentují plnoprávně zvolené zástupce stranických organizací, jejich rozhodnutí jsou platnými stranickými dokumenty.

Národní shromáždění, poslance všech stran Národní fronty se celým srdcem staví za politické prohlášení XIV. sjezdu. Zjišťujeme vně pokračování politické linie lednového pléna ÚV KSČ, obohacené o všechny pozitivní rysy demokratického socialismu, v kterých se v souladu s akčním programem KSČ uplatňují demokratické a humanistické tradice národů naší socialistické vlasti. Ztotožňujeme se plně s Vámi v hodnocení současné situace. Odmítáme hrubé porušení suverenity našeho státu vpádem okupačních armád. Žádáme jejich okamžitý odchod a plné uplatnění všech legálních orgánů státu.

Pozdravujeme nový ústřední výbor KSČ. Respektujeme Vás jako nejvyšší orgán strany.

Věříme pevně, že Vaše činnost bude dále rozvíjet demokracii naší socialistické společnosti, že se bude opírat o úzkou spolupráci se všemi stranami a společenskými organizacemi Národní fronty, že bude získávat svou každodenní socialistickou politikou všechny občany naší země, že bude dbát o to, aby socialismus měl u nás lidskou tvář. Je to jediná cesta k tomu, aby komunistická strana hrála i v dalším vývoji vedoucí úlohu, což si všichni bez rozdílu stranické příslušnosti upřímně přejeme.

Národní shromáždění ČSSR je připraveno dát všechny své síly k tomu, aby novému ústřednímu výboru KSČ pomáhalo v upevnění socialistické zákonnosti a v realizaci občanských práv a svobod, v uskutečňování podmínek pro pokojnou práci a šťastný život našich občanů. Přejeme si, aby pod vedením nového ÚV KSČ se soustředily všechny nejlepší síly naší země k jejímu skutečnému všestrannému rozkvětu.

Přejeme vám, vážení soudruzi, mnoho úspěchů ve Vaší odpovědné práci.

Ať žije svobodné, nezávislé, suverenní, demokratické a socialistické Československo!

Národní shromáždění
Československé socialistické republiky

Poznámka redakce:

Text dopisu byl projednán na schůzi předsednictva NS dne 23. srpna 1968 (v ranních hodinách) a schválen týž den plénem NS.

Prohlášení NS

dne 23. srpna 1968 o činnosti rozhlasových a televizních pracovníků a všech technických pracovníků a redaktorů tisku, pracovníků polygrafie a pomocných služeb, jež zabezpečují jejich činnost

Národní shromáždění Československé socialistické republiky na svém zasedání dne 23. srpna 1968 jednalo o činnosti rozhlasových a televizních pracovníků a všech technických pracovníků a redaktorů tisku, pracovníků polygrafie a ~~xx~~ pomocných služeb, jež zabezpečují jejich činnosti. Všichni poslanci vysoce oceňují neobyčejnou iniciativu a aktivitu rozhlasových a televizních pracovníků i pracovníků tisku a děkují jim za sebe i jménem všeho československého lidu za obětavou vlasteneckou činnost, za hrdinnou práci, na niž vděčný lid této země nikdy nezapomene.

Zasloužili jste se, milí soudruzi, o to, že se ustavičně realizuje jednota vedoucích ústavních orgánů naší vlasti a nejširší veřejnosti, i Vaší zásluhou se šíří a mohutní vlasteneckou hnutí, napřimují se nám páteře, upevňuje se naše odhodlání vzepřít se okupaci, čelit nástrahám zrádců a zbabělců.

Vaše obětavá práce, jakož i rezoluce, usnesení a jiné projevy jednotné vůle našeho lidu a jeho orgánů, které nám zprostředkováváte, jsou nesmírnou oporou nám, zákonným představitelům lidu Československa, v naší činnosti.

Věříme, že s Vaší pomocí bude možno ještě účinněji vést všechny náš lid ke kludu, k rozvaze, k důstojnému postoji vůči všem provokacím.

Ještě jednou srdečné a upřímné díky, ještě jednou se hlásíme ke společnému heslu: Věříme Vám, důvěřujte nám!

Národní shromáždění ČSSR

Poznámka redakce:

Prohlášení bylo projednáno na schůze předsednictva NS dne 23. srpna 1968 a schváleno plénem NS týž den.

Plénium Národního shromáždění ČSSR za účasti 181 poslanců setkal se dne 23. 8. 1968 poprvé v těchto pohnutých dnech s vládou ČSSR zastoupenou ministry: ss.Rázlem, Suchardou, Valešem a Borůvkou.

Jménem vlády ČSSR informoval ministr Rázl Národní shromáždění o činnosti vlády. Další členové vlády odpověděli na dotazy poslanců.

Představitelé a členové Národního shromáždění podali informace o činnosti orgánů NS a vyslovili naprostou důvěru vládě ing.O. Černíka.

Tyto vzájemně vyměněné zprávy ukazují naprostou jednotu a shodu v postoji a v hodnocení celé situace vyvolané příchodem okupačních armád. Projevil se rovněž jednomyslný názor na nutnost dosáhnout odvolání a odchodu okupačních vojsk z území ČSSR a na okamžité propuštění a uvedení do výkonu funkcí internovaných, státních a politických činitelů s.Dubčeka, s.Černíka, s.Smrkovského, S.Kriegla, s.Špačka a dalších.

Národní shromáždění a vláda konstatují, že projevují plnou důvěru prezidentu republiky Ludvíku Svobodovi při jeho jednání v SSSR, informovali se navzájem, že před svým odjezdem prezident ~~zpr~~ republiky znovu oba orgány ujistil, že nehodlá přistoupit na žádné jednání o změnách ve vrcholných orgánech státních a politických institucí.

Národní shromáždění a vlády budou i nadále udržovat navzájem nejužší styky, aby mohly svorně a jednotně čelit všem provokacím a hájit zájmy československého lidu, jeho svobody, státní suverenity a nezávislosti naší ČSSR.

Národní shromáždění ČSSR

Presidentu Československé socialistické republiky,
Ludvíku Svobodovi,
M o s k v a

Vážený soudruhu presidente,

celá naše země a všichni náš lid v plné důvěře ve Vás očekává v napětí a s netrpělivostí výsledky Vašeho jednání v Moskvě.

Považujeme za nutné informovat Vás o situaci v zemi od Vašeho odjezdu na základě našich názorů a hodnocení:

Náš lid v naprosté a pevné jednotě, která je ve shodě se stanoviskem nového ústředního výboru KSČ, zvoleného legálním mimořádným XIV. sjezdem, ve shodě se stanoviskem Národního shromáždění a vlády, rozhodně odmítá okupaci jako nezákonnou, protiústavní, ničím nepodloženou a žádá odchod okupačních vojsk. Jednotně a po boku našeho lidu vystupují složky Veřejného bezpečnosti, armáda a Lidové milice.

Národní shromáždění a vlády ČSSR nepřetržitě zasedají za obtížných podmínek. Plně stojí za požadavky a názory lidu. XIV. mimořádný sjezd KSČ zvolil právoplatný nový ústřední výbor a předsednictvo a přitom vyslovil plnou důvěru soudruhům Dubčekovi, Smrkovskému, Černíkovi, Krieglovi, Špačkovi, Šimonovi a dalším. Sjezdová usnesení mají plnou podporu celé strany a všeho lidu, jak to mimo jiné ukázala demonstrativní jednohodinová celonárodní generální stávka dne 23. srpna 1968.

Všem těmto orgánům se s pomocí komunikačních prostředků doposud dařilo udržovat poměrně klid v zemi, přesto, že jejich provozní podmínky jsou soustravně ztěžovány, redakce časopisů a tiskárny jsou obsazeny zahraničními vojsky, obsazen je rozhlas a televize. Odpovědní pracovníci, jmenovaní vládou, jsou nuceni hledat s velikými obtížemi náhradní provozy. Došlo již k druhému pokusu k obsazení vysílačky na ministerstvu zahraničních věcí, která je naším jediným spojením s našimi zastupitelskými úřady a rovněž naším jediným spojením s Vámi.

V této situaci naše národy prožívají již pátý den okupace. Napětí se neustále stupňuje v důsledku lidských obětí a materiálových ztrát. Jen v Praze bylo do soboty asi 30 mrtvých a přes 300 raněných. Na Slovensku jsou ztráty údajně ještě vyšší. Tyto ztráty jsou na naší straně. Je těžce demolováno okolí rozhlasu v Praze. Jen s krajním napětím je udržován klid a zabráňuje se střetům. Je stále omezována činnost volených orgánů, oklešťovány občanské svobody a práva. Dochází k zatýkání, není dne a noci, aby na pražských ulicích nezněla střelba. Za záminku ke střelbě se využívá cokoli. Dnes v nočních hodinách byly provedeny cizími vojsky prohlídky všech ústředních úřadů, v některých případech zabaveny zbraně Lidových milicí a v budově ministerstva dopravy bylo zbraní použito.

Okupačním orgánům se dosud nepodařilo získat nejmenší podporu a spolupráci obyvatelstva. To zvyšuje jejich nervozitu. Národní shromáždění a další orgány v zemi mají důkazy o násilných akcích. Zdůrazňujeme, že nepovažujeme na normální, že mezi námi a Vaší delegací v Moskvě není dostatek informací o obsahu jednání v Moskvě.

Vážne hospodářství, zvyšuje se nebezpečí ztížení zásobování obyvatelstva. Fakticky není možnost vycházení po 22. hodině večerní v Praze. V důsledku toho nefunguje veřejná doprava. Železniční doprava je narušena. Neexistují letecká spojení. Vážne import a export. Zásoby uhlí klesají na krajní mez. To všechny je důsledkem okupačního režimu.

Nebezpečným faktorem je stupňující se únava a nervové vypětí okupačních vojsk a našeho obyvatelstva. Napětí na obou stranách se nyní zvýšilo v důsledku Vašeho nepředvídaně prodlouženého pobytu spolu s ostatními činiteli mimo území republiky.

Drtivá většina komunistických a dělnických strana veřejné mínění pokrokové části světa odsuzuje zcela jednomyslně okupaci jako akt násilí. V jednání Rady bezpečnosti zůstalo stanovisko SSSR zcela izolováno.

Vážený soudruhu presidente,

vědomi si toho, že jakékoli písemné informace nemohou být úplné, nemohou vystihnout především atmosféru měst a ducha lidu, usuzující podle zpráv TASSu, že sovětské orgány jsou informovány zce-

že zkresleně a neobjektivně, považujeme za nezbytnou podmínku Vašeho jednání, abyste byl úplněji a přesněji informován o pravém stavu věcí.

Doporučujeme proto Vaší úvaze možnost, aby Vám tuto informaci podala zvláštní konzultativní skupina složená z představitelů ÚV KSČ, Národního shromáždění a vlády, jejíž příchod do Moskvy byste si po úvaze urychleně mohl vyžádat.

Dále Vám dáváme v úvahu případné dočasné, avšak krátkodobé přerušení Vašich jednání a návrat do Prahy společně se soudruhy Dubčekem, Smrkovským a Černíkem. Tohoto krátkodobého přerušení byste mohl využít k podrobnějšímu seznámí se situací a ke konzultaci s příslušnými orgány.

Posíláme Vám, vážený soudruhu presidente, své srdečné pozdravy s ujištěním plné důvěry.

Předsednictvo NS:

J.Valo v.r.

Vláda ČSSR:

L.Štrougal vlr.

Předsednictví ÚV KSČ:

V.Šilhan v.r.

Poznámka redakce:

V Národním shromáždění schválila znění dopisu plenární schůze dne 25. srpna 1968.

P r o h l á š e n í NS

k názorům, vyjádřeným v rezolicích, které volají po neutralitě

"Národní shromáždění se znovu přihlašuje, jak to již učinilo ve svých usneseních z 22. a 23. srpna 1968 k vládnímu prohlášení z 28. dubna 1968 a k akčnímu programu KSČ, v nichž je úplně jednoznačně vyjádřena spolunáležitost ČSSR k socialistickému společenství. Prohlášení neutrality by bylo právně neúčinné.

Jednostranná deklarace o neutralitě státu nezavazuje žádný jiný stát k respektování neutrality. Trvalá neutralizace je možná jen na základě smluv mezi všemi zainteresovanými státy. Z toho jasně vyplývá právní neúčinnost a nerealizovatelnost jakéhokoli vyhlášení neutrality. Není možno ztrácet ze zřetele, že nejnáléhavějším úkolem dne je odvolání a odchod okupačních vojsk a uvedení do výkonu funkcí jediné zákonné vlády ČSSR v čele s ing. Oldřichem Černíkem a dalšími ústavními a politickými činiteli - s. Dubčekem, Šmrkovským, Krieglem a dalšími. Především splnění těchto požadavků může zabezpečit naši vlasti, aby byla státem socialistickým, suverénním a svobodným."

XX XX XX

Zdůvodnění stanoviska: x(

Neutralita v dnešním rozděleném světě není prostředkem k zajištění svrchovanosti a nezávislosti naší socialistické republiky, nehledíc k tomu, že jednostranné vyhlášení neutrality nemá žádné právní účinky. Sama neutralita ještě žádnému státu národní a státní svrchovanost nezabezpečila. Z hlediska mezinárodního práva vyhlášení státu o jeho neutralitě nedostačuje a v našem mezinárodním postavení je úplně nevhodné.

Prohlášení neutrality Československé socialistické republiky bylo by jednostranným aktem, který žádný jiný státu k ničemu nezavazuje. Skutečně platná a závazná neutralita by mohla být stanovena jen tak, že by byla akceptována, uznána a garantována všemi mocnostmi, především Sovětským svazem.

x) Stanovisko zpracoval zahraniční výbor NS za pomoci expertů. Na schůzi pléna NS je tlumočil místopředseda NS A. Žiak.

V našem případě socialistického Československa tomu však rozhodně není tak, Je tedy volání po neutralitě právně úplně neúčinné a nemůže nám pomoci. Naopak v dané situaci je politicky nesprávné a škodlivé. NS proto nedomyšlené - možná, že úpřímně míněné, nepodceňujeme je - ale nedomyšlené a neuvážené snahy a požadavky o neutralitu odmítá.

Signatáři a členové Varšavské smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, kterou jsme uzavřeli v pevné víře, že nám bude zárukou našeho mírového socialistického rozvoje, zárukou ochrany naší suverenity před agresí a válkou, jsou touto smlouvou plně zavázáni. Smlouva však neméně zavazuje i našeho spojence. Tedy vice versa, jak nás, tak ostatní smluvní státy Varšavské dohody. Tuto smlouvu jsme uzavírali ve smyslu zásad Charty organizace Spojených národů v zájmu všestranného rozvoje přátelství, spolupráce a vzájemné pomoci a v souladu se zásadou respektování nezávislosti a svrchovanosti států, jakož i zásadou nevměšování se do jejich vnitřních záležitostí.

Podle článku prvního Varšavské smlouvy smluvní strany se zavazují souhlasit s Chartou OSN, zdržet se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo jejího použití a srovnávat své mezinárodní spory mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír a bezpečnost. Varšavská smlouva klade na členské státy mnohé závazky k zabezpečení mezinárodního míru a bezpečnosti od spolupráce při mezinárodních jednáních a vzájemných konzultacích a všech důležitých mezinárodních otázkách až po poskytnutí pomoci všemi prostředky včetně použití ozbrojené síly v tom případě, když dojde v Evropě k ozbrojenému útoku proti jednomu státu nebo několika státům, které jsou zúčastněny na smlouvě a které smlouvu podepsaly.

ČSSR pevně stála ve všech svých závazcích. Plnila tyto závazky, vyplývající z Varšavské smlouvy. Tyto závazky ze všech svých sil plnila naše republiky a nikdy se od nich neuchýlila.

ČSSR zdůraznila svými odpovědnými představiteli KSČ, prezidentem republiky, NS i vládou v celém svém polednovém vývoji, že je i nadále odhodlána ve všech svých povinnostech a závazcích, které vyplývají z Varšavské smlouvy, dostát, a tyto závazky plnit.

Netrváme na ničem jiném než na tom, aby i tuto smlouvu naši partneři důsledně dodržovali, aby to nebránilo tomu, abychom se i my mohli zúčastnit na plnění všech úkolů, které jsou povinností a právem suverenního a rovnoprávného státu.

NS ČSSR proto znovu v souladu s dosud přijatými rezolucemi k této otázce zaujímá stanovisko, že to vcelku vyžaduje plnění základních požadavků:

1. Umožnit úplný, nerušený a suverenní výkon státních funkcí všem řádně zvoleným a ustaveným ústavním a politickým orgánům ČSSR, které mají plnou důvěru čs.lidu a jejich platným ústavním i politickým činitelům, především těm, kteří jsou protiprávně internováni, tj.prvnímu tajemníku s.Dubčekovi, předsedovi NS s.Smrkovskému, předsedovi vlády s.Ing.Černíkovi, předsedovi NS s.Krieglovi, dále s.Špačkovi, předsedovi ČNR s.Čísařovi a dalším.
2. Zastavení bojových akcí a používání bojové techniky a odchod okupačních jednotek pěti členských států Varšavské smlouvy, které jsou na ú-zemí Československa a jež chápeme v plném smyslu jako okupační vojska.
3. Vytvoření normálních podmínek pro pravidelnou činnost státních orgánů, jejich funkcionářů a aparátu, obnovení řádné dopravy, služeb a spojovacích prostředků.

NS naší republiky považuje splnění těchto elementárních požadavků za nezbytný předpoklad pro normalizaci státního a hospodářského života, za který se plnou vahou své autority i ze všech sil svými poslanci snaží a zasazuje. Je to základní předpoklad pro obnovení všech základních hodnot, vyplývajících z postavení ČSSR jako suverenní, rovnoprávné a tím i pevně zakotvené součásti celého socialistického společenství států i národů.

NS spolu s ústavními orgány naší republiky se plnězasazuje v rámci dosavadních svých možností, abychom v otázce neutrality vykonali všechno, co je naší povinností, abychom ji odmítli jakou neúčinnou.

Pozn.reakce: Prohlášení i se stanoviskem bylo projednáno a schváleno plenární schůzi NS dne 25. srpna 1968.

Českému a slovenskému národu, lidu Československa!

V předvečer výročí Slovenského národného povstání si zvláště nálehavě připomínáme, že národní svobody a nezávislosti lze dosáhnout jen bojem sjednoceného lidu, svobodu si nelze vyprosit na kolenou. Svoboda, samostatnost a suverenita Československé socialistické republiky, stejně jako naděje na opravdu lidský, důstojný život Čechů a Slováků a všeho lidu Československa se v našem dějinném vývoji tohoto století dvakrát rodily z boje proti cizí nadvládě, z boje za národní a státní nezávislost. Ve chvílích, kdy jsme po lednu 1968 nastoupili cestu nápravy deformací v našem předchozím socialistickém vývoji a cestu budování socialismu s lidskou tváří, kdy jsme v tomto úsilí začali dosahovat první úspěchy, byla předtím pokojná práce lidu naší země rozrušena. Naše srdce se zachvěla obavami a úzkostí o další osudy našeho státu, obavami o cestu, na niž jsme sami svobodně po lednu vykročili. Hrubou vnější silou je činěn pokus srazit nás na kolena a vnutit nám cizí vůli.

Češi a Slováci,

výročí Slovenského národného povstání nám připomíná, že svoboda obou našich národů, je hlavním nosným pilířem československé státnosti. V paměti se nám vybavuje verš Jána Kollára:

S á m s v o b o d y k d o h o d e n,
s v o b o d u z n á v á ť i t i k a ť d o u.

Doléhá na náš tím mocněji, protože si uvědomujeme, že vojska socialistických zemí, která před dvaceti čtyřmi lety pomáhala bojovníkům, za československou svobodu, dnes maří a ničí odkaz Slovenského národného povstání. Stejně jako v roce 1944, kdy se boj slovenského lidu stal součástí mezinárodního bratrství a solidarity, zjišťujeme i dnes, že je národní svoboda nerozlučně spjata se socialistickým vlastenectvím a skutečným internacionalismem.

Češi a Slováci žijí spolu 50 let ve společném státě. Výsledky jejich státního života jsou přes všechny stíny, které na minulém vývoji leží, vysoce aktivní. Společná republika, zvláště pak její socialistická výstavba, umožnila politický, hospodářský a kulturní rozvoj obou našich národů. Poučení nedobrymi zkušenostmi z doby předlednové i z let mezi oběma světovými válkami, jsme se rozhodli založit další státní soužití našich národů na federativních základech. Pracovali jsme, aby 28. října mohlo Národní shromáždění přijmout ústavní zákon o socialistickém federativním uspořádání státu. Práce na tomto zákoně právě v posledních dnech před smutným 21. srpnem velmi slibně pokročily. Řešení obtížných problémů přijatelné pro Slováky i Čechy bylo na dosah ruky.

Češi a Slováci, lidé Československé socialistické republiky, Národní shromáždění, poslanci, které jste si zvolili, v této osudové zkoušce, již nás dějinné události vystavily, prohlašují slavnostně:

Houževnatě usilujeme o to,

- aby cizí armády opustily území naší republiky;
- aby ústavní orgány ČSSR a jejich představitelé, kteří byli z vůle lidu zvoleni a těší se jeho plné důvěře, svobodně a svrchovaně vykonávali své funkce;
- aby všichni náš lid mohl žít ve svrchovaném státě a sám podle své vůle spravoval své věci;
- aby socialismus v naší zemi vyrůstal ze svobodné práce dělníků, rolníků a inteligence, aby to byl socialismus humánní, odpovídající demokratickým pokrokovým tradicím národů a národností naší země, aby to byl socialismus uskutečňující zásady akčního programu a mimořádného XIV. sjezdu KSČ;
- aby v úzké spolupráci s Českou národní radou a Slovenskou národní radou, se všemi složkami Národní fronty mohl být projednán a schválen k 50. výročí vzniku Československé republiky připravovaný ústavní zákon o federativním uspořádání ČSSR.

Češi a Slováci, lidé Československé socialistické republiky, v těchto osudových zkouškách Vás žádáme a nabádáme:

Setrvejte v bratrské jednotě a solidaritě, v důstojném a rozhodném postoji. Nesklouňte hlavu před okupací! Buďte nadále věrni ideálům

svobody, demokracie, socialismu a skutečného proletářského internacionalismu. Buďte věrni presidentovi republiky Ludvíku Svobodovi, Černíkově vládě, Smrkovského Národnímu shromáždění, Krieglově Národní frontě, Dubčekovu ústřednímu výboru, zvolenému mimořádným XIV. sjezdem Komunistické strany Československa.

Národní shromáždění ČSSR

V Praze dne 26. srpna 1968

Poznámka redakce:

Text provolání byl projednán na schůzi předsednictva NS dne 26. 8. 1968 a schválen plénem NS týž den ve večerní schůzi.

Provolání

Národního shromáždění, vlády Československé socialistické republiky a Ústřední rady odborů ke všem pracujícím

Vážení přátelé, soudružky a soudruzi!

Odpor našeho lidu proti nezákonné okupaci naší krásné socialistické vlasti se stále stupňuje. Oprávněně je požadován odchod okupačních jednotek, propuštění představitelů státních a stranických orgánů a plná legalizace práce zákonných orgánů naší země.

Jako jeden z projevů odporu proti okupantům byla vždy stávka. Předsednictvo NS a vláda ČSSR však upozorňují, že v současné době okupace naší země není vždy stávky používáno v souladu s naším spravedlivým bojem. Upozorňujeme, že pokud je organizováno krátkodobé několika-minutové zastavení práce, působí toto jako symbolický, sjednocující prvek odporu proti okupaci ČSSR. Jinak stávky v současné době působí národnímu hospodářství ČSSR nedežirné škody a přitom nepostihují okupanty, naopak, dlouhodobé přerušování práce, nekázeň, rozvrat ve výrobě, může okupantům jen pomoci k zavádění příčiny pro tvrzení, že si sami nedovedeme vládnout, k tvrzení, že okupační zásah byl nutný. To žádný poctivý pracující občan naší republiky jistě nechce.

Naléhavě vás proto vyzýváme, abyste poctivě, obětavě, ukázněně a odhodlaně pracovali a v současné době ještě zvýšili své úsilí k vytváření hodnot, které naše země potřebuje. Plňte pracovní příkazy svých soudruhů z vedení podniků, závodů, nedejte se zmást radikalisty, kteří si neuvědomují škodlivost svého počínání a nabádají vás k omezení nebo zastavování práce.

Národní povinností každého občana ČSSR v současné době je disciplinovaná, plody přinášející práce. Plňte i v této pro nás neradostné době i tuto svou vlasteneckou povinnost.

Za Národní shromáždění: J.Vale v.r.

Za vládu Československé socialistické republiky: L.Štrougal v.r.

Za Ústřední radu odborů: K.Poláček v.r.

V Praze dne 26. srpna 1968

Pozn.redakce: Text provolání byl projednán předsednictvem NS dne 26. srpna 1968 a schválen týž den ve večerní schůzi pléna NS.

P r o h l á š e n í k o b y v a t e l s t v u

Národní shromáždění ČSSR pracovalo po 7 dní okupace se vší odpovědností a v souladu s vůlí československého lidu.

Na svých stanoviscích k násilnému a protiprávnímu přepadení naší země trvá.

Národní shromáždění se staví za legální orgány zvolené XIV. sjezdem KSČ a plně je respektuje.

Dnes vyslechlo první dílčí informaci svého předsedy s. Josefa Smrkovského, kterého mezi sebou srdečně přivítalo. Plně mu i nadále důvěřuje.

Národní shromáždění ČSSR si vyhrazuje právo v souladu s Ústavou se vší odpovědností posoudit zprávu a návrhy vlády tak, aby byla zachována suverenita a svoboda země, aby dále pokračoval demokratický vývoj naší socialistické republiky.

Národní shromáždění se rozhodlo přerušit schůzi do té doby, než vláda podá zprávu a předloží potřebné návrhy. Žádá současně vládu, aby tyto práce, vědoma si jejich neobyčejné závažnosti pro další osudy naší země, pro život všeho našeho lidu, posuzovala s největší odpovědností.

Národní shromáždění ukládá svému předsednictvu, aby dále pokračovalo ve své práci a vedlo potřebné konzultace. Ukládá současně výborům ústavně právnímu, brannému a bezpečnostnímu a zahraničnímu připravit rozbery všech v úvahu přicházejících otázek.

Národní shromáždění se obrací znovu ke všem občanům s naléhavou žádostí, aby nedávali záminky k jakémukoli zostření situace.

Věříme vám, důvěřujte nám.

Národní shromáždění ČSSR

V Praze dne 27.srpna 1968

Poznámka redakce: Text prohlášení k obyvatelstvu byl schválen plenární schůzí NS dne 27. srpna 1968.

Všemu lidu Československa!

Národní shromáždění vycházejíc z jednomyslné vůle lidu vyjádřené ve stovkách rezolucí, které docházejí na adresu Národního shromáždění, považuje za nutné prohlásit:

- 1/ Národní shromáždění považuje nadále obsazení ČSSR vojsky pěti sítí Varšavského paktu za protiprávní, odporující mezinárodním smlouvám, Chartě Spojených národů i Varšavské smlouvě.
2. Národní shromáždění vzdává dík prezidentu republiky, představitelům Národního shromáždění, vlády, Komunistické strany Československa a Národní fronty za jejich úsilí při moskevských jednáních a oceňuje jejich úsilí zaměřené k odstranění dnešního nenormálního stavu v naší zemi.
3. Národní shromáždění je přesvědčeno, že ~~naše~~ jediné místo této země je ve společenství socialistických národů a států.
4. Národní shromáždění je přesvědčeno, že naše armáda je schopna zabezpečit naše západní hranice a žádá vládu, aby důsledně a rozhodně trvala na stanovení a důsledném plnění konkrétních termínů co nejrychlejšího odchodu cizích vojsk z naší země.
5. Národní shromáždění požaduje, aby byla neodkladně umožněna a zabezpečena narušená svobodná činnost všech ústavních, vládních a státních orgánů a institucí, všech legálních sdělovacích prostředků. Zároveň trváme na tom, aby byli propuštěni na svobodu všichni naši občané, kteří ještě jsou protizákonně zadrženi a vězněni československými i cizími orgány od 21. srpna 1968.
6. Národní shromáždění zdůrazňuje, že neochvějně setrvává na zásadách a politice vyhlášených a přijatých v akčním programu KSČ a programovém prohlášení Československé vlády. Poslanci se zavazují, že vyvinou maximální úsilí, aby náš demokratizační proces probíhal bez rušivých jevů.
7. Národní shromáždění bude projednávat v nejbližších dnech zprávu vlády o výsledcích jednání v Moskvě a vládní prohlášení. Národní shromáždění vychází stále ze svých dokumentů, které přijalo ode dne 21. srpna 1968.
8. Národní shromáždění vyzývá všechny lid, aby udržel pevnou jednotu, aby zabránil provokacím, které by poskytly záminku k novým zákrokům. proti zájmům našeho lidu a našeho státu. Jen rozumem a rozvahou můžeme vyjít ze situace, kterou jsme nezavinili, vrátit se k normálnímu životu byt za těžkých podmínek a pokračovat v budování Československé socialistické republiky podle tužeb a představ jejího lidu.

V Praze dne 28. srpna 1968

Národní shromáždění ČSSR

23. - 26- srpna 1968 se uskutečnila v Moskvě čs.-sovětská jednání, kterých se zúčastnili: z československé strany prezident ČSSR s.L.Svoboda, první tajemník ÚV KSČ s.Al.Dubček, předseda NS, člen předsednictva ÚV KSČ s.J.Smrkovský, předseda vlády, člen předsednictva ÚV KSČ s.Ó.Černík, člen předsednictva ÚV KSČ a první tajemník ÚV KSS s.V.Bílak, člen předsednictva ÚV KSČ, místopředseda SNR s.F.Barbírek, člen předsednictva ÚV KSČ s.J.Pilér, člen předsednictva ÚV KSČ s.O.Švestka, předseda ÚKRK s.M.Jakeš, kandidát předsednictva a tajemník ÚV KSČ s.J.Lenárt, kandidát předsednictva ÚV KSČ s.B.Šimon, místopředseda vlády s.dr.G.Husák, tajemník ÚV KSČ s.A.Indra, tajemník ÚV KSČ s.dr.Z.Mlynář, ministr národní obrany gen.pluk. s.M.Dzúr, ministr spravedlnosti s.dr.B.Kučera, velvyslanec ČSSR v Sovětském svazu s.Vl.Koucký.

Ze sovětské strany gen.tajemník ÚV KSSS s.Brežněv, předseda Rady ministrů SSSR, člen politbyra ÚV KSSS s.Kosygin předseda Presidia Nejvyššího sověta SSSR, člen politbyra ÚV KSSS s.Podgornyj, člen politbyra ÚV, předseda Rady ministrů RSFR s-Voronov, člen politbyra a tajemník ÚV KSSS s.Kirilenko, člen politbyra ÚV KSSS, I.náměstek předsedy Rady ministrů SSSR s.Poljanskij, člen politbyra a tajemník ÚV SSSR s.Suslov, člen politbyra ÚV KSSS, předseda Vsesvazové Ústřední rady odborů s.Šeljapin, člen politbyra ÚV KSSS I.tajemník ÚV KS Ukrajiny s.Šelést, tajemník ÚV Sovětského svazu s.Katušev, tajemník ÚV KSS s.Ponomarijov, ministr obrany SSSR s.Grečko, ministr zahraničních věcí SSSR s.Gromyko.

V průběhu rozhovorů byly v otevřené soudružské diskusi posouzeny otázky týkající se současného vývoje mezinárodní situace, aktivizace machinací imperialismu proti socialistickým zemím, situace v Československu v poslední době i dočasného vstupu vojsk pěti socialistických zemí na území ČSSR. Účastníci vyslovili pevné společné přesvědčení, že v současné situaci je hlavním úkolem uskutečnit společná rozhodnutí přijatá v Čierné nad Tisou, vycházet ze stanovisek a zásad formulovaných na poradě v Bratislavě, jakož i postupně uvést v život praktické kroky vyplývající z ujednání uzavřeného v průběhu rozhovorů. Sovětská strana vyjádřila své porozumění a podporu pozici a vedení KSČ a Československé socialistické republiky, které je rozhodnuto vycházet z usnesení přijatých na lednovém a květnovém plenárním zasedání ÚV KSČ v zájmu zdokonalení metod řízení společnosti, rozvoje socialistické demokracie a upevně-

ní socialistické zřízení na základě marxismu-leninismu. Bylo dosaženo dohody o opatřeních, jejichž cílem je co nejrychlejší normalizace situace v ČSSR. Čs.představitelé informovali o nejbližších zamýšlených opatřeních ke splnění těchto cílů. Ze strany představitelů ČSSR bylo prohlášeno, že veškerá práce stranických a vládních orgánů na všech úsecích jejich činnosti bude zaměřena na zajištění účinných opatření v zájmu socialistického zřízení, vedoucí úlohy dělnické třídy a komunistické strany, v zájmu rozvoje a upevnění přátelských vztahů s národy Sovětského svazu a celého socialistického společenství. Sovětští představitelé vyjadřující jednoznačné úsilí národů SSSR o přátelství a bratrství s národy socialistického Československa potvrdili svoji připravenost k nejširší a upřímné spolupráci na základě vzájemné úcty a rovnoprávnosti, územní celistvosti a nezávislosti a socialistické solidarity.

Spojenecká vojska, která dočasně vstoupila na území Československa, se nebudou vměšovat do vnitřních věcí ČSSR. Bylo dosaženo dohody o podmínkách ^{odchodu} těchto vojsk z území ČSSR v závislosti od normalizace situace v ČSSR. Čs.strana informovala o tom, že vrchní velitel čs.ozbrojených sil vydal příslušné rozkazy v zájmu toho, aby nedošlo k incidentům a konfliktům, které by mohly vyvolat narušení klidu a veřejného pořádku. Dal rovněž příkaz vojenskému velení ČSSR, aby udržoval spojení s velením spojeneckých vojsk. V souvislosti s projednáváním tzv.otázky o situaci v ČSSR v Radě bezpečnosti prohlásili představitelé ČSSR, že čs.strana nežádala projednání této otázky Radou bezpečnosti a žádá o její stažení z programu jednání. Vedoucí představitelé KSČ a KSSS potvrdili své odhodlání provádět rozhodně na mezinárodním fóru politiku odpovídající zájmům upevnění solidarity socialistického společenství, zájmům míru a mezinárodní bezpečnosti. ČSSR a Sovětský svaz tak jako dosud budou klást rozhodný odpor militaristickým, revanšistickým a neonacistickým silám usilujícím o revizi výsledků druhé světové války a o narušení nedotknutelnosti existujících hranic v Evropě. Znovu bylo potvrzeno odhodlání rozhodně plnit všechny závazky, vyplývající pro obě strany jak z mnohostranných, tak i dvoustranných dohod, které byly uzavřeny mezi socialistickými státy, posilovat obrannou sílu socialistického společenství, zvyšovat efektivnost obranné Varšavské smlouvy. Rozhovory probíhaly v obzduší otevřenosti, soudružství a přátelství.

V Praze dne 27.8.1968

Podepsání účastníci jednání

1. V průběhu rozhovorů byly projednány otázky spojené s obranou socialistických zemí, vybojovaných národy ČSSR při vzniklé situaci v ČSSR a také prvořadá opatření diktovaná touto situací a pohybem spojeneckých vojsk na území ČSSR.

V těchto rozhovorech obě strany vycházely ze všeobecně uznávaných principů vztahů mezi bratrskými stranami a zeměmi, principů potvrzených v závěrečných dokumentech ze setkání v Čierné nad Tisou a porady v Bratislavě. Byla potvrzena věrnost ujednání socialistických zemí k podpoře, upevnění a obraně socialismu, nesmířitelnému boji s kontrarevolučními silami, což je společnou internacionální povinností všech socialistických zemí.

Obě strany rovněž potvrdily rozhodné přesvědčení, že v nynější situaci je hlavním úkolem uskutečnění zásad a úkolů obsažených v dokumentu z porady v Bratislavě a v dohodě z jednání v Čierné nad Tisou, jejich konkrétní realizace.

2. Předsednictvo ÚV KSČ prohlásilo, že tzv. XIV. sjezd KSČ zahájený 22. srpna t.r. bez souhlasu ÚV KSČ, za porušení stanov KSČ a bez účasti členů předsednictva a tajemníků ÚV KSČ, delegátů KSS, většiny delegátů organizací strany v armádě a mnohých dalších stranických organizací je neplatný. Všechna potřebná opatření v této otázce provede předsednictvo ÚV KSČ po svém návratu do ČSSR. Delegace prohlásila, že mimořádný XIV. sjezd KSČ bude svolán po normalizaci situace ve straně a v zemi.

3. Delegace KSČ informovala o tom, že v nejbližších 6-10 dnech se bude konat plénium ÚV KSČ za účasti KPRK strany. Plénium posoudí otázky normalizace situace v zemi, opatření ke zlepšení stranických a státních orgánů, ekonomické otázky a otázky životní úrovně, opatření k upevnění všech článků stranického a státního řízení a uvolnění z funkcí těch osob, jejichž další činnost by neodpovídala potřebám upevnění vedoucí úlohy dělnické třídy a komunistické strany, splnění usnesení lednového a květnového pléna ÚV KSČ z roku 1968, upevnění pozic socialismu v zemi a dalšího rozvoje vztahů ČSSR a bratrskými zeměmi socialistického společenství.

4. Představitelé KSČ vyjádřili nutnost rychlého provedení řady opatření, směřujících k upevnění vlády pracujících a pozic socialismu. V souvislosti s tím byl zvláště zdůrazněn význam takových přednostních opatření, jako je ovládání sdělovacích prostředků s tím, aby

plně sloužily věci socialismu. Přerušit v tisku, rozhlase a televizi antisocialistická vystoupení, přerušit činnost různých skupin a organizací, stojících na antisocialistických pozicích. Nepřipustit činnost antimarxistické sociálně demokratické strany. V zájmu splnění těchto úkolů v nejbližších dnech budou učiněna příslušná efektivní opatření.

Stranické a státní orgány up-raví situaci v tisku, rozhlase a televizi pomocí nových zákonů a opatření. V mimořádné situaci bude k zabezpečení úkolů nutné uskutečnit některá dočasná opatření, aby vláda pevně ovládlaprostředky boje proti antisocialistickým silám v zemi, v případě nutnosti proti nepřátelským jednotlivcům nebo kolektivům. Budou provedena nutná kádrová opatření ve vedení tisku, rozhlase a televizi.

Tak jako při setkání v Čierné nad Tisou i nyní představitelé KSSS vyjádřili plnou solidaritu s těmito opatřeními, která odpovídají také základním zájmům socialistického společenství, jeho bezpečnosti a jednotě.

5. Obě delegace projednaly otázky spojené s přítomností vojsk pěti socialistických zemí na území ČSSR a dohodly se o tom, že tato vojska se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí ČSSR. Jakmile pomine hrozba socialismu v ČSSR a bezpečnost zemí socialistického společenství, bude proveden po etapách odchod spojeneckých vojsk z teritoria ČSSR. Velením spojeneckých vojsk a velením armády ČSSR budou ihned projednány otázky o odchodu azměně dislokace vojenských částí z měst a vesnic, kde jsou místní orgány s to zajistit pořádek. Rozmístění vojsk uskutečnit v kasárnách, cvičných prostorách a jiných vojenských prostorách. Bude posouzena otázka bezpečnosti československé hranice s NSR. Množství vojsk, jejich organizace a rozmístění, budeuskutečněno vespolupráci s představiteli čs.armády. Materiálně technické, zdravotní a jiné zajištění dočasně dislokováných vojsk na území ČSSR bude stanoveno dohodou na úrovni MNO a MZV. Principiální sporné otázky budou řešeny vládami obou zemí. O podmínkách pobytu a úplném odsunu spojeneckých vojsk bude uzavřena smlouvy mezi vládami ČSSR a vládami, jejichž spojenecká vojska jsou na území ČSSR.

6. Předsednictvo ÚV KSČ a vláda přijmou opatření pro tisk, rozhlas a televizi, která by vyloučila možnost vyvolání konfliktů mezi občany ČSSR a spojeneckými vojsky na území ČSSR.

7. Představitelé KSČ prohlásili, že nedopustí odstranění z funkcí nebo dokonce représálie proti těm činitelům, a pracovníkům strany, kteří bojovali za upevnění pozic socialismu, proti antikomunistickým silám, za přátelské vztahy k SSSR.
8. Bylo dosaženo dohody, že v nejbližší době budou uskutečněna jednání o řadě ekonomických otázek s cílem rozšířit a prohloubit ekonomickou a vědecko-technickou spolupráci mezi ČSSR a SSSR, zejména z hlediska potřeb dalšího rozvoje ekonomiky ČSSR v zájmu splnění plánu a růstu národního hospodářství ve smyslu usnesení KSČ.
9. Je plná shoda v tom, že vývoj mezinárodní situace a zákeřná činnost imperialismu, směřující proti míru a bezpečnosti národů, proti socialismu vyvolávající nutnost dalšího upevnění a zvýšení efektivity obranného systému Varšavské smlouvy, jakož i jiných vícestranných i dvoustranných orgánů i forem spolupráce socialistických zemí.
10. Vedoucí představitelé KSSS a KSČ potvrdili odhodlání důsledně dodržovat princip koordinace činnosti v mezinárodních vztazích, směřujících k upevnění jednoty socialistického společenství, k upevnění míru a mezinárodní bezpečnosti. SSSR a ČSSR jako dosud budou v evropských otázkách důsledně provádět politiku odpovídající zájmům evropské bezpečnosti, klást rozhodný odpor militaristickým, revanšistickým a neonacistickým snahám, které sledují politiku revize výsledků II. světové války. narušit nedotknutelnost existujících hranic v Evropě. Obě strany prohlásily, že budou důsledně plnit všechny povinnosti, vyplývající z více i dvoustranných dohod uzavřených mezi socialistickými zeměmi. V těsné jednotě s ostatními zeměmi socialistického společenství budou i nadále pokračovat v boji proti zákeřným akcím imperialismu, podporovat národně osvobozené hnutí, usilovat o uvolnění mezinárodního napětí.
11. V souvislosti s projednáváním tzv. otázky ČSSR v Radě bezpečnosti OSN vedoucí představitelé KSČ a vlády ČSSR prohlásili, že československá vláda se neobracelá se žádostí o projednání této otázky v Radě bezpečnosti. Představitelé KSČ informovali, že vládou republiky byl dán pokyn čs. představiteli v New Yorku ohradit se kategoricky proti projednávání otázky o situaci v ČSSR v Radě

bezpečnosti nebo v jiném orgány OSN a kategoricky žádat vpuštění tohoto bodu z programu jednání.

12. Předsednictvo ÚV KSČ a vláda ČSSR prohlásila, že zhodnotí činnost těch členů vlády, kteří byli za hranicemi a vystupovali jménem vlády ČSSR v otázkách týkajících se vnitřní i zahraniční politiky, zejména z hlediska dodržování zásad politiky KSČ a vlády republiky. Z tohoto zhodnocení budou učiněny příslušné závěry. V souvislosti s tím předsednictvo ÚV KSČ považuje za nutné provést některé další kádrové změny ve stranických státních orgánech a organizacích v zájmu zajištění rychlé konzolidace ve straně i v zemi.

Tyto otázky budou všestranně posouzeny po návratu do vlasti. Bude prověřeno rovněž činnost ministerstva vnitra a na základě výsledků budou činěna opatření k upevnění jeho vedení.

13. Bylo dosaženo dohody uskutečnit v brzké době výměnu stranicko-státních delegací za účelem dalšího hlubšího posouzení a řešení otázek vznikajících ve vzájemných vztazích a projednání aktuálních mezinárodních otázek.
14. Delegace se dohodly v zájmu obou komunistických stran a přátelství mezi ČSSR a SSSR považovat jako přísně tajné kontakty mezi vedoucími představiteli KSSS a KSČ v období po 20.8.t.r. a tím i obsah právě uskutečněných rozhovorů.
15. Obě strany se zavázaly jménem stran avlád, že vyvinou veškeré úsilí KSSS a KSČ, vlád těchto zemí k prohloubení tradičního historického přátelství národů obou zemí, jejich bratrského přátelství na věčné časy.

Vystoupení s. Gustáva Husáka na mimořádném sjezdu KSČ v srpnu 1968

Jaké je východiště z dnešní situace?

Prezident se obrátil na vedení státu s návrhem, aby mohl přijet do Moskvy projednat některé otázky. Vycházel především ze dvou věcí:

1. že někteří činitelé strany a státu nebyli na území naší republiky a
2. že vedoucím stranickým a státním orgánům byl znemožněn výkon jejich normálních funkcí

Proto s těmito dvěma základními požadavky odjížděl po dohodě s vedením sovětské strany a státu do Moskvy a on si též sestavil delegaci, jejímž jsem byl členem. Několika slovy bych chtěl hovořit o tomto jednání politického východiště ze situace, do níž jsme se dostali vstupem pěti států na naše území. Nepřímě byly uvedeny ty příčiny, pro něž k tomu došlo. Neměli jsme na tyto věci stejné názory. Stanovisko vedení naší strany znáte. Zastávají je všichni soudruzi nebo delegáti, kteří tam byli. Stanovisko sovětské též znáte. Spory o tom, kdo má nebo nemá pravdu, myslím tedy v tomto partnerském jednání, by v dané situaci nejen k ničemu nevedly, ale neumožnily by ani hledat nějaké východiště. Základem bylo - opakuji - hledat východiště ze situace, do které jsme se dostali.

Info movali jsme sovětské soudruhy o situaci, jak ji vidíme domě, jak ji vidí členové strany, jak ji vidí také ostatní obyvatelstvo. Nepokrytě a otevřeně jsme o těchto otázkách mluvili. Při hledání východiště se muselo vycházet z jednoho daného faktu, že armády spojeneckých států jsou na našem území, že z něho mohou odejít jen po vzájemné dohodě. Víím, že u nás i v době, kdy jsem byl doma v Bratislavě - a zejména, když už jsme čtyři a půl dne rokovali v Moskvě - se objevily požadavky, aby spojenecká vojska od nás odešla, nebo lidé ~~žádali~~ žádali, aby odešla hned. Žádat je ovšem možno leccos. Ke splnění požadavků, opakuji, je zapotřebí dvou.

Sovětský svaz a ostatní státy, které poslaly své jednotky na naše území, vycházely ve svém stanovisku z toho, že socialismus byl u nás skutečně ohrožen. Zkrátka, my jsme museli vycházet z toho, že chceme-li získat u nás prostor pro svobodný rozvoj našich

národů podle našich vlastních přání, pro rozvoj demokratizačního programu atd. musíme trpělivě jednat, především s činiteli Sovětského svazu, hledat dohodu, najít dohodu a realizovat tuto dohodu. Jak už jsem řekl, podařilo se dosáhnout návratu našich činitelů a jejich návratu do funkcí. Podařilo se nám v této dohodě, v těchto jednáních dosáhnout společného jazyka a společné dohody v tom, že všechna spojenecká vojska budou postupně z našeho území odcházet tak, že jak se bude situace normalizovat a že postupně odejdou z našeho území úplně. Bylo však dohodnuto i to, že v těch prestorech, městech a úsecích, kde bude klid, kde dokážeme sami vlastními politickými prostředky a vlastními správními prostředky zajistit klid, normální chod život, budou spojenecká vojska stažena, aby se právě umožnil normální život. To může být, jak bylo řečeno, v některých úsecích zkrátka, v některých podle situace možná později. Vcelku nám bylo řečeno, že není důvodu, aby tam, kde bude klid, kde bude pořádek a kde nebudou incidenty, vojska setrvala. Myslím si, že tato otázka je pro nás a pro náš budoucí vývoj velmi důležitá. Abychom trvali na tom, že u nás setrváme na vývoji, který u nás začal na lednovém plénu ústředního výboru KSČ. I komuniké, i v ostatních jednáních sovětská strana vycházela z toho, a řekla velmi jasně, že nikdo nechce vnucovat nejen Sovětského nebo podobné typy, tlačít do návratu předlednových poměrů a že vývoj u nás, je naší vlastní věcí. Samozřejmě, že taková mimořádná doba, jako je dnes, mimořádná poloha území našeho státu si žádá některá dočasná upřisnění.

V naší delegaci jsme jednali mezi sebou, ale i potom se sovětskými partnery právě tak vzrušeně, jako o věci jednáte vy, právě tak jako se jedná, jak jsem slyšel, i v městech, na vesnicích, na závodech i jiných pracovištích; právě tak vzrušeně jsme si kladli otázku, jaké je možné východisko z dnešní situace.

Jsou dvě možnosti: Jedna část lidí radikálněji laděných, možná i radikálněji se tvářících, mluví asi těmito slovy: "S okupanty nebudeme mluvit, s okupanty nebudeme vyjednávat, žádné dohody, žádné to nebo ono." A druhá část lidí, která se dívá na vše střízlivě, která ví, že se nedá hlavou prorazit zeď, vychází z toho, že čestná dohoda, která neznevažuje naše státní a národní zájmy, že čestná dohoda s čestnými lidmi, kteří mají důvěru národa, je jediným střízlivě reálným východiskem z naší situace. V průběhu několika málo měsíců může být u nás plně normalizován život, obnovena výroba, doprava, zásobování a našimi vlastními stranickými i státními orgány bude určována naplň

našeho vnitřního politického života. Proto po vzrušených diskusích i v naší delegaci jsme se všichni je nemyslně shodli na tom, uzavřít čestnou dohodu, která umožňuje odchod spojeneckých vojak z našeho území, plné obnovení naší státní suverenity, svobody našich národů a politický rozvoj v tomto směru, kterým jsme vyšli v lednu.

Řeknu vám otevřeně, v těchto diskusích byly mezi námi i takové řeči: "Já od toho půjdu pryč. Já pracovat v takových podmínkách nebudu." Chci tím jen naznačit složitost úkolu a složitost práce. Národní city lidí byly uraženy. Nechci se hlouběji k této příčině a otázkách vyjadřovat. Vím, jak smýšlejí lidé, a mluvil jsem o tom otevřeně tam. Přesto - a myslím na naše city, naše vzrušení, naše nálady a všechno to pěkné, co se u nás v té době objevilo v jednotě strany, v převažující jednotě obyvatelstva - my, jako vedoucí politická strany v tomto národě a v tomto státě, máme základní povinnost hledat východiško a vyvést náš lid, naše národy z dnešní situace bez krve, bez dalšího utrpení, bez příkoří a v krátkém čase otevřít znovu svobodný prostor pro život našich národů. Tak mluvil prezident republiky, otevřeně naléhal na všechny, tak mluvil i s. Dubček, Černík, tak jsem mluvil i já, tak mluvili všichni lidé, kteří, domnívám se, mají vaši důvěru.

Vyskytují se hlasy, že se dělaly zbabělé kompromisy, že se neměly takové dohody dělat a nvím, co všechno možné. Já pracuji v politickém životě přibližně 40 let. A viděl jsem lidi, kteří dokázali v určitých chvílích přednášet radikální řeči. A viděl jsem jiné, kteří bez těchto velkých řečí uměli v příhodný čas najít takové řešení, za které se národ za půl roku, za rok nebude muset stydět - které ho vyvedly ze slepé uličky. My dnes nemůžeme přemáčet jen jako jednotlivci, podle svých nálad. Dívá se na nás lid obou našich národů jako na hlavní politickou sílu, a tím nám i ukládá hlavní politickou odpovědnost. Čeká od nás důstojné, čestné a pro oba naše národy výhodné východiško. Tolik jsem chtěl, soudruzi, říci úvodem dnes, abyste stručně věděli, o čem jde, abyste si tyto věci prodiskutovali, přemýšleli o nich, abyste z toho vycházeli.

Jaká může být druhá cesta? Slyšel jsem takové řeči: "Odbej, odpor, nenávisť, štvání atd." Co to je? Domyslete, kam tyto věci mohou vést u nás. Nejsem z těch, kteří by se před náčím oportunisticky skláněli, jsem-li přesvědčen o správnosti stanoviska. "Yelím, že

jsen to ve svém životě nejednou dokázal. Kdo chce vést naše národy do bratrevražděného boje, kdo chce tisíce obětí a ničení? S jakým cílem a s jakou perspektivou? Kde jsou ve světě ti přátelé, kteří by mohli změnit situaci ve střední Evropě? Je třeba dobře tyto otázky zvážit. Nechat válku, když přemýšlíme o vážných věcech, nechat vznoušené city, a pokud je to možné, potlačit je.

Jako vedoucí politická síla musíme chladným rozumem tuto situaci zvážit. Není to lehký úkol a není populární, ale mluvíme velmi odpovědně, že dohodu, kterou jsme uzavřeli všichni považujeme pro nás za čestnou a za takovou, která v poměrně krátké době dává naději na plné obnovení normálního života, na odchod vojsk, na naše vlastní řešení našich vlastních problémů. Tak stojí otázka, Anebo se vrhnout do dobrodružství, jehož konec je nedehtledný, a který bude poznačen jen krví, strátami a nesmírnými oběti.

Proto bych vás velmi prosil, abyste z tohoto hlediska o věci uvažovali. My máme tedy prostor střední Evropy. Tento prostor našeho státu je náš, máme na něj právo, máme právo na suverenitu, ale tam, kde jsou státy na sebe nahromaděné, se bezpečnost nebo situace v jednom státě dotýkají i bezpečnosti druhého státu, bez ohledu na to, že jsme spojeni spojeneckými smlouvami apod. Je třeba s těmito fakty reálně počítat, vycházet z toho, a čestné východiško, které se nám nabízí, promýšlet, krajně odpovědně a k němu zaujmout odpovědné stanovisko.

O to mne šádali vedoucí soudruzi, kteří vám posílají pozdrav, kteří předpokládají vaši rozvážnost a kteří jsou přesvědčeni, že spolu s vedením strany, s vedením státu tuto rozumnou cestu, reálnou a čestnou, budete podporovat a budete ji též sledovat.

Nikdo, kdo při těchto jednáních byl, nechoval se zbaběle, podléšavě, servilně, nikdo nechtěl být loutkou, ale říkám též otevřeně, že v přímých rozhvorech, zvláště v jejich závěrech, nikdo od nás neřádal, abychom byli loutkou, nikdo od nás neřádal, abychom servilně přisluhovali někomu, abychom to, čemu nevěříme prořazovali nebo abychom si neřešili své věci svým způsobem. Dnes je třeba vycházet z té situace, která tu momentálně je, a uvážit, opakují, tyto dvě možné cesty, které tu jsou.

Střízlivá cesta, cesta střízlivého rozumu, cesta odpovědnosti vůči

vlastnímu národu, anebo cesta politického dobrodružství, i kdyby
byla nákrásně malována jakkoli.

Tak, soudruzi, věci vidím já, toto jsem považoval za povinnost
dnes říci a takto mi to bylo uloženo vedením strany a tohoto státu.

Děkuji vám za pozornost, děkuji.

Vystoupení s. Gustáva Husáka na mimořádném sjezdu KSS v srpnu 1968

Úvodní věty schází. V další části projev pokračuje:

"...nikdy nesrostli, stáli na opačné pozici a my jsme nenašli dost politických prostředků pro boj s těmito silami. Byly to jednotlivé kluby K 231 a KAN nebo to byly i jiné jednotlivé projevy a pokusy zejména v českých krajích, jako např. snaha o obnovení sociálně demokratické strany na jiné bázi apod. Nebylo v nás dosti důslednosti v těchto otázkách v našich orgánech a my jsme sami mezi sebou, počínaje s. Dubčekem a všemi ostatními velmi otevřeně a poctivě hovořili, že si z těchto zkušeností musíme vzít poučení. Právě tyto slabiny, tyto naše nedůslednosti - neboť orgán, zejména květnové zasedání pléna ÚV KSČ zaujalo k tomuto stanovisko - tyto naše nedostatky a nedůslednosti byly předmětem kritiky od dělnických nebo komunistických stran některých socialistických států. Jaké stanovisko k tomu zaujali je známé. Já nechci těmito historickými fakty věci rozšiřovat. Nás kritizovali za ty nedostatky, jako že neumíme ty a ty věci udržet v rukou, že dovolujeme špinit stranu, komunismus, marxismus atd. Měli jsme na to náš názor, naše vysvětlení, hovořili jsme postupně o linii sjezdu, že vytvoříme nové orgány, politické předpoklady pro zápas se skutečnými antikomunistickými silami, ne tak aby se národ choval tak nebo onak, ale tak jak se spolu dohodneme. V této otázce jsme nenašli pochopení ani ve stadiu diskusí v Čierné, Bratislavě, ani předtím ani potom jsme nenašli shodný jazyk. Došlo ke vstupu vojsk pěti států na naše území. Je třeba říci, že vedoucí orgán naší strany a našeho státu nežádaly o tento vstup, že došlo k tragickému nedorozumění. Snažím se tyto věci vidět - odpusťte mi to - tak nějak z nadhledu aspoň 4 - 5 měsíců později. Došlo k tragickému nedorozumění a nepochopení a my jsme to v Moskvě řekli, řekli jsme, že se domníváme, že jsme přesvědčeni, že přecenili význam konkrétní situace jaká byla. Domníváme se, že nebyl potřebný tento zákrok a že se v žádném případě neměl státu bez dohovoru a bez souhlasu našich stranických a vedoucích orgánů. V této souvislosti vzniká otázka, kdo pozval, když to bylo v různých dokumentech řečeno. Předsednictvo ÚV KSČ tu noc, kdy došlo k událostem, vydalo prohlášení, že ani prezident, ani vláda ani vedení strany toto pozvání neučinili. Diskutuje se tedy otázka, kdo pozval, není dodiskutována ani vyřešena. Jména nebyla nikde uveřejněna. Když jsme hovořili v Bratislavě, Praze nebo Moskvě s vedoucími lidmi o této otázce, každý bez výjimky se čestným slovem zaručoval členům vedení KSČ i KSS, že takový krok neudělal, že o něm nevěděl. Různé indicie, které

ku jsou, nejsou ještě fakta a věci došetřené a já neznám dnes ani jednu jedinou vedoucí osobu českého nebo slovenského politického života, o které by se dalo bezpečně říci, že takový krok udělala.

Dostali jsme se bez naší viny do stavu, že území ČSSR bylo obsazeno armádami 5 států. Jak na to reagovala naše strana, naše obyvatelstvo jistě víte, nemusím to tedy rozvádět. V každé situaci, do které se národ dostane, je třeba aby jeho politické vedení uvažovalo velmi střizlivě při zvažování všech faktů jak se z této situace dostat. Hovořil jsem o tom včera a velmi stručně to ještě teď zdůrazním. Viděli jsme jen dvě možné cesty: vést odpor proti této situaci; hned na začátku rozhodlo vedení naší strany a našeho státu, že nejsme schopni ozbrojený odpor vést a že jej proto nepovedeme a dalo příkaz armádě a všem ostatním složkám, aby takto postupovaly. Proto všichni stateční lidé z vedení strany bez výjimky hledali druhou cestu, cestu politického řešení, cestu politické dohody, která by nás vyvedla z těchto těžkých dnů., těžké situace, která by nám vrátila plnou svobodu a suverenitu tohoto státu a která by nám umožnila s progresivním vedením v čele uskutečňovat v naší zemi naše vlastní ideály. Já vím, že se dnes přijímají tato opatření s jistými pocity deprese, přijímají se s různými rozpaky a já nechci tuto dohodu vydávat za světodějně vítězství. I když na západě mnozí lidé hovoří, že návrat lidí do jejich funkcí, umožnění politické práce lidí a obnovení orgánů není malá věc, není si třeba mezi námi, soudruzi, dělat iluze, že by bylo možno dosáhnout něčeho jiného. Kdo se zde u nás domnívá, že stačí víc hovořit a víc křičet, že za den, za hodinu všechna vojska od nás odejdou, kdo čeká, že za 24 hodin se může tato situace vyřešit, ten myslí absolutně^{ne}realisticky.

O které základní otázky šlo? Šlo o návrat lidí, kteří byli z našeho území odvezeni. Vrátili se? Všichni bez výjimky, do svých starých funkcí. Šlo o obnovení legálních orgánů, které si naše strana a náš stát vytvořily. Obnovily se tyto orgány? Působí? Působí dnes prezident a vláda v čele s Černíkem, vedení strany v čele s Dubčekem a všechny ostatní orgány? Působí! Šlo o odchod vojsk 5 socialistických států z našeho území. Jasná dohoda říká, že tato vojska mají postupně odejít v závislosti na konsolidaci situace. Kdo čeká něco jiného? V rozhovorech, které jsme měli, se hovoří o relativně krátkých termínech. Nejde o roční záležitost, ale o termíny relativně krátké související s normalizací poměrů. Můžeme se tedy domnívat a já jsem přesvědčen,

že tato otázka při moudrém postupu komunistů i ostatních statečných lidí našich národů bude vyřešena.

Šlo o obnovení naší suverenity. Když mluvím o tom, že budou fungovat naše legální orgány, že postupně odejdou vojska z našeho území, je to obnova naší národní a státní suverenity. Bude to obnova naší státní a národní suverenity. A bylo nám jasně řečeno, že také bude respektována. Samozřejmě není možno to všechno realizovat hned a v tuto chvíli, kdy tu sedíme. Uvažujme reálně a strízlivě. Kdo čekal, že za pět deset minut se mohou tyto věci realizovat, ale perspektiva několika měsíců, která tady je, je podle mého názoru velmi reálnou perspektivou. Jde o obnovu normálního života u nás. Nejsou žádné překážky, abychom začali s vážnou obnovou normalizace života v zemi. Ty překážky, že jsou u nás ještě vojska, budou ze dne na den více ustupovat. Vytváří se nám a došleva den ode dne se nám bude zvětšovat prostor pro obnovu hospodářství, výroby, dopravy, zásobování, politického života. Kde je ta strašná zrada, jak to dneska někdo říká, kde jsou ty strašné kompromisy? Já vím, že situace není snadná a nebude snadná pár měsíců. Po takovém zásahu, po takové tragedii ke které došlo, se situace den ze dne nezmění.

Když jsme hovořili o povstání, dovolte mi vzpomenout, co následovalo po těch dvou měsících vypětí, nadšení a obětavosti: přišly dlouhé měsíce strašného utrpení, vraždění, pálení vesnic atd. A přesto nás stále vedla jedna myšlenka, že přes tyto oběti si budeme my sami v tomto státě a národě svobodně rozhodovat. Ve srovnání s tím si dnešek vyžaduje od nás začít rozumně, strízlivě a pokojně řešit naše problémy v závodech, na vesnicích, v okresech, na Slovensku a v celém státě. Kde jsou ty hrozné těžkosti, soudruzi? Věřte, že nechci optimisticky věci řešit, na naše lidi přichází těžká deprese. Je velmi radostné pracovat v době, kdy člověk může lidem pěkné věci nejen říkat, ale i realizovat, kdy může k lidem radostně přistupovat, kdy může k nim přicházet s dobrou zprávou. Ale je těžké, velmi těžké, když musí žádat disciplínu, oběti ajisté sebezapření i slzy, je to těžké a nelze člověku od problémů utéci a říci já za to nemohu, já na to nemám povahu, já se přes to nepřenesu apod. Kdo v takovéto těžké situaci národů a strany chce odejít, to je obyčejný dezertér. Lehce se pracuje tehdy, když lidé tleskají, když se dá říci dolů s Novotným a teď si zavedeme svobodu, žádné kriminály, rehabilitaci atd. a lidé tleskají. Lehčeji se pracuje, každý z nás to poznal.

Ale když musíme hovořit vážně, nedat se vyprovokat tím, že tu jsou ještě zbraně a budou tu ještě měsíc, možná dva, nevím, nikdo z nás neví přesně do kdy, dělat práci pro národ, uklidňovat lidi, vysvětlovat těm, kdo mají rozbolavělou duši, jak se musí dívat na situaci, za takové situace se těžko pracuje a těžko se získává důvěra. Naše strana má však bohaté zkušenosti z politické práce a nechce politicky pracovat jen tehdy, kdy se med líže. Prošli jsme obdobím, kdy se velmi těžce pracovalo a kdy vydrželi ti stateční. Nechť odpadne, co je kolísavé, co je oportunistické, nechť zůstane ve stráně to, co je prvné, co je charakterní a co chce pro osud tohoto národa bojovat.

Tato situace se odrážela i na tomto našem sjezdu. Sjezd začal v takový poloilegálních podmínkách, v období zápasu o podporu jednání které vedl s. Svoboda v Moskvě, to se projevilo i ve vašem jednání. Vyjadřovali jste jednání komunistů tohoto národa a postupovali jste tak, jak jste postupovali. Nyní se vám zdá, jako by se ta věc obrátila, že je v tom rozdíl. Rozdíl je v tom, že ukončením jednání v Moskvě, dohodou, návratem všech vedoucích činitelů nastala kvalitativně nová situace. Dubček je tady, Svoboda je tu, Černík je tady, Smrkovský je tady, vrátili se všichni, mluvil jsem o tom, co se tam dohodlo. Nastala kvalitativně nová situace i v jednání sjezdu. Do včerejšího rána jste jednali v jedné poloze, rozmýšleli, dívali se na věci a rozhodovali a od doby, kdy jsou vám známa nová fakta, kdy v tomto státě vznikla nová situace, je zapotřebí přistupovat k problémům nově. To není zrada, že jsem včera cítil tak a dnes jinak. Jde o to, abychom dnes rozmýšleli s přihlédnutím k této nové situaci. Je nutno vnášet stabilitu do našeho života, do stranické práce i do života našeho státu, my se musíme z tohoto těžkého provizoria dostat do normálních poměrů, neboť jinak bez pevného kurzu, bez pevného vedení a rozhodování bychom se z této situace opravdu nedostali. Je tedy před námi zásadní rozhodnutí, ke kterému se musí tento sjezd vyjádřit a to buď přijmout koncepci s. Dubčka, presidenta, s. Černíka a všech ostatních a i mou koncepci, já plně souhlasím se s. Dubčkem a ostatními a nebo tuto koncepci odmítnout. Není žádné třetí cesty. Kdo má lepší návrh? Kdo vidí jinou koncepci? Ať s ní přijde! Kdekdo si láme hlavu i celé vedení. Zásadní otázkou je buď pevně podpořit a pevně státu za Dubčkem a ostatními nebo jim vyslovit nedůvěru. Není třetí cesty. Neboť žádný vedoucí politický činitel, pokud nemá plnou podporu rozhodujícího jádra strany a veřejnosti, nemůže

dnes svou funkci vykonávat. V tomto případě musí odejít. V tom případě nemůže pracovat. Hledejte pak jinou garnituru, která bude uvažovat o nalezení jiné cesty a bude ochotna touto cestou jít... Možná, že reknete, že jsou to tvrdá slova, ale je to otázka důvěry i pro mne osobně. Já stojím plně za Dubčekovou koncepcí, já jsem byl při jejím vytváření a budu ho plně podporovat a buďto s ním budu stát nebo s ním odejdu. Musíme se tedy v této věci rozhodnout. A já jsem přesvědčen, že zralost funkcionářů, delegátů a politická zralost těch, kteří jsou zde, je taková, že po zvážení všech těchto úkolů dají plnou podporu a důvěru Dubčekovu vedení strany a vedení státu. A jen tak můžeme někam dojít. Ani pak to nebude lehké, i pak bude mnoho problémů a mnoho kritiky i všeho ostatního, ale když má člověk alespoň ve straně krytá záda, pak může něco udělat. Bez toho se práce dělat nedá.

K několika úkolům, kterou jsou před námi, pravda za předpokladu, že Dubčekova koncepce, naše koncepce bude přijata, že se tento sjezd a slovenští komunisté za ní postaví. Je to v první řadě velký problém jednoty strany. A nebo řeknu to negativně. Hrozí nebezpečí jistého rozkolu ve straně, zejména v české části strany. Na Slovensku by k takové situaci mohlo dojít tehdy, kdyby tento sjezd nebyl schopen vypracovat a postavit se za jednu koncepci, za jednu linii strany. Kdyby byl rozdělený. Tehdy by i na Slovensku hrozily problémy rozkolu strany. Já pevně věřím, že ve straně na Slovensku taková situace nenastane, že se nevytvoří, nemyslím na jednotlivce, malé skupinky, ale jde o velký proud, říkám rovně a opoziční proud proti Dubčekovu stanovisku, proti koncepci záchrany našich národů, o které jsem mluvil. Domnívám se, že takový proud význačnější nebude a že se nám podaří jednotu strany na Slovensku zachovat. Horší je situace ve straně v českých krajích. To je ta věc, na kterou někteří delegáti citlivě reagovali v souvislosti se XIV. sjezdem strany, to je otázka, jak se z této situace dostat ven. Dlouho jsme o tom včera v noci hovořili. Já nechci ani nemám právo hodnotit tento sjezd, slyšel jsem o těchto věcech velmi útržkovitě, i když se o této otázce dlouhé hodiny diskutovalo. Nemíním nic, ani nikoho shazovat ani kritizovat. Vím, v jaké situaci se všechno dělalo. To vím. Ale jde o jednu jedinou věc, a o té se chci zmínit. Je to ústřední výbor, který byl na tomto sjezdu přijatý. Věc je taková, že v Praze dnes existují dva ústřední výbory. Starý ústřední výbor zvolený XIII. sjezdem strany se změnami, které byly provedeny, v čele s Dubčekem, Černíkem, Smrkovským atd. A nový ústřední výbor zvolený na XIV. sjezdu v čele s Dubčekem,

Černíkem, Smrkovským atd. Existují tedy dva ústřední výbory. Komunistické strany spojeneckých zemí tento nový ústřední výbor neuznávají. Vyjádřily zásadní stanovisko, že ho za žádných okolností neuznají. My jsme nuceni a budeme muset s těmito státy spolupracovat. To je vnější hledisko, které pro nás nemusí být rozhodující. A ne proto ho vzpomínat.

Druhá věc k tomu ústřednímu výboru. My jsme za osm měsíců strašně moc mluvili o demokracii, nových stanovách, o systému voleb, jak zajistit demokratické věci, jak nepřipustit režirování a znásilňování mas členstvem vášnivé diskuse byly na konferencích, jak tyto otázky vyřešit. A nyní se podívejte, máme zvolený ústřední výbor ze sjezdu který nebyl svolán ústředním výborem, kde nebylo přítomno podle stanov potřebné množství členů ústředního výboru, kde bylo hlasováno aklamačně apod. Ale to by nás nemuselo vzhledem k mimořádné situaci ještě zajímat. Ale co nás na Slovensku musí zajímat, to je slovenský podíl na tomto sjezdu. My mluvíme o federalizaci. Vraťme se k těmto otázkám. Mluvíme o suverenním právu tohoto národa, dohovorit se s českým národem o otázkách státu, slovenské reprezentaci, o našem sebeurčovací právu. My hovoříme a budeme hovořit o federalizačních prvcích ve straně, o právech slovenské části strany, delegovat si svoje lidi do ústředního výboru. A co se stalo. Já jsem seděl v Bratislavě tady se soudruhy a celé legální předsednictvo tu sedělo mimo s. Biláka, který byl v Praze. Bylo tu Golotka atd. Nikdo se neobrátil na existující legální orgány strany na Slovensku se žádostí o účast delegátů, ani na mne osobně, na žádného vedoucího slovenského politika ať byl v Bratislavě nebo v Praze. Při zahájení sjezdu jak jsem zasléchl, neruším za správnost, byli přítomni čtyři delegáti ze Slovenska. Postupně někteří přicházeli. Při volbách jich bylo údajně 28. A na konci sjezdu něco přes 40. Přitom na Slovensku je zvoleno na sjezd KSČ 300 delegátů. Ani 10% delegátů ze Slovenska tam nebylo. S kým tedy byly dělány porady o složení ÚV KSČ pokud jde o Slovensko? Kdo navrhl mne do ÚV KSČ a jeho předsednictva? Kdo navrhoval ostatní soudruhy, kteří tu byli přítomni? S kým se mluvilo? Kdo za to hlasoval? Takovým způsobem se ústřední výbor dělat nedá. A když už chtěli ti soudruzi, co tam byli, volit, měli při nejmenším říci, že ze Slovenska tam není ani polovina delegátů a že musíme slovenskou část dohodnout, až bude taková a taková situace nebo cokoli jiného. Ale nemůže přece

někdo vnucovat suverénnímu národu a jeho straně skupinku lidí, kterou nikdo nepověřil, určí jeho politickou reprezentaci. To je principiální otázka. My jsme dělali sjezd za povstání, v horších podmínkách jsme ho dělali. Kdy jste slyšeli něco namítat proti legálnosti tehdy zvoleného ústředního výboru? Po 24 letech se nemusíme za tento sjezd stydět. Až nebyli tam jenom lidé z povstaleckého území, ale z celého okupovaného území, od Bratislavy, z Košic a já nevím odkud odevšad. I z okupovaného maďarského území. Na elementární principy se přece musí dbát i v revoluční době. Takhle se věci stavět nesmí.

Nyní bude mít vedení strany v Praze se s. Dubčekem hrozně těžkou situaci než tento hrozící rozkol překlene. Je nejlepší vůle k rokování, v dohadování se, jak se z té situace dostat, aby se jednota strany udržela. Ne prestižně soudruzi, prostě jak z toho, začali hned včera ráno rokovat, když jsme přišli z jednání, říkali mi soudruzi, že je jistá naděje, že se to podaří. Že ten ústřední výbor si sám řekne, že nebude působit, že se nějak dočasně doplní buď ten existující výbor, nebo že se svolá normální sjezd. Soudruzi hledají východisko. A od nás na Slovensku čekají, že i v této otázce přes všechno to, co tu bylo v politické oblasti, v otázce kádrového složení ÚV, v otázce demokratičnosti, že tento náš sjezd podpoří s. Dubčeka a podpoří vedení, které Dubček reprezentuje. V těchto dnech se mimo jiných pěkných věcí utužil i vztah mezi českým a slovenským národem. A my si toho velmi ceníme. A z toho chceme dále též vycházet. Šlo jen o to, aby se slovenští komunisté mohli poradit s představiteli našich krajů o těchto otázkách. Nešlo nám skutečně o prestiž, Já velmi pevně věřím v moudrost s. Dubčeka a ostatních, kteří tato jednání vedou, že najdou východisko. Včera v noci jsem zase telefonoval se s. Černíkem, dneska v Praze opět jednají s představiteli toho nové ÚV KSČ. Budou znovu hledat cestu a zase mne s. Černík prosil, aby tento sjezd podpořil jejich úsilí, úsilí jak s. Dubčeka, tak českých soudruhů překlenující celou tuto záležitost našim slovenským stanoviskem, které jsme tu my řekli. Jde též o naši celkovou perspektivu, myslí, že není třeba o tom mnoho mluvit, že my chceme, tak jak jsme si stavěli cíle po lednu, budovat u nás socialistickou společnost, že naše strana vychází a bude vycházet z marx-leninských principů, na kterých rostala, s kterými zápasila, a na kterých setrvává. Chceme pokračovat v pole nové linii, v prohlubování socialistické demokracie, v demokratizačním procesu. Nechceme se vzdát žádných zásadních výsledků z toho,

co v té době strana získala. Přes všechny těžkosti nejbližších měsíců chceme tento kurs u nás pevně prosazovat. Nepřipustíme návrat předlednových poměrů nejen v osobách Novotného. Chudíka či kohokoliv jiného, ale ani v koncepci, ani v kurzu a chceme pokračovat pevně po této cestě přes potíže, které máme a které ještě nějaký čas budeme mít. Jsou tu obavy, abychom se neodtrhli v těchto dnech od lidu, od národa, od jeho myšlení, od jeho citění, prostě i od jeho vůle. Je to neobyčejně důležitá otázka. Já vím, že naše strana získala v těchto dnech velkou popularitu, velkou autoritu a že si musíme tuto důvěru širokých vrstev lidu udržet. Ovšem soudruzi nikoli nadbíháním. My musíme dnes ukazovat širokým vrstvám lidu reálné východisko ze situace. My musíme umět ukázat cestu k pokojnému normálnímu svobodnému životu. Tak jako sami u sebe se musíme hádat se svými city a emocemi a dát potom slovo zdravému rozumu, tak budeme muset tyto otázky vnášet i do širokých vrstev lidu. Od národa a od lidu se odtrhnout nemůžeme. My nejsme žádná izolovaná sekta a žádnou sektářskou politiku ani protilidovou politiku dělat nebudeme a nesmíme. Myslím ale, že v této nové situaci máme tyto problémy vysvětlovat nově. Národní cit, národní sebevědomí, národní hrdest, které jak v českém, tak ve slovenském národě v posledních týdnech a potom i v posledních dnech vysoce stoupily, jsou velký faktor v politice. Politické vedení, politická strana musí ho umět správným způsobem orientovat, musí ho umět správným způsobem mobilizovat na úlohy, které jsou v dané situaci před národem nejvážnější a nejtěžší, musí umět najít takový přístup k lidem, který v nich nic pozitivního, nic seb-evědomého neubije. Nezašantročit a umět ho použít na ty ohromné problémy, které jak v politické tak ekonomické oblasti budeme řešit v nejbližších a dalších týdnech. Toto umění komunistů jsme se již učili za uplynulé měsíce a věřím, že leccos jsme se naučili. A v těchto dnech, v těžkých dnech budeme muset znovu a znovu o tom přemýšlet. My nemůžeme vždy jen plavat po proudu, na vlnách, jen to co je lehčí, co je populárnější, čemu se těší, jakmile se rozhodneme pro tu cestu a jsme přesvědčeni, že je správná, musíme ji umět pevně prosazovat i proti pochybnostem, i proti náladám, někdy snad i proti nadáváním nebo zrazování, neboť jiné rozumné cesty já nevidím. Stojí před námi otázka obnovení celého normálního života. Tyto pracovní úlohy stojí dneska a budou státu i nadále s velkou naléhavostí před všemi našimi stranickými a státními organizacemi, před národními výbory. Je potřeba, aby se s plnou rozvahou obnovevala a obnovila naše výroba, abychom zabezpečovali zásobování obyvatelstva. Aby ty orgány Slovenské ná-

rovní rady, národních výborů, hospodářských orgánů pracovaly zase s plnou odpovědností, plnou seriózností a pevností a obnovily zase svou činnost. Aby se celá ta široká škála institucí, orgánů a lidí, těch, kteří jsou zodpovědní za celý normální život od shora až po poslední vesničku, aby se v plném rozsahu na tuto práci soustředili. Já se domnívám, že náš dělník, zemědělec, a ostatní pracující lidé právem žádají, abyměli jistotu v každodenním životě. Jistotu nejen o svůj život, že ho nebudou ohrožovat zbraně, ale i o celou existenci svou, své rodiny, svých dětí, a svoji práci a svoji sociální jistotu a že dnes se nám vytvářejí podmínky, abychom toto zabezpečovali, a abychom takovým způsobem svou práci orientovali. Nic by nám nepomohly velké řeči, kdyby naše závody z jakýchkoliv důvodů pro nedostatek materiálu nebo pro něco jiného nemohly vyrábět, kdyby nebyl chleba, kdyby nebyly ostatní podstatné věci potřebné pro každodenní život. Otázka obnovy normálního života v našem státě naší straně, jak politického, tak ekonomického, tak sociálního, stojí jako jedna z nejnaléhavějších úloh před celou naší stranou, před všemi orgány a organizacemi.

Na programu našeho mimořádného sjezdu byl také problém federalizace. Jen velmi stručně k této otázce. Byla známa stanoviska, byla publikována a i u nás prodiskutována. Před vstupem vojsk na naše území bylo vypracováno už jakého politického stanovisko, nebo politická směrnice schválená vedoucími orgány strany. Tato směrnice měla být předložena na sjezd KSS i na sjezd KSČ. Z důvodů, které známe se na program nedostala a ani neprojednávala. Myslím, že je na tomto sjezdu možno říci několik slov a ať se potom návrhová komise vyjádří: hlásíme se k těm zásadám, které slovenské orgány strany a Slovenská národní rada i předsednictvo ÚV KSČ, vláda atd. projednaly. Principy sebeurčovacího práva, jeho vyjádření v české i slovenské socialistické republice, jejich orgánech, vládě, dělení moci apod. jsou nám známy. Nemáme čas tuto problematiku rozvíjet. Doporučuji, abychom zůstali při zásadním schválení zásadního postupu, tj. že trváme na federalizačním uspořádání našeho státu, na principech již vyslovených a které mají být uzákoněny k 28-10.t.r., že na nich setrváváme a že pověřujeme nový ústřední výbor, který zde zvolíme, aby otázku meritorně a podrobně projednal a zaujal k věci stanovisko, které pak také předloží ústřednímu výboru, případně sjezdu KSČ. Nemůžeme i přes tyto vzrušené dny dát tuto otázku někam stranou. Apeluji na bratrský český národ, aby nás pochopil, že pro nás je to esudevá záležitost,

že pro slovenský národ je to existenční záležitost a že není možné v tomto nerovnoprávném postavení, v jakém jsme byli av jakém jsme dodnes stále prostě setrvávat.

Závěrem pouze tolik: zítra si připomeneme možná jen tak v hlavách 24. výročí Slovenského národního povstání, výročí události, která nám dala nesmírnou mravní sílu, která narovnala slovenskému národu jeho hřbet, která mu dala národní uvědomění, hrdosti a odhodlání snášet v těžkých dobách události, zápasit s nimi a odhodlání jít za nimi. Myslím si, že tato vzpomínka má pro dnešek něco do sebe, že v těchto měsících, v těžkých měsících práce, kdy si budeme vzpomínat na to, co naši lidé vytrpěli před 24 lety, do čeho šli, kde našli mravní sílu a odhodlání, že nám to pomůže i v těchto týdnech a měsících nejen unést události, ale i lidem je vysvětlovat a řešit. Voláme ke spolupráci v těchto dnech všechny čestné a statečné lidi, voláme ke spolupráci a podpoře celou dělnickou třídu, pracující v závodech, v vesnicích, družstevní a samostatné zemědělce, celou naši inteligenci, mládež, ženy. To není úkol stranický, který je před námi, to je úkol celonárodní, je to úkol obou našich národů, celého našeho státu. Jde nám tedy dnes o jednotu strany, jde nám o jednotu našeho státu, jde nám o bratrský vztah našich národů, jde o jednotu všech progresivních sil v tomto státě. Tak stojí úlohy. Jsem hluboce přesvědčen, že cesta k takovému řešení je rozhodnutím vedení strany a státu, dohodami, které byly v Moskvě uzavřeny, otevřená. I když není lehká, je však otevřená a má perspektivu. Dává perspektivu celému našemu lidu a ^{oběma} ~~oběma~~ našim národům, že dosáhneme plnou suverenitu, plnou svobodu, plnou samostatnost svého konání a že o této cestě má naše strana vést všechny náš lid.

Končím soudruzi s provoláním "Ať žije komunistická strana Československa v čele se s. Dubčekem!"

Projev Alexandra Dubčeka,
přednesený v úterý 27. srpna 1968

Drazí spoluobčané, soudružky a soudruzi!

Těžko se hledají slova, kterými bych vyjádřil vděčnost za nesmírné projevy úlevy, kterými jste zahrnuli mne a ostatní soudruhy.

Vaše vysoká morálka, uvážlivý postoj, vystupování a pevně vyjádřené přesvědčení, že se do svých funkcí vrátí všichni řádně zvolení funkcionáři strany a ústředních orgánů, nebyly jen planou vírou. Děkujeme vám. Můžeme opět obnovit činnost ústředních orgánů naší republiky, NS, vlády a NF. Tato činnost, stejně jako život našeho lidu, bude probíhat v situaci, která není závislá jen na naší vůli. Tento fakt jsme si v plném rozsahu uvědomovali po celou dobu právě tak jako to pociťujete a jistě si uvědomujete vy všichni.

Je velkou zásluhou vaší rozvážnosti, lidu naší republiky, že na výzvu předsednictva ÚV KSČ a presidenta ČSSR s. Ludvíka Svobody nedošlo k otevřeným střetnutím a tragičtějšimu keveprolití. Za každou cenu je třeba zabránit dalšímu utrpení a dalším ztrátám, protože tím by se reálná situace nezměnila a nenormální stav v naší vlasti by se prodlužoval.

Když jsme odhodláni zabránit prolévání krve, neznamená to, že se chceme vzniklé situaci pasivně podřídít. Naopak, učiníme všechno, abychom našli a jsme přesvědčeni, že najdeme prostor, cestu a prostředky, jak dosáhnout a s vámi všemi uskutečňovat politiku, která nakonec povede k normalizaci poměrů. V tomto přesvědčení nás posilují i výsledky jednání, kterých dosáhli činitelé našeho státu, strany a NF s činiteli Sovětského svazu, která jsme nyní v Moskvě ukončili. I sovětští činitelé chtějí přispět k normalizaci našich vztahů.

Jsme v dnešní realitě postaveni před úkol najít východisko z dnešní situace v Československu. Na prvním místě je dnes dohoda o postupném odchodu vojsk pěti států z území naší republiky. Proto nedůvěra vyvolávaná v tomto směru není opodstatněná, je škodlivá. V této dohodě, v tomto stanovisku je to základní předpoklad celé naší další cesty. Dohodli jsme, že vojska se okamžitě přemístí

z obcí a měst do vyhrazených prostorů. To je ovšem závislé na tom, nakolik budou naše vlastní čs.orgány schopny zabezpečovat pořádek a normální život. Vláda republiky v tomto směru už dnes přikročila k příslušným opatřením, aby naše vlastní orgány prováděly opatření k regulaci našeho občanského života. Bylo by proto velmi nerozumné a nebezpečné zdržovat jakýmkoli akcemi přesuny a nakonec odchod vojsk pěti států z naší země, protože konečným cílem celého našeho počínání je uskutečnit úplný odsun těchto vojsk, a to co nejdříve.

Na základě jednání v Moskvě vláda už provádí praktické kroky v tomto směru. Ještě dnes v noci byla z několika míst odvezena vojska a uvolňují se některé prostory a objekty v Praze. Pracuje se na dalších opatřeních v tomto směru.

Prosím vás, vážení spoluobčané, abyste nám pomohli čelit jakýmkoliv provokacím sil, které mají zájem na zotřování beztak napjaté situac~~í~~ a které jsou zaměřeny i proti socialismu. V tomto období potřebujeme zejména pořádek, potřebujeme uvědomělou kázeň a disciplinu všech našich občanů, obyvatelů naší ČSSR, tak jak tomu bylo doposud, by co víc, v dalším období budeme uvědomělosti potřebovat ještě daleko víc, neboť jde skutečně o mnoho, záleží na našem postupu, na naší práci, i na tom, jak vy všichni v této naší práci pomůžete.

Chci též co nejvážněji upozornit na to, že k normalizaci poměrů patří, aby chování a činy ^{konkrétní} každého jednotlivce ~~xxkonkrétníxxiny~~ ne neposuzovaly na základě vášní a masové psychózy, ale se znalostí faktů. V této složité době nesmíme propadnout vášním a psychóze. V takovém prostředí bychom mohli těžko zvládnout situaci, těžko bychom mohli regulovat život v naší zemi. Věřte, že chceme a rozhodně uděláme v tomto směru všechno, co od nás závisí.

Normalizace poměrů je základní reálný předpoklad, abychom opět mohli soustředit své úsilí na to, jak jít dále bez vážných chyb a podstatnějšího zdržení po cestě, ve kterou jste spolu s námi tak věřili a myslím, že stále věříte, i když dnes žijeme a pracujeme ve složitých podmínkách, ve složitém období.

Chápali jsme a chápeme vaši podporu v těchto dnech jako pod-

poru myšlenky úspěšněji rozvíjet socialismus v naší vlasti, jak jsme se to pokusili formulovat v lednovém plénu ÚV KSČ a v přípravách na mimořádný sjezd strany. Tím víc nás tato podpora posiluje, tím víc nás zavazuje i v této složité době nevzdat se v úsilí o plné vyjádření humanistických socialistických zásad.

I když se to zdá být jakkoli paradoxní, že o tom hovořím právě v této době, ale musíme mít víru v náš lid, neboť pouze v jednotě, v jednotném postupu, v jednotě našich činů můžeme zabezpečit úspěch naší další politiky. S rozhodnutím vytvořit podmínky pro pokračování v této politice pokud možno s nejmenšími chybami se též vracíme ke své práci. Nebude to lehké. Bude pro to třeba vynaložit mnoho úsilí. Taková je realita a z té musíme vycházet při své práci.

Ignorování reálného stavu by mohlo vést v některých místech k anarchii a to by bylo nedobré pro uskutečňování významných úkolů, které máme před sebou.

Drazí spoluobčané!

Po čtyřech dnech jednání v Moskvě jsme zase mezi vámi ve své vlasti. Vrátili jsme se společně se soudruhem Dubčekem, Černíkem, Smrkovským i ostatními soudruhy. Ani vám, ani nám nebylo lehké. Svými myšlenkami jsme každým okamžikem cítili s vámi a mysleli jsme na to, jak prožíváte tyto těžké dny. Jsme upřímně rádi, že jsme zase doma s vámi. S hlubokým žalem jsme přijímali zejména zprávy o ztrátách na tom nejcennějším, na lidských životech. Hluboce cítíme účast s hořem jejich drahých a přátel. V našem jednání nás posilovaly nesčíslné projevy vyšší důvěry. Upřímně vám za ni všem děkuji. Jsem přesvědčen, že jsme ji nezklamali. Pomáhala nám rozvaha, vysoká kázeň, kterou jste projevovali vy všichni, Češi i Slováci, pracující i naše ozbrojené složky.

Události v naší zemi v minulých dnech hrozily každou hodinu nejtragičtějšími důsledky. Jako voják dobře vím, jaké keveprolití může vyvolit konflikt mezi občany a moderně vyzbrojenou armádou. Tím více jsem jako váš prezident považoval za svou povinnost učinit vše pro to, aby k tomu nedošlo, aby netekla nesmyslně krev národů, které žily vždy přátelsky, ale zároveň aby byly zajištěny základní zájmy naší vlasti a jejího lidu. Nechci tím skrývat skutečnost, že na dlouho zůstanou bolavá místa, způsobená událostmi těchto dnů. Máme však opravdový zájem na obnovení důvěry a upřímné spolupráce mezi zeměmi, které byly osudově spjaty společnou cestou. Místo naší země v dnešním světě je a nemůže být jinde než v socialistickém společenství. Jak už jsem zdůraznil ve svých předchozích vystoupeních, odjel jsem do Moskvy na jednání po dohodě s vládou republiky s tím, že za východisko k řešení složité situace jsem považoval urychlenou normalizaci činnosti ústavních a ~~vše~~ jiných legitimních orgánů našeho socialistického státu a společnosti a jejich vedoucích představitelů.

Jak jsem vám už sděloval z Moskvy, a jak se můžete sami přesvědčit, vracím se společně se všemi těmi soudruhy, kteří se také neprodleně ujímají výkonu funkcí, do nichž byli demokraticky ustanoveni a v nichž jste je podpořili svou plnou důvěrou. Je to první,

ale pro nás důležitý krok k normalizaci života v naší vlasti. S tím pochopitelně souvisí i odchod vojsk Sovětského svazu a dalších socialistických zemí z území naší republiky. Dosáhli jsme zejména zásadní dohody po postupném uskutečnění plného odchodu vojsk. Do té doby je jejich přítomnost politickou realitou. Rozvaha a kázeň, kterou jste projevovali až doposud, jsou nutným předpokladem pro konečné řešení této otázky. To vám říkám s plnou odpovědností jako prezident, vlastenec a voják.

Drazí přátelé, v uplynulých dnech jste nás, ústavní představitele státu i vedoucí činitele Komunistické strany Československa zahrnovali projevy důvěry, věrností zájmu socialismu. To je veliký kapitál, veliká síla a my s ní počítáme v úsilí o zabezpečení dalšího, důsledně socialistického rozvoje naší vlasti. Ve smyslu lednového, dubnového a květnového pléna ústředního výboru Komunistické strany Československa chceme dále rozvíjet socialistický společenský řád, posilovat jeho humanistický, demokratický charakter, jak je vyjádřeno v akčním programu Komunistické strany Československa a v programovém prohlášení vlády. Chceme dále s celou Národní frontou budovat svou zemi jako opravdovou vlast pracujícího lidu. Od těchto svých záměrů ani na krok neustupujeme. Nedopustíme samozřejmě, aby jich mohli pro své cíle zneužívat ti, komu jsou cizí zájmy socialismu. K tomu nyní musíme všichni rozhodně a cílevědomě zorganizovat svou práci.

Obracíme se na vás, drazí spoluobčané, na vás, dělníky, rolníky a příslušníky inteligence, na vás, drazí, mladí přátelé. V těžkých dnech vás volám k jednotě a prosím vás, abyste i nadále prokazovali moudrost a rozvahu. Spojme všechny socialistické, vlastenecké, tvořivé síly do práce pro blaho lidu, naší Československé socialistické republiky.

Myslet na život a budoucnost národů ČSSR

Předseda NS Josef Smrkovský v čs.rozhlase dne 29. srpna 1968

Draží spoluobčané naší československé vlasti, drazí přátelé, mluvil jsem k vám uplynulé době mnohokrát, možná, že až příliš často. Někdy jsem vyjádřil to, co jste si mysleli, a vždycky jsem to poznával - hovořilo se mi lehčeji. Chtěl bych vám teď říci, že ještě nikdy se mi však nehovořilo tak těžko - jako nyní.

Jen jediná věc, která mi v těchto dnech dodávala síly - to jste byli vy, náš lid, Češi a Slováci i všichni ostatní, kteří jste se v této těžké, snad nejtěžší zkoušce zachovali tak, že se mi nedostává slov k vyjádření svých díků a své úcty k vám všem. Skláním se před vámi, skláním se před naším lidem, skláním se před jeho oběťmi, skláním se před jeho odvahou a rozvahou.

Nechci opakovat, co už bylo řečeno v projevech presidenta s. Svobody, prvního tajemníka ÚV K¹ŠČ s. Dubčeka a předsedy vlády ing. Černíka. Dejte mi, abych mluvil osobně, abych řekl, co cítím. Je mi skoro šedesát roků anepřožil jsem toho v životě málo. Můj život znáte a víte, že nebyl lehký. Nikdy dříve jsem si nemyslel, že mne v životě čeká ještě něco těžšího, čekají ještě těžší rozhodnutí. Nyní to vím. Uplynulé dny byly tím nejtěžším, co jsem v životě zažil. A vím také i to, že ani další dny, které stojí před námi, nebudou lehké.

Vím dobře, co je teď hlavním předmětem vašich úvah. Je to i předmět úvah našich, a to ne až ode dneška, ale po celou dobu našeho pobytu v Moskvě: jak to s námi všemi, s celou republikou bude dál.

Není teď času ani místa na pohledy zpět, na bilanci našeho poslednového vývoje. Události posledních dnů ukázaly, že jsme ve svém dosavadním úsilí nedocenili některé faktory, které podstatně náš vývoj ovlivňují, především faktory vnější a mezinárodní, z nichž posléze vyrostla největší a nejtěžší komplikace našeho snažení. Víte, že se politika strany postupně stala předmětem kritiky a tlaku sousedních socialistických zemí, tlaku, který 21.srpna přerostl do hrozivých rozměrů. Naše země byla náhle obsazena obrovskou vojenskou mocí, již čelit stejným způsobem bylo absolutně beznadějně a vyloučené.

Bohužel, třikrát žel, není tato situace v historii našich národů nová a neobvyklá. Nejednou se tak stalo v českých a slovenských dějinách a vlastně už podruhé se tak stalo ve dvacátém století. Je v tom tragika malých národů, jejichž vlast je položena do obzvlášť citlivého místa tohoto kontinentu. Je v tom tragika úsilí o nové společenské výboje, tragika těch, kteří se snaží jít kus napřed, tragika pokusu národů, které si kladou velké, ušlechtilé cíle.

Takové úsilí nikdy není snadné a u malých národů je dvojnásob těžké, dvojnásobně spojené s rizikem nezdarů, neúspěchů, nepochopení. Myslím, že jsme si toho rizika byli vědomi, myslím, že jsme tušili, že za všechno to budeme muset platit, avšak - a to bych rád zdůraznil - nepočítali jsme s takovou cenou, kterou nám přinesla noc z 20. na 21. srpna.

Od toho okamžiku se ve smrtelném nebezpečí ocitlo nejen všechno naše polednové úsilí, ale doslovně nejzákladnější, vpravdě existenční hodnoty nás všech - stát a jeho suverenita, svoboda, řízení našich vnitřních záležitostí, by i existence a bezpečnost každého občana.

Naše jednání v Moskvě mělo neobvyklý ráz. Vy víte, že jsme tam nepřijeli najednou, a jsou vám známy okolnosti, za kterých se tam kdo z nás dostal a jednal. Myslím, že to nemusím rozvádět, dnes je to pro mne, stejně jako pro soudruha Dubčeka i ostatní, ještě příliš těžké a bolestné téma.

Rozhodovat se v této situaci bylo, jak si každý sám rozmyslí, krajně problematické. Obsazení země vojsky Varšavské smlouvy bylo krutou skutečností. Naše spojení s domovem bylo omezené, informací jsme měli zprvu málo, skoro žádné a nejednou jsme byli odkázáni více na víru v pevný postoj našich národů než na faktickou znalost situace. Dost přesně nám však byl sdělován postoj našich partnerů, tušili jsme i jisté obtíže, v nichž se vnější vojenský zásah politicky octl. Věděli jsme, že svět s námi sympatizuje, že však velmocí přijmou raději kompromisní řešení než cokoli jiného.

Za těchto okolností jsme byli postaveni před dilema, z něhož nebylo uniknutí.

Mohli jsme odmítnout jakýkoli kompromis a hnát vývoj věcí do

do situace, kdy cizí vojska zůstanou trvale na našem území se všemi důsledky pro suverenitu státu, politická práva, ekonomika i pro případné nové lidské oběti, jež by patrně takovýto konfliktní vývoj s sebou přinesl. Podotýkám, že jsme brali v úvahu i to, že v určitém momentě nezbývá než odmítnou jakékoli přizpůsobivé řešení, že někdy je v zájmu cti a charakteru národa lepší nestavit bodáku rozhalenou hruď.

Vedle toho jsme se však domnívali, že přece jen takovýto krajní moment ještě nenastal, že přes všechno, co se stalo, ještě zbývá i druhá možnost, kterou jako politikové, zodpovědní za osudy státu, nesmíme nechat nevyužitou. Proto jsme se posléze pokusili hledat ještě jednou východisko spočívající v přijatém kompromisu. I v tomto případě jsme si byli vědomi důsledků, zejména morálních a historických, které takovéto řešení může mít za následek.

Prosíme vás, abyste nám věřili, že náš osobní osud, až nám jako normálním lidem přirozeně nebyl lhostejný, byl pro nás v tom okamžiku vedlejší. Rozhodujícím momentem pro nás bylo, zda se ještě rýsuje nějaká možnost k tomu, abychom se pokusili vyvést československý stát a socialismus z krize, do které ne vlastní vinou upadl.

Taková možnost se začala rýsovat poté, když se jasný a jednotný postoj českého a slovenského lidu k vstupu cizích vojsk na naše území plně projevil a ovlivnil postoj našich partnerů i naši situaci osobní. V této situaci jsme se posléze rozhodli jít druhou cestou, cestou kompromisu, dávajícího naději na pokračování v cestě započaté lednem. To bylo druhou jednající stranou uznáno jako základ možného řešení.

Naše rozhodování ovšem nebylo ani pak lehké. Trvalo prakticky den a noc a byli jsme si vědomi, že rozhodnutí může být lidem a dějinami označeno i za přijatelné, i za zrádné, byli jsme si vědomi i problematičnosti a omezení našeho mandátu. Prosíme, abyste věřili, že jsme nemlčeli, že jsme se ostře střetli - s našimi partnery i mezi sebou - že jsme použili veškeré argumentace, která nám byla dostupná.

Z toho všeho nakonec vykrystalizovalo řešení, které už zhruba znáte - především z projevů presidenta, prvního tajemníka ÚV KSČ a předsedy vlády, kteří - na rozdíl od oficiálního komuniké - pro-

mluvili jazykem nám všemi bližším a srozumitelnějším.

Jak už většinou víte, hlavní body dojednání jsou zhruba tyto:

1. Náš vnitřní život, přetváření československého socialismu v tom duchu, jak byl vyjádřen plény ÚV KSČ od ledna, bude dále pokračovat.
2. Že celý tento politický život nebude řízen žádnou dosazenou vládou, ale všemi dosavadními zákonně zvolenými státními orgány. V tomto směru bude i Národní shromáždění, jehož jsem předsedou, plnit všechny funkce, svěřené mu ústavou a dalšími zákony.
3. Československá zahraniční politika bude držet dosavadní kurs.
4. Vojska Varšavské smlouvy obsadila území Československa, jak se praví v komuniké, dočasně a tato vojska, ani jiné orgány těchto zemí se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí naší země a opět z ní - po normalizaci situace v ČSSR - odejdou.
5. Rovněž KSČ bude dál v duchu akčního programu plnit svou politickou funkci v našich národních pospolitostech. Každý soudný člověk jistě uzná, že právě v krizi těchto dnů osvědčila tato naše strana, své schopnosti, že byla jedinou reálnou silou, schopnou vést naše národy. Jsme všichni přesvědčeni, že tato schopnost bude prokazovat i nadále, že sjednocena kolem Dubčeka vedení, s chladnou hlavou a rozumem vyřeší k prospěchu lednového kursu i všechny své problémy vnitřní.

To jsou zásadní body dohody, ve které moskevské jednání vyústilo. Každý se jistě ptá, jaké jsou jejich záruky.

Otevřeně říkám, že - přes všechnu pomoc přátel, kterých máme nyní mnoho a jimž upřímně děkuji z celého srdce - za daného stavu světa nemá naše země žádnou jinou reálnou garanci a naději než svůj vlastní rozum a hlavně svou jednotu. Seberme tyto všechny své schopnosti, které nám v historii už tolikrát pomohly postavit se pevně na nohy, sevřeme svou vůli, zatneme zuby a jdeme dál svou cestou za ideály, kterým jsme po lednu napsali na svůj štít.

Prosím vás, abyste po první vlně bolesti a rozhořčení přistoupili k výsledkům jednání s chladnou hlavou a tak říkajíc vzali náš osvědčený rozum do hrsti.

Jde totiž o to:

Vojska Varšavské smlouvy tu nějaký čas mají zůstat, jak o tom hovořil předseda vlády, i když o etapovém jejich odchodu z naší ze-

mě vláda zahajuje jednání.

Budeme nuceni učinit mimořádná opatření na úseku tisku, rozhlasu a televize, aby se v něm nepsalo a nemluvílo proti zahraničně politickým potřebám a zájmům republiky. Na úseku práva spolčovacího a shromažďovacího vyžadovaná opatření povedou k rozpuštění politických klubů a zamezení vzniku dalších politických stran. Vládě bude třeba dočasně poskytnou některé zvláštní pravomoci. Všechna tato opatření budou učiněna na základě zákonů, které projedná Národní shromáždění v příštích dnech. Všichni společně chápeme, že jde o zásahy, které zpomalují a ztěžují proces vybudování demokratického socialismu. Věříme, že pochopíte, proč tomu tak má být, a nebudete vedení strany a státu podkládat zlý úmysl. Věříme, že to vše pochopíte jako nezbytný prostředek k normalizaci situace, k odchodu cizích vojsk a k opětovnému urychlení tempa naší socialistické demokratizace.

Mluví k vám o výsledcích moskevského jednání u vědomí oné nezměrné odpovědnosti, která dnes leží na bedrech i nejvyššího ústavního orgánu republiky - Národního shromáždění - v jehož čele z vaší vůle toho času stojím.

Národní shromáždění splnilo se ctí tu úlohu, která mu připadala v uplynulých pohnutých dnech. Zdravující většina našich poslanců se projevila jako stateční, svrchovaní, svobodní zástupci svého lidu, kteří i za přítomnosti cizích vojsk na našem území dokázali hájit legalitu a svrchovaný výkon práv našich ústavních orgánů.

Se stejnou odpovědností chce toto Národní shromáždění přistoupit ke své práci v nové situaci, dané po našem návratu z Moskvy.

Národní shromáždění již vydalo své prohlášení k této situaci, které je vám známo, a požádalo vládu republiky, aby před ně v nejbližších dnech předstoupila se zprávou o moskevských jednáních, se svým stanoviskem k jejich výsledkům i se svými návrhy na opatření, směřující k všestranné normalizaci životů naší zemi.

Je samozřejmé, že Národní shromáždění projedná tuto zprávu vlády s plným vědomím svých práv, své odpovědnosti a spoluodpovědnosti jako orgán, jehož souhlasu podle Ústavy ČSSR podléhají jaká-

koli ujednání, dotýkající se svrchovanosti a územní nedotknutelnosti republiky i jejího vnitřního politického uspořádání.

Naznačil jsem již, jakými cestami se ubíraly naše úvahy během jednání v Moskvě. K nim přistupovalo i vědomí, že se svými stanovisky předstoupíme před náš lid, před ústavní orgány republiky. A že budeme posléze vystaveni i neúprosnému soudu času, soudu dějin. Neboť jsme v těchto dnech stanuli na opravdové dějinné křižovatce, kdy je třeba myslet na základní hodnoty, které je nutno bezpodmínečně uhájit, aby naše národy mohly opět nabrat dech a vykročit vpřed onou cestou, která je jim jedinečně vlastní, která odpovídá smyslu dějin i smyslu jejich samotné existence.

Váš postoj, drazí spoluobčané, v uplynulých pohnutých dnech demonstroval věrnost smyslu našich dějin způsobem, který našel ohlas, uznání i obdiv v celém světě. Byl nám tou největší posilou v přetěžkém úkolu, který jsme museli plnit za hranicemi své vlasti.

Z celého srdce vám děkuji, soudruzi dělníci a příslušníci Lidových milicí, kteří jste naše závody přeměnili v bašty pevnosti a odhodlání a kteří jste znovu dokázali, jaká historická role a celospolečenská odpovědnost vám v této zemi přísluší. Díky i vám, rolníkům, kteří jste letošního léta museli sklízet plody své celoroční práce a zabezpečovat "chléb náš **vezdejší**" ve stínu tanků a letadel.

Díky vám, představitelům vědy a kultury, a zvláště pracovníkům **tisku**, rozhlasu a televize a všem příslušníkům naší inteligence, za váš postoj navazující na nejlepší tradice československé vědy a kultury. A zvláštní díky vám, naše drahá mládeži, budoucnosti této země, díky vám, chlapci a děvčata, za váš elán, odvahu i rozvahu. Díky i vám, soudruzi z armády i Bezpečnosti, kteří jste zůstali na straně svého lidu. S díky a úctou se obracím k našim ženám, matkám, které musely prožít dny úzkosti, utrpení a hoře, ale které jste nám zůstaly pevnou oporou.

Zvláště bych chtěl dnes, v den výročí Slovenského národního povstání, poděkovat slovenskému národu za postoj k jednotě naší socialistické republiky a ujistit jej, že uděláme všechno, aby zákonné rozhodnutí o federalizaci státu mohlo být přijato v předpokládaném termínu, tj. k 28. říjnu t.r. Věřím, že své vzájemné

vztahy, státní i stranické, dáme plně do pořádku a že k tomu z obou stran máme dostatek dobré vůle. Prosím, abychom se v tomto směru nedávali vyvést z míry žádnými dočasnými a vedlejšími momenty a klidně a s důvěrou se soustředili na příznivé vyřešení věcí zásadních.

A naposled - stejně jako s.Černík - bych chtěl jménem Národního shromáždění i za svou osobu poděkovat prezidentu republiky armádnímu generálovi L.Svobodovi za to, jak zasáhl v momentu, který byl pro stát i pro nás osobně nejhorší.

Současně, drazí spoluobčané, prosím, abyste měli pochopení i pro nás, na jejichž bedla padlo těžké břímě jednání a rozhodování. I my jsme jednali a rozhodovali se ve stínu tanků a letadel, které byly na našem území.

Ujišťuji vás, že jsme jednali a rozhodovali se jako vlastenci i vojáci. Jako lidé, kteří nemyslí na sebe ani na své životy, ale na život a budoucnost našich národů. A ve jménu tohoto života a této budoucnosti Čechů a Slováků a vůbec všeho lidu naší země se na vás obracím s výzvou i prosbou, která nás v uplynulých dnech tolik posilovala: jsme s vámi, buďte s námi.

Pamatujme na pověstné 3 pruty Svatoplukovy! Nepřipusťme rozkol v našich řadách! Neboť to by pak byla skutečná pohrůma a skutečná porážka naší věci, porážka socialismu, naší svobodné Československé socialistické republiky! A to se nesmí stát!

Projev předsedy vlády ing. Oldřicha Černíka dne 28. srpna 1968

V ě ř í m ě v n ě l i d u t é t o z e m ě

Drazí přátelé, soudružky a soudruzi, s velkým dojetím předstupuji před vás, abych vám poděkoval za všechny pozdravy a důvěru, kterou jste v uplynulých dnech projevovali vládě a mně osobně. Vracím se do práce v podmínkách mimořádně obtížné situace v naší zemi, která se dotkla našich citů a života našich rodin.

Jak jste už byli informováni, zúčastnil jsem se jednání presidenta republiky v Moskvě. Chtěl bych při této příležitosti, drazí spoluobčané, vysoce ocenit státnickou moudrost, ale i trpělivost, úsilí, rozvahu a politickou prozíravost našeho presidenta Ludvíka Svobody. Dovolte, abych využil této příležitosti a vyslovil mu za to upřímný dík a projev naší hluboké úcty.

Prvním výsledkem moskevských rozhovorů bude obnovení činnosti řádných ústavních orgánů státu a jejich zákonně zvolených vedoucích představitelů. Dohodli jsme též hlavní zásady a principy odchodu zahraničních vojsk a urovnání následků jejich pobytu u nás. Máme zájem spolu s vámi na jejich úplném urychleném odchodu. Musíme však být trpěliví a nadále i rozvášní. Tento odchod bude proveden postupně v několika fázích.

Ve zájmu normalizace našeho života odejdou nejdříve všechna vojska z měst a stáhnou se do nových prostorů. Jednotlivé fáze úplného odchodu vojsk z našeho území musí být ještě konkretizovány a budou projednávány s příslušnými vládními místy.

Dostali jsme ujištění, že zahraniční vojska se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí republiky a že řízení všech sfér státní správy zůstává plně podřízeno vládě a ostatním státním orgánům. Konkretní kroky k upevňování socialistického systému, jehož řešení jsme připravovali nebo nyní připravíme k provedení, jsou naší výlučnou vnitřní záležitostí. Je však třeba pochopit, že je samozřejmé, že nyní jsou ovlivňovány naší mimořádnou situací a ~~sm~~ budou také mít často mimořádnou a dočasnou platnost. Prosím vás, abyste však pochopili, že jsou tu otázky, kterou budou vyžadovat určitý čas, trpělivost a další jednání. Musíme však pracovat rozhodně, s náléhavou rozvahou a s větší důsledností i proti těm, kteří by chtěli naši socialistickou cestu ohrožovat.

Jednotu lidu, která se v poslední době a zvláště v uplynulých dnech projevila, plně sdílím. Byla nejen vám všestrannou posilou, vzpruhou a nadějí, ale byla vzpruhou a nadějí i pro mne. Chtěl bych vyzdvihnout - pokud to vůbec je možné rozlišovat - především postoj, kterých v těchto dnech zaujala naše mládež. Její obětavost, její velká oddanost vlasti nás naplňuje jistotou, že naše generace odezvdá své dílo do dobrých rukou.

~~Jednotu lidu, která se v poslední době a zvláště v uplynulých dnech projevila, plně sdílím.~~

Měli jsme stále před očima nejen ty hodnoty kulturní, duchovní a materiální, které za staletí vytvořila práce lidu této země, ale cítili jsme také plnou odpovědnost za zachování těchto hodnot pro budoucí generace.

Uplynulé dny se staly obrovskou manifestací jednoty obou našich národů a všech národností. Ukázalo se, jak nesmírně pevný je vztah mezi Čechy a Slováky a potvrdilo se, že touto zkouškou se ještě více upevníl. Chtěl bych z celého srdce poděkovat zejména celému slovenskému národu za vřelá a upřímná slova, kterými se postavil za uchování jednotné a pevné republiky. Velmi si vážím pevného postoje, který zaujala Slovenská národní rada. Jako předseda vlády chci stát nadále v čele vlády, která zůstane vládou všeho našeho lidu, obou našich národů a všech národností, vládou, která požívá plné důvěry dělnické třídy, rolnictva a inteligence, všech složek společnosti, a která chce svůj ústavní mandát důvěry, opětovně potvrzený lidem v uplynulých dramatických dnech, splácet oddanou službou věci socialismu a zájmům svrchovaného československého státu.

Zvláště mi dovoluji říci několik slov k příslušníkům armády, Bezpečnosti a Lidových milicí. V noci z 20. srpna na 20. srpna a i v následujících dnech jste splnili příkaz vedení armády, potvrzený předsednictvem ÚV KSČ, prezidentem republiky a vládou, a tím jste zabránili krveprolévání nejen vojáků, ale i civilních občanů naší země i velkým hmotným ztrátám. Kdyby se to nebylo podařilo, východiště ze současné situace by bylo nesrovnatelně těžší, rozvaha, organizovanost a kázeň ozbrojených složek je jednou z důležitých podmínek normalizace poměrů v republice.

Máme za to, že je třeba poděkovat vládě republiky, která ve vážných chvílích, bez účasti některých jejích členů, nedopustila, aby se

ochromila její činnost, a stále pevně s lidem této země a při presidentu republiky. Slibuji vám všem, že i nadále chci jednat tak, abychom vyvedli naši republiku ze složité a obtížné situace a splnili cíle vládního programu. Vždy se přitom budeme řídit zásadou: Co lid nedokáže, žádná jiná síla nedokáže.

Vážení přátelé, lidé nám teď kladou se slzami v očích otázku: Je vaše rozhodnutí a váš postoj správný? Jsem rozhodnut pokračovat v politice, je jíž základ položilo lednové zasedání ÚV KSČ. Chci pokračovat v plnění programového prohlášení vlády, neboť jediné na jeho základě dostala vláda důvěru lidu, a to jak na úseku vnitřní, tak i zahraniční politiky, kde je nutno dostát všem závazkům, vyplývajícím pro nás z dvoustranných i všestranných smluv a ujednání.

To se týká i dohod sjednaných v oblasti zahraničního obchodu, kde můžeme trvat na splnění závazků z druhé strany jedině tehdy, budeme-li je plnit také sami. Každý jistě pochopí, že splnění těch dlouhodobých úkolů socialistické výstavby, které považuji za základní, nebylo dříve, a tím spíš nebude dnes, snadnou záležitostí. Jsem přesvědčen, že vláda, která od samého počátku své činnosti a zvláště nyní dostávala plnou důvěru lidu, bude i v těchto těžkých dnech dávat všechny své síly k zabezpečení vlastních potřeb lidu a k normalizaci veřejného i hospodářského života. Věřím, že se budeme moci spolehnout na váš rozum, opřený o citění našich národů a vysokou státnickou odpovědnost lidu této země.

Činnost vlády chci nyní zaměřit na konkrétní řešení důsledků událostí posledních dnů. K tomu připravuje vláda už nyní některá opatření. Během několika dní vypracuje dokument, s kterým se obrátí na vlády SSSR, NDR, PLR, MLR a BLR, aby co nejdříve bylo zahájeno jednání o postupném odchodu zahraničních vojsk z čes. území. Během dvou týdnů budou připraveny podklady pro hospodářská jednání v Moskvě. V nich budou zahrnuty i návrhy na nápravu důsledků událostí minulých dnů.

Urychleně je nutno normalizovat podmínky pro činnost základních orgánů státu, včetně vlády. Zejména je třeba rychle obnovit spoje a dopravu, posílit složky pro udržování veřejného pořádku, zejména ve velkých městech. Občané by jistě uvítali, kdyby národní výbory ve spolupráci s Veřejnou bezpečností organizovaly služby pro zabezpečení pořádku, klidu a bezpečnosti vás všech. Zvláštní pozornost je třeba věnovat normalizaci situace v Praze, a proto chce vláda projednat příslušné návrhy Národního výboru hlav. Města Prahy během dvou

dnů.

Vláda dnes schválila některá mimořádná opatření, týkající se tisku, rozhlasu a televize, která odpovídají současné nenormální situaci, kdy je třeba uplatnit plně vliv vlády na rozhlas, televizi a ČTK.

Současně je nutno zajistit, aby události posledních dnů nezhoršily základní životní podmínky lidí. Proto je třeba zajistit všemi prostředky sklizeň zemědělských produktů, neboť škody, které by zde byly způsobeny časovým zpožděním, jsou nenahraditelné. Zajistit plynulé zásobování obyvatelstva základními druhy zboží a palivem na zimu, i zásobování výroby pro její ~~plynule~~urychlenou normalizaci. Umožnit řádný a plynulý provoz škol a zdravotnických zařízení a peněžních ústavů, výplaty mezd, důvodů a ostatních peněžních dávek. Umožnit návrat domů občanům ČSSR, kteří jsou v zahraniční na dovolené nebo na služebních cestách.

K tomu, aby se životní podmínky lidu nezhoršily, je třeba vynaložit potřebné úsilí k zachování klidu a pořádku. Proto je nutno organizovat rozvážný postup proti silám, které by se pokoušely o rozvracení občanské kázně, o vyvolávání provokací, atd. V souvislosti s řešením těchto otázek zahájili jsme jednání o urovnání následků činnosti zahraničních vojsk na národním hospodářství.

Vedle těchto úkolů bude vláda i v těchto mimořádných podmínkách usilovat o dodržování zákonnosti podle našich zákonů a předpisů. Mimořádná opatření, která vyplynou z mimořádné situace, mohou mít jen dočasnou působnost. Nebude to vždy snadné, a bude hodně záležet na vašem pochopení, a na schopnosti všech orgánů státní správy, především na národních výborech všech stupňů, aby uměly nalézt správnou míru svých rozhodnutí.

Včerejší jednání vlády s předsedy KNV mě přesvědčilo, že národní výbory v minulých dnech sehrály významnou úlohu při řešení nenormálních podmínek života občanů. Děkuji jim za jejich práci a vyslovuji přesvědčení, že budou tak nadšeně a obětavě postupovat i nadále.

Vláda se usnesla, že po zhodnocení vzniklé situace předstoupí v nejbližší době před Národní shromáždění naší republiky s programem

normalizace našeho národního života, s programem aktivního odstraňování překážek a nenormálností, vyvolaných přítomností cizích vojsk v naší zemi. Musíme nyní všichni na každém stupni řízení přicházet s jasnými, praktickými akty a založit tak národní a morální jednotu na konkrétních činech na každém kroku.

V takovém postupu se projeví postoj našeho lidu k realitě těchto dní. Chápu vaše city, drazí spoluobčané. Věřte však, že z obtížné situace můžeme republiku vyvést jenom s chladnou hlavou. Jedině odpovědně rozumový přístup nám umožní, abychom mohli, byť pomaleji, plnit úkoly, které jsme si dali.

V této souvislosti vás prosím, abyste se vyvarovali unáhlených soudů. V nepřehledné situace totiž velmi lehce vznikají protichůdné a značně zkreslené informace. Vyvarujme se toho, aby náš postup i program řešení vzniklé situace nebyl mařen nedomyšleným radikalismem. Jsem přesvědčen, že východiskem ze vzniklé situace je chladný rozum a rozvážný postup.

Obracím se na všechny pracovníky v závodech i v zemědělství, kulturní a vědecké oblasti, na pracovníky všech státních a hospodářských orgánů s výzvou, aby svou pracovní obětavostí pomohli vládě v této velmi vážné situaci. Jsem si jist, že i teď sami nejlépe víte, jakým směrem napřít své úsilí tak, aby naše země neutrpěla další ztráty. Cesta k naplnění našich cílů, z nichž jsme neslevili a nehodláme slevit, bude těžká a namáhavá. Vede jen přes trpělivou, rozvážnou a obětavou práci náš všech. Pevně však věřím, že byť se a to dnes zdá sebeobtížnější, že idea a dílo socialismu, jeho lidská tvář, vyjdou v ČSSR z této těžké doby úspěšně. Je to možné však jen tehdy, budeme-li i nadále jednotni v práci i úsilí o socialistické Československo.

Věřím pevně lidu této země a prosím vás, abyste i vy mně i vládě poskytli důvěru v obtížné a složité práci, která nás čeká ve vytvoření podmínek pro uskutečnění programu dalšího rozvoje socialismu, které jsme vyjádřili v polednovém vývoji naší země.

Vystoupení Vasilu Biláka

na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 31. srpna 1968

Vážené soudružky, soudruzi,

doba je nesmírně těžká a nikoliv lehké bude mnohé problémy řešit a objasňovat. Bude to trvat měsíce a léta. Situace je však taková, že síly musíme soustředit na řešení současných problémů a nalýzu toho, co se stalo, dělat v trochu klidnější době, až se zmírní vášně, až bude možno posuzovat věci a jevy střízlivě a s rozvahou. Proto dovoluji jen dvě poznámky.

Prvá, která se týká mne, ale i trochu ústředního výboru. Rozšiřují se a kolují fantastické zprávy a tvrzení o mé jakési nepřátelské činnosti. Jsem členem ústředního výboru i členem předsednictva. Nehledám nyní příčiny této kampaně, a proč se to stalo. Prohlašuji na svou čest, že jsem se nedopustil ničeho, co by bylo v rozporu se ctí komunisty a občana Československé socialistické republiky. V historii nechť se to již potom v klidu posoudí. Vytváří se však nedobré mínění nejen okolo jedné osoby, ale i okolo více a na různých stupních. A bylo by tragické, aby se opakovala padesátá léta, kdy komunisté byli označováni za zrádce, za špiony a pod. Neintrikoval jsem, nechtěl jsem nějaké jiné předsednictvo ani vládu, jen místo slov nějaké činy, aby se rychle začala zmírňovat napjatá situace, která byla skutečně vyostřena do krajnosti. Jestliže jste přesvědčeni, že jsem se dopustil viny, rozhodněte o mém dalším členství v předsednictvu a v ústředním výboru.

Druhou poznámku: Abychom se skutečně soustředili nyní na otázky, které musíme dnes, zítra a pozítří řešit, aby nedošlo k rozkolu v Komunistické straně Československa, protože by se tím prohloubila ještě dále tragédie těchto dní. Prosím o to proto, že bez jednotné strany nesplníme to, co se dojednalo v Moskvě, a bez splnění toho, co jsme dojednali v Moskvě, bude zle. Tím by trpěli nejen komunisté, ale i naše národy.

Byl jsem účastníkem jednání v Moskvě. Protokol jsem podepsal dobrovolně a v přesvědčení, že v dané situaci je jediným východiskem v této tragické situaci. Jsem toho názoru, že jiné cesty není. Proto, nechť již budu pracovat kdekoliv, budu úkoly vyplývající z protokolu důsledně plnit, protože to je skutečně cesta, která nám otevírá prostor, abychom mohli postoupit dále.

Musíme udělat všechno, aby se armády nevrátily zpět do města, ale naopak, aby postupně z naší republiky odcházely.

Vystoupení presidenta republiky L. Svobody
na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 31. srpna 1968

. . . .

Dovolte, abych vám připomněl tři věci. Když byla obsazena naše republika vojsky států Varšavského paktu, bylo jasně řečeno stranou, vládou i presidentem: Nikoho jsme sem k nám nepozvali. To ví celý svět. To za prvé.

Krátce nato byla postavena otázka: Sestavit revoluční vládu v čele s presidentem. Dovedete si představit, co by se bylo stalo v naší republice? Byli bychom viděli potoky krve a ~~masakry~~ kupy mrtvol. To jsme nemohli dopustit. To jsem jim kategoricky odmítl. Vláda už byla povolána na Hrad. Já jsem nevěděl proč; myslel jsem k jinému účelu. To už jsem vám řekl, co by se bylo v republice stalo - potoky krve, kupy mrtvol. To jsem nechtěl. Už jsem viděl mnoho krve ve svém životě a mnoho mrtvol.

Postavili jsme otázku, aby nám byli vráceni všichni ti, kdož byli zatčeni, na svá místa, předseda vlády, vedoucí tajemník strany a předseda parlamentu, a abychom začalíco nejdříve pracovat s řádnou vládou, s řádným parlamentem a naším ústředním výborem. Věděli jsme, že zde to nevyřídíme. Žádali jsme Moskvu, žádali, tedy ne my jsme byli voláni do Moskvy. My jsme žádali Moskvu, abychom se zodpovědnými činiteli mohli tuto otázku vyřešit. Druhý den jsme odjeli do Moskvy a tato otázka tak, jak my jsme žádali, byla vyřešena. Soudruzi, kteří byli zajištěni, byli týž den - v 16 hodin jsem mluvil se soudruhem Brežněvem a večer asi v 10 ~~nebo~~ 11 hodin už k nám přišli soudruh Dubček a soudruh Černík. A druhý den ostatní a třetí den povolali jsme ostatní soudruhy z Prahy.

Nastoupili jsme smírnou cestu. Všechny otázky vyřešit smírnou cestou, přátelsky. A to byla jediná možná cesta za dnešní situace, které jsme, díky všem sovětským soudruhům, dosáhli. A nepovažujeme to za žádnou kolaboraci, ne, ale za přátelský dohovor k vyřešení této těžké a zlé situace. My všichni, kdo jsme tam byli a toto jsme dojednali, můžeme se klidně podívat do tváře našemu lidu.

Mohu připomenout, když bylo vyhlášeno komuniké a já jsem promluvil, tak asi za deset, patnáct minut volá jedna žena s německým jménem a chtěla se mnou hovořit. I když jsem neměl čas, šel jsem k telefonu a ona mi říká: Pane prezidente, jak by bylo krásné, kdybyste byl v Moskvě, kde jste jednali o tom, zahynul, neby-

li bychom dneška slyšeli komuniké a váš projev. Já jsem jí říkal: Soudružko, neutíkejte od telefonu. Já vám děkuji za vaše slova, z nichž cítím vaše hluboké vlastenecké uvědomění. Svědčí to o vaší vysoké morální a mravní síle. Ale to je za první. A za druhé, teď musí nastoupit cestu váš rozum, abyste to ... To už klaplo sluchátko a už mě dál tato žena neposlouchala. Já jsem se na ni nehněval. Ani ne na ty ostatní, kteří nám vytýkali, jako bychom byli kolaborovali. Ne.

Opakuji ještě jednou - do Moskvy nás nikdo nevolal, to jsme žádali my a žádali jsme jít touto cestou. A když jsme jednání skončili, protokol podepsali, soudruh Brežněv se velmi krásně vyslovil o této dohodě a říkal - vidíme a jsme si vědomi toho, že to je jediná správná cesta, po které když společně půjdeme a budeme plnit to, co jsme dojednali a podepsali, dojdeme velmi brzy k vyřešení celého tohoto velikého a nepříjemného sporu. Nic jiného jsem mu nemohl odpovědět, že čím dříve budou odcházet Sovětská armáda a sovětské divize a armáda od nás, tím více budou zaházeny květinami našeho lidu.

. . .

R o z h o v o r

předsedy Národního shromáždění J. Smrkovského

s V. V. Kuzněcovem, 1. nám. min. zahr. věcí SSSR

dne 11. září 1968 v Praze

- S: Vítám vás a věřím, že náš rozhovor přispěje k tomu, abychom si ujasnili, co máme na srdci a ujasnili si, že máme stejné zájmy. Prosil bych váš názor na rozhovor, zda má být veden podle formalit protokolu, nebo zda má jít o rozhovor mezi komunisty.
- K: Já nejsem diplomat. Jsem zvyklý mluvit s přáteli jen o tom, co si skutečně myslíme a věřím, že při takovém způsobu si lépe porozumíme. Děkuji vám, že jste si vzal čas, abyste mě přijal. Mám vám vyřídit pozdrav od s. Brežněva, Podgorného, Kosygina a jiných členů politbyra. Naši vedoucí činitelé se velmi intenzivně zabývají otázkou, jak se mají rozvíjet vztahy mezi našimi bratrskými zeměmi a usilují o takové usměrnění vztahů, aby bylo ve prospěch našich národů, socialismu a komunistického hnutí a posilovalo protimperialistické síly. Naše přátelství má silné základy. Není sil, které by je mohly narušit. Vzniklo a zpevňovalo se velmi dlouho. Je jediným naším cílem, abychom toto přátelství ještě dále upevňovali. V dnešní situaci naši vedoucí činitelé se starají o to, aby nebyla dána možnost silám, které nás chtějí rozdělit, a abychom mohli řešit všechny otázky a potom rozvinout spolupráci. Domnívám se, že bychom se hlavně měli řídit výsledky práce obou stran v Moskvě. To by mělo být základem našich dalších snah. Měli bychom hledat především jak za dané situace učinit nejefektivnější opatření, abychom šli dále vpřed při budování socialismu a při uskutečňování hlavních našich cílů. Řídící zásadou by měla být docílená dohoda v Moskvě a zejména dokumenty přijaté na moskevských jednáních 23. a 26.-8. 1968. Chtěl bych podtrhnout, že toto považujeme za jediný možný kurs. Jde o to, aby úsilí, které bylo v Moskvě vyvinuto, nebylo zbytečné. Musíme od něho začít a pak postupovat na široké základně k upevňování důvěry a spolupráce. Nezakrývám, že naši vedoucí činitelé jsou znepokojeni jednotlivými momenty a fakty, ke kterým dochází po 26. srpnu. Chtěl bych se zabývat těmito momenty, jak je vidí s. Brežněv a jiní. Po 26. 8. byla provedena některá opatření, která směřují k plnění protokolu a komuniké. To jsou první kroky. Ale i v těchto krocích jsou momenty, které způsobují u nás obavy a domníváme se, že je nutno na ně upozornit. Už jsem o tom hovořil se s. Dubčekem a Černíkem a Svobodou. Když se

delegace vrátila z Moskvy, soudruzi vystupovali před lidem a hovořili o jednání. Někteří soudruzi zaměřili své vystoupení k tomu, aby mobilizovali lid k plnění dohodnutých opatření.

Vystoupení předsedy Národního shromáždění po příchodu z Moskvy nebylo v souladu s protokolem a bylo takové povahy, že ho mohou využít některé síly k zostření situace.

Plénium ÚV KSČ koptovalo velký počet nových členů a rozšířilo předsednictvo ÚV KSČ. Naši vedoucí toto neočekávali a jsou překvapeni, že to nebylo s nimi konzultováno. Působí jim starost, zda nová sestava ÚV a předsednictva bude správně mobilizovat stranický aktiv a stranu a celý národ k plnění protokolu. Působí nám starost, zda někteří funkcionáři nechápeou plnění protokolu pouze formálně. Je nutno rozvinout boj za jeho splnění bez jakéhokoliv chytračení. Jak souhlasí i čs.soudruzi, má to být základem dalších vztahů. Po 26.8.bylo něco uděláno, ale ještě je mnoho věd, které nám dělají starosti.

Tisk a rozhlas vyvolávají některé nálady, z čehož usuzujeme, že straně dostatečně nemobilizuje. Lépe si počínají na Slovensku, hlavně díky s.Husákovi, ale ani na Slovensku nejsme spokojeni s psaním tisku. Ještě není vidět, zda ÚV dá dostatečné direktivy k plnění protokolu. Máme dojem, že hlavní otázky, které byly dohodnuty se obcházejí a pozornost je věnována otázkám, které nepomáhají jeho plnění a které zvyšují nepřátelské nálady.

Nelze říci, že orgány masové propagace mají již kádry, které by mohly uskutečňovat linii protokolu. V tomto směru bylo málo uděláno. Jako příklad uvedu týdeník, který je promítán po 26.8.(s.Smrkovský informoval, že promítání tohoto týdeníku bylo zastaveno).

Jako hlavní problém se vidí v odchodu vojsk. I čs.soudruzi přece řekli, že odchod je posledním stádiem po normalizaci a má být výsledkem normalizace. Proto soustředění pozornosti má směřovat hlavně na otázky normalizace.

Podtrhují příliš materiální škody. Dělá to i Rudé právo. Naši vedoucí činitelé se tomu diví. Uvádějí se i přehněné cifry. Rozšířily se i pověsti, že SSSR snižuje dodávky, jejichž uskutečnění bylo plánováno. Tote už vůbec neodpovídá skutečnosti a uvádí lidi v omyl. My jsme to publikovali v Pravdě, kde bylo podtrženo, že se zvýšily dodávky hlavně plynu, nafty a železné rudy. Mělo by se to oznámit i v Československu. Vyvolává to dojem, že chcete uměle zdůrazňovat, že SSSR je příčinou všech těžkostí.

Podle zprávy Rudého práva o zasedání předsednictva ÚV KSČ, které

bylo publikováno v tisku v sobotu, se podtrhuje, že nenormální situace je vyvolána přítomností cizích vojsk. Toto neodpovídá protokolu. Je to postavení otázky na hlavu. Nepomáhá to, naopak zostřuje situaci. Existují stále nepřátelské vztahy k sovětským vojákům. Ještě se objevují hesla: "Okupanti, jděte domů." Lidé odmítají kontakty. Netrváme na široké spolupráci, ale spokojili bychom se s normálními kontakty. Dali jsme rozkaz, aby naše vojska nedávala jakoukoli zámlinku k zostřování vztahů. I stranické organizace KSČ zůstávají v tomto ohledu nepřátelskou linií. Když obyvatelstvo je ochotno ke kontaktům, je jim vyhrožováno a lidé jsou i za to trestáni. Toto neodpovídá dohodě.

Orgány masové propagace a orgány informací věnují pozornost heslu jednota. Toto heslo je samo o sobě dobré, ale je nutno vidět, o jakou jednotu jde., s kým má být docíleno jednoty, na jakém základě a s jakým cílem. Nelze toto heslo stavět nemarxisticky a nám se zdá, že v konkrétní situaci může být využito nepřáteli. Mohou se připojit k němu i zločinné živly.

Ještě jsou síly, které se staví proti socialismu a přátelství a odtržení od nás a zdůrazňují heslo neutralismu. (S. Smrkovský podotkl, že NS ihned toto heslo odmítlo, ale přesto poňský tisk nepravdivě informoval v tom smyslu, že parlament podpořil volání po neutralitě). Víme to, ale viděli jsme hesla, která volají po neutralitě. Nyní je nutno bojovat s imperialismem, který se snaží toto všechno využít. Existuje mnoho důkazů postoje hlavních činitelů USA, NSR i Anglie, kteří by rádi viděli odtržení Československa a usilují o to skrytým způsobem pomocí hesla o neútralitě. Československý tisk nezdůrazňuje a vůbec nemluví o nutnosti boje proti imperialistickému systému. Rovněž mnoho se zdůrazňuje odchod od starých metod, což mohou využívat antisocialistické elementy. KSČ nemobilizuje lid k bdělosti a tváří se jakoby neexistoval třídní boj. Měl by vás přesvědčit i fát, že když v NSR viděli, že se jejich zámysly u vás nepodařily, ukazují svoji nespokojenost podobně jako v USA.

Způsobuje nám starost i postoj k vztahům SSSR. Je málo informací o vztazích s SSSR. Kontakty jsou zamrzlé. Naši vedoucí usilují o kontakty po linii stranické, parlamentní, společenské, výrobní, kulturní. Divíme se, proč se nerozvíjejí kontakty po linii měst, které mají mezi sebou družbu. Mělo by být co nejvíce vzájemných styků, diskusí a vyjasňování otázek.

Vzpomenete si jistě na rozhovor se S. Brežněvem, který vyjádřil naději, že moskevské dohody najdou nejen široký souhlas Národního shromáždění, ale i jeho aktivní podporu. Když nepůjdete touto cestou,

pak to může mít nedožírné následky, tj. zostření situace, které by bylo ve prospěch našim nepřítelům. Naši soudruzi znají vaši autoritu a vědí, že můžete podstatně přispět k tomu, aby se dohody plnily. I my jsme odhodláni udělat vše, co je v našich silách.

S: Jsem funkcionářem dělnického hnutí a ne diplomatem. V mém věku chci zůstat tím, čím jsem byl po celý život. To, že toto zdůrazňuji, má svůj smysl. U-vědomuji si a říkám to veřejně i národu, že my se nebudeme učit mít dvě tváře. Kdo ji má, to nechci uvádět konkrétně, ale nemám na mysli sovětské soudruhy. Mít dvě tváře není v našem charakteru. Proto se může stát, že vyjádříme naše názory tak, jak je cítíme, zatímco mnozí by to řekli jinak. Toto jsem chtěl říci úvodem. Připomínám rozhovor se soudruhy Brežněvem, Kosyginem a Podgorným při setkání v Moskvě v budově ÚV, kam jsem byl přivezen. S.Brežněv tehdy řekl, že současná doba není vhodná pro to zkoumat, kdo je vinen, že došlo k dané situaci. Naše diskuse o této otázce byla nekonečná. Mám na to stejný názor. Dnes není čas na to zkoumat, zda to, co se stalo, se muselo stát a proto o tom nebudu hovořit. Bylo by však nečestné, kdybych zamlčoval svůj názor. Mé přesvědčení je, že se to stát nemuselo. Zdaleka nebyly vyčerpány naše vlastní možnosti likvidovat to, co vás znepokojilo. Dodnes některé noviny bratrských socialistických zemí stále opakují tvrzení o kontrarevoluci a podobné otázky. Máme 80 000 komunistů - dělníků ve zbraň - dělnické milice. Tyto milice by samy stačily zlikvidovat každý pokus o kontrarevoluci. Kromě toho máme armádu a další ozbrojené složky. Tím končím o této otázce a domnívám se, že by se to mělo přenechat budoucnosti, aby v klidnější atmosféře tyto věci zhodnotila. Prosil bych, abychom se k tomu nevraceli (s.Kuzněcov vyjadřuje s tím souhlas).

Jsme si vědomi, že naše rozpory a rozdílné názory o tom, kdo je v právu, nelze řešit silou. Bylo by to katastrofou. Nás je pouze 14 milionů a vás je 230 milionů. Taková cesta řešení nepřichází v úvahu z těchto technických, ale i rozumových důvodů. Nezbyvá nám než se dohodnout a snažit se mluvit stejným jazykem.

Naše ústavní orgány, Národní shromáždění, vláda a hlavně strana jsou odhodlány plnit moskevský protokol. Nedá se vše udělat ze dne na den. Věřím, že to pochopíte. Můžete se domnívat, že by to šlo rychleji. My si myslíme, že nakonec se všechno urychlí, ale přesto k tomu nějaký čas potřebujeme. Nedá se změnit psychologie národa ze dne na den. Opakují, že protokol splníme, splníme ho i já. Mně je známo, že s.Brežněv a politbyro nebyli spokojeni s mým projevem.

Domnívám se, že abych mohl pracovat jako funkcionář dělnického hnutí a jako mluvčí lidu, že jsem se musel před lidem vyzpovídat ze svých citů. Nemohl jsem a ani jsem nechtěl mluvit jazykem diplomata. To si mohl dovolit prezident republiky, první tajemník a předseda vlády. Musel jsem říci vše, co jsem měl na srdci, aby náš lid věděl, že mám stejné bolesti jako má náš lid. Náš národ nám věří. Je to skutečnost těchto dnů. Za nějaký čas naše osobní autorita musí přejít na orgány, které reprezentujeme. Ale zatím národ chce znát především naše stanoviska a podle toho se řídí. Má k tomu své důvody. I v budoucnosti bude hrát otázka autority svou úlohu, ale v této souvislosti je to věc vedlejší. O mém vystoupení k národu jsem chtěl říci vám a budu-li mít možnosti, chci o tom hovořit i s jinými vedoucími sovětskými soudruhy. Když jsem byl přivezen do Moskvy, řekl jsem s. Kosyginovi, že budu dělat politiku na principech socialismu a v souladu s míněním lidu. Kdyby náš lid s naší politikou nesohlasil, kdyby nás nepochopil, tak rozhodně odejdu. S národem si dnes rozumím a jsem odhodlán spolu s národem plnit, co jsme podepsali. Jsem 38 let členem KSČ, které jsem věnoval celý svůj život. Sovětský svaz byl mou druhou vlastí. Svůj život chci dokončit na stejné cestě. Můžeme mít na některé otázky jiné názory, zejména pokud jde o taktiku, ale je nutno respektovat jeden druhého. ÚV KSČ koptoval 80 nových členů, a nově doplnil předsednictvo ÚV. Starý ÚV byl jednou z příčin toho, co se stalo, protože v něm byla velká část členů, kterým nikdo v národě nevěří. To bylo příčinou nedůvěry lidu a útoků ze strany hromadných sdělovacích prostředků. Těmto lidem se říkalo družina s. Novotného. Jde o lidi, které nikdo nechce slyšet a proto nelze očekávat, že by mohli na schůzích prosazovat stanoviska strany. Jako příklad bych uvedl tajemníka KV KSČ pro střední Čechy J. Němce, který byl už při posledních volbách doslova nadiktován. A. Novotným za poslance. Podobných případů byly desítky. Aby ÚV měl autoritu a mohl odpovědně plnit politiku strany, museli jsme koptovat další členy. Tito členové byli řádně zvoleni na okresních a krajských konferencích strany. Jsou to komunisté, kteří budou plnit to, na čem jsme se dohodli. To osobně garantuji. Toto se týká též předsednictva strany. Jste znepokojeni, že odešli někteří bývalí členové předsednictva. Např. s. Indra. Máme 84 000 podpisů z Gottwaldova, za kterýžto okres s. Indra kandidoval. Podobně je tomu u s. Koldera a jiných. Máme 4500 rezolucí a mezi nimi i takové, na kterých je 80 000 podpisů. Dávám vám k dispozici jednu kancelář, kde byste mohl s tlumočníkem se podívat na tyto rezoluce. Pak jistě pochopíte, v jak těžkém jsme postavení (s. předseda ukazuje balíky rezolucí). Víme, že na schůze, na kterých by vystupovali tito soudruzi, nikdo

nepřijde. Proto nemůžeme očekávat, že by tito soudruzi mohli prosazovat úspěšně naši politiku.

Domnívám se, že byste měli mít více informací o nás než dosud. Z naší strany je vám vše k dispozici. Přesto již 14 dnů tisk bratrských zemí tvrdí, že u nás je 40 000 kontrarevolucionářů. Tato myšlenka se narodila ve Vídni a tisk ji opakuje, aniž si ji prověřil. Toto způsobilo, že Československo opustilo nebo se dosu nevrátilo 16-20000 našich lidí z obavy před represáliemi. Věříme, že po prohlášení v našem tisku se tito lidé až na některé jednotlivce vrátí.

Ochtěl bych hovořit o jedné otázce, o které se s. Kuzněcov nezmínil. 28.10. je 50. výročí zrodu naší republiky. V ten den Národní shromáždění přijme vyhlášení o změně státoprávních vztahů mezi Čechy a Slováky. O tom jednal sjezd KSS. Má-li dojít k vyhlášení, které je nezbytné, je nutno, aby se sešla i česká komunistická reprezentace. Proto je nutné svolat sjezd české komunistické strany. Signatáři moskevského protokolu, hlavně soudruzi Svoboda, Dubček, Černík, já a Špaček i druzí a dnešní předsednictvo ÚV jsou zárukou, že sjezd české Komunistické strany nevybočí z politiky, kterou ÚV KSČ přijal. To garantujeme. Toto je věc vážná a je naší soudružskou povinností o tom otevřeně hovořit. Já osobně od tohoto stanoviska neustoupím, neboť mám ústavní, stranický i mravní závazek k českému lidu v tomto směru. Přesto, že byla snaha oddálit sjezd KSS, ukázalo se, že tento sjezd, jak ho hodnotili i vaši soudruzi, splnil očekávání a není pochyb o tom, že stejně tak tomu bude na sjezdu českých komunistů.

Pokud jde o hromadné sdělovací prostředky, známe vaše kritiky. V pátek bude o tom přijat zákon. Vzal jsem na sebe osobní závazek, že původní návrh, jak ho předložila vláda, bude změněn. Zavedeme předběžnou cenzuru. Již jsem jednal s ústavně právním výborem a chci jednat i s reprezentací novinářů. I když bych mohl říci, že je to věc vlády a mne se netýká, Pokud se objevují články, které nejsou v souladu s moskevským protokolem, považujte to za věc přechodnou, která za několik dnů pomine. Pro nás to není snadné, protože naši novináři nám ukazují, co se píše v novinách ostatních zemí. Takové nepravdy urážejí naše city. Když my vyvíjíme úsilí, pokud jde o tisk, žádáme, aby to udělali i jiní. Proč Trybuna ludu nepravdivě mluví o Národním shromáždění? V pátek chceme poslat dopis diplomatickou cestou polskému parlamentu, kde bude opakován skutečný stav věci. Myslím, že poslanci nemohou mlčet, pokud se o nás píše nepravdy. Pokud jde o pobyt vojsk v Československu nepochopil jsem moskevský protokol v tom smyslu, že cca půl milionu vojáků odejde teprve až

vše bude normalizováno. Domnívám se, že sotva zdůvodníme našemu lidu, že je nutno v naší malé zemi mít půl milionu vojáků pěti zemí Varšavské smlouvy, když my sami máme 240 000 vojáků. Zdá se nám to v rozporu s vojenskou logikou. Nedovedeme si představit řešení problémů ubytování vojsk v zimě. Opakuji, že je to věc vlády, která však musí dát Národnímu shromáždění své stanovisko. Věřím, že vláda se dohodne s pěti zeměmi na přijatelném řešení těchto otázek. Jsou-li důvody pro pobyt vojsk jiné, nemohu k nim zaujmout stanovisko, protože je neznám. Novoří-lise o schůzce v Drážďanech, připomínám, že jsem v té době nebyl členem předsednictva ústředního výboru KSČ.

Chápu moskevskou dohodu tak, že dojde k etapám odsunu vojsk a ne tak, že vojska zůstanou dlouhou dobu.

Otázku škod řeší naše vláda, která v pátek má připravit své návrhy před Národním shromážděním. Na tomto zasedání budou projednány i otázky nejnovějších jednání v Moskvě, o kterých vím, že byla kladná. Tvzení o tom, že SSSR zdržuje dodávky, jsou pomíjivé.

Velmi vážnou otázkou jsou nedobré vztahy k vašim vojákům. Bratrské vztahy mezi našimi národy sílily více než sto let a k SSSR 50 let. Bylo by neupřímné zamlčovat, že tyto vztahy utrpěly. Už jsem to řekl v Moskvě za podmínek pro mne méně příjemných, než je náš dnešní rozhovor. Budeme muset vyvinout z obou stran veliké úsilí, abychom docílili nových vztahů. Naše mladá generace, která z vlastní zkušenosti nezažila ani kapitalismus, ani nacistickou okupaci, musela zažít najednou to, co se stalo. Bude třeba mnoho taktního úsilí obou stran. Již jsem řekl generálovi Ogarcevovi 2 dny po mém návratu z Moskvy, že pokud jde o přátelské a kulturní podniky, bylo by vhodné počkat 2-3 měsíce a nyní nedrásat city našeho lidu. I kdybychom chtěli něco podnikat v tom směru, výsledek by mohl být právě opačný. Je třeba chápat psychologii a rozpoložení národa. Nikdy jsme nepochybovali o tom, že jsme osudově s vámi spojeni a budeme se snažit o rozvoj těchto styků. Známe však lépe psychologii našeho lidu než vy a proto chceme styky rozvinout, až dnešní rozpoložení pomine. Chceme udělat pozitivní kroky, o kterých se národ v pátek doví a tím vytvořit podmínky k normalizaci. I když budeme negativní jevy paralyzovat, je nutno na všechno určitý čas. Násilím bychom nic nedokázali.

Pokud jde o heslo o jednotě jsme si vědomi, že nepřátelské živly by se mohly k němu přihlásit. Jejich váhu i význam vy přeceňujete a my je nepodceňujeme. My si s nimi poradíme. Kdybychom chtěli použít policejních metod, mohli jsme je zlikvidovat rázem, ale my je likvidujeme bez policejních prostředků. Víme, že dojde k diferenciaci. Pra-

vicové síly se od nás odpojují. Jsou však i staré dogmatické a sektářské živly, které jsou stejně nebezpečné. Považujeme tyto levé ~~odpovědi~~ dogmatiky, bývalé stoupence A. Novotného, za stejné nebezpečí, které rovněž ohrožuje politiku strany. Dáme si pozor na oba extrémy, protože víme, že oba extrémy budou ohrožovat politiku strany, kterou chceme plnit.

Nabízím vám návštěvu některého závodu, abyste se přesvědčil, že to je jednota. Dělnická třída i rolnictvo i inteligence stojí za politikou KSČ a za jednotou se socialistickými zeměmi přes to všechno, co se stalo. Není to nacionalistická jednota. Pokud si to někdo myslí, je na omylu. Nikdo KSČ neměla takovou podporu a sílu jako dnes. Ojedinelé nacionalistické tony způsobené tím, že se stalo, nejsou dnes podstatou problému. Věřím, že když zde pobudete delší dobu, sám se o tom přesvědčíte.

Heslo neutrality Národní shromáždění rozhodně odmítlo.

Kontakty na všech liniích budeme rozvíjet.

NS má 298 poslanců, z čehož za 200 poslanců ručím. To stačí, aby toto NS dělalo politiku, která odpovídá zájmům naší republiky, vztahům k SSSR a moskevským protokolům. NS sehraje tu roli, kterou naše strana od něho požaduje.

Pokud jde o kádrové otázky, nepřipustíme perzekuce těch, kteří perzekovali nás v 50. letech, to garantuji. Domnívám se, že by měli odejít z politického života a jít někam jinam. Jsou zde možnosti v mezinárodních organizacích a diplomatické službě. Pro KSČ jsou to "mrtvé duše", s. Červoněnko to ví, S. Indra měl stát v čele revolučního výboru a měl nás 21. 8. soudit. Tak nám to bylo řečeno. Nechceme se mstít, ale náš lid nemůže pochopit, proč bychom ho měli držet. Lidé říkají, že je to výhradní přání Moskvy. Ještě včera byly obavy, že dojde k masovému zatýkání v souvislosti s přítomností NKVD v Československu. Byla též o tom řeč včera v Moskvě. Věřím, že obavy zmizí a že i v tom ohledu dojde k normalizaci.

Předpokládáme, že jistě víte, že od padesátých let bylo u nás nahromaděno tolik nespokojenosti, křivd a neřešených problémů, že leťtos po lednu toto vše vybuchlo. Byly týdny, kdy vedení strany nestačilo rychle všechno pacifikovat. V tom spočívá příčina, která vedla k některým událostem. Ujasnili jsme si, že leden přišel v hodině dvanácté. Ještě i po Černé jsme byli přesvědčeni, že všechny otázky zvládneme. Chcete-li pochopit naši situaci, nutno si uvědomit, jak to vypadalo před lednem. V žalářích bylo přes 30 000 nevinných lidí a docházelo k popravám nevinně odsouzených. Vy jste to řešili v roce 1956 a řešilo se to i v jiných zemích. U nás byl národ zklamán a byla snaha

vzbudit dojem, že je všechno vyřešeno. V závěru mé odpovědi opakuji, že nemíním mít ve všem stejný názor. Říkám vám to čestně. Nechci mít dvě tváře, avšak to, co jsem podepsal, budu plnit v souladu s míněním lidu.

K: Jsem vám vděčný, že jste tak otevřeně vysvětlil, jak chápete otázky, kterou jsou před námi. Chtěl bych vás co nejvíce poslouchat, abych lépe pochopil, co se u vás děje. Váš výklad mi pomáhá pochopit tyto otázky. Nicméně bych měl ještě několik poznámek k některým momentům, o kterých jste hovořil. Souhlasím s vámi a domnívám se, že není vhodná doba a neodpovídá to společným zájmům zabývat se dnes dějinami. Musíme vzít protokol takový, jaký je a uvažovat o tom, jak jej nejlépe uvést do života. To jsou pozice našeho politbyra. Máme svůj názor o příčinách akce 20.8., která byla pomocí československému lidu. Kdybychom o tom diskutovali, nemuseli bychom dojít k jednotnému názoru. Žádáte od nás, abychom přihlíželi k Vaším poměrům, když jde o rychlost uskutečňování normalizace. Věříme, že poměry jsou složité a že zde hrají roli různé faktory a chápeme vaše těžkosti. Máme pouze starosti, aby proces nešel jiným směrem. Mně se zdá, že "vlak by se mohl obrátit na jinou stranu."

S: Za naši stranu vám říkám "nět".

K: Vítám toto prohlášení. Domnívám se však, že v politickém boji nezáleží vždy pouze na úmyslech, ale na tom, kam činnost objektivně vede. Naše obavy vycházejí z faktů a domníváme se, že jsou oprávněné. Jsou nutná opatření ke splnění protokolu. Říkám vám to proto, abyste jim věnovali více pozornosti.

~~S:~~ Pokud jde o hromadné sdělovací prostředky, v novinách jsou vzbuzovány nepřátelské city vůči sovětským vojákům. Pracovníci rozhlasu a televize, kteří se zabývali antisovětskou a antisocialistickou propagandou jsou stále na svých místech. Naši vedoucí pracovníci jsou překvapeni, že již 20. a 21.8. pracovaly podzemní radiostanice. Toto považujeme za antisocialistickou činnost. Nevidíme opatření proti těmto lidem, kteří zůstávají na svých místech. Kádrově jsou rozhlas a televize zaneřáděny.

Č: Proč váš tisk neuveřejnil dopis starých pracovníků VŽKG?

S: Nic jsme o tom nevěděli, rádi vše uveřejníme v Rudém právu.

K: Nesouhlasíme s postupem vůči těm, kteří nás podporovali. Všimli jsme si, že je vyvíjen nátlak na skupinu pracovníků sekretariátu ÚV KSČ, kteří zůstali v budově ÚV 20.8. Tito pracovníci by se měli pochválit. Proslýchá se však, že budou propuštěni.

Pokud jde o podpisy, znám to z vlastní zkušenosti. Vím, že za těžkých

dob byli i u nás nespokojení dělníci a organizovali stávky. Příčinu toho je však nutno hledat v tom, že slabě pracuje strana. Ptáme se, kdo tyto podpisové akce organizuje? Neznáme soudruha Indru, ale vzniká otázka, zda někdo nemá zájem podtrhnout jeho autoritu. Je to otázka, která ve mně vyvolává určité myšlenky. S.Červoněnko zná Indru i Koldera. S.Bilak přece aktivně podporoval polednový kurs a byl proti Novotnému jako Indra.

Pokud jde o přítomnost vojsk, musíme připomenout, aby nebyl nedorozumění, že politbyro vychází z protokolu i pokud jde o etapy odsunu vojsk, což samozřejmě souvisí s normalizací. Pokud jde o kontakty máme stejný názor - třeba je rozšířit. Ve vaší zemi se tvoří dojem, že SSSR chce návrat k poměrům před Novotným.

S: Nikdo to u nás nemyslí, ve všech projevech to říkám.

K: Vítám ujištění, že v NS je alespoň 200 poslanců, kteří považují protokol za základ řešení všech otázek. Přál bych si, aby jich bylo 298.

S: Já bych tomu nebyl rád, protože tomu by nikdo nevěřil. Myslím si, že 250 je více než 298. Zdá se mi, jako byste o otázce vysílaček hovořil nějakým silnějším hlasem. Chtěl bych vysvětlit, že přes 2000 vysílaček má naše organizace Svazarmu a Lidové milice. Tyto vysílačky nejsou nelegální. Lidové milice jsou ozbrojenou silou strany. Dosud nikdo nenašel žádnou ilegální vysílačku. Nevím, máte-li vy nějaká fakta. Ještě k otázce kádrů. Co říci na to, že o vstupu vojsk jsem se já, jako předseda NS a člen předsednictva ÚV dozvěděl až po tomto vstupu. Zatímco Indra, Kolder i Jakeš to věděli den před tím. Máme o tom důkazy. Ať to někdo vysvětlí. Pokud jde o Koldera, je o něm známo a zvláště na Ostravsku, kde působí, že jde o demoralizovaného alkoholika a nelze se na něho dívat jako na čestného člověka. Vím, že v čele KSČ nemůže být demoralizovaný člověk. Mohl by však sloužit na místě, kde to nebude vadit.

Závěrem bych chtěl říci, že by nebylo poctivé říkat, že máme ve všem stejný názor. Ale to není podstatné. Prosil bych, aby tento rozhovor nebyl poslední. Budu rád, když se budete moci sám přesvědčit delším pobytem v Československu o skutečné situaci.

K: Mám stejné přání. Musíme si vyměňovat názory, abychom se lépe pochopili. Ještě bych ale chtěl podotknout, že se divím, proč vaše bezpečnost nedostala 20.8. úkol zabývat se otázkou vysílaček.

S: V této noci naši nejvyšší představitelé přestali vládnout.

K: Nyní ale již vládnou.

S: Sotva stojíme na nohou, mějte pochopení, tohle nemůžeme řešit najednou.

K: Závěrem bych chtěl říci, že naše politbyro vám chce pomoci a chceme pochopit vaši situaci.

Soudružky a soudruzi,

dnešnímu ústřednímu výboru se předkládá návrh, aby byli někteří soudruzi vyloučeni z pléna ústředního výboru, mezi nimi i já s odůvodněním, že jsem hlasoval proti smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk na území naší republiky. Tím jsem se dopustil přestupku proti stranické kázni.

Rád bych předeslal několik poznámek a to: Návrh^{ne} říká, který orgán se usnesl na této smlouvě a pokud jsem informován, na schůzi členské skupiny parlamentní nedošlo k formálnímu usnesení. Chtěl bych, aby předsednictvo tuto stránku věci podrobně objasnilo. Chci ústřední výbor dále upozornit na to, že dosud nebyl nikdo vyloučen z ústředního výboru, kdo nese přímou zodpovědnost nebo spoluzodpovědnost za to, že desítky nevinných lidí byly odevzány potupné smrti z rukou kata, že tisíce a desetitisíce lidé byly na základě vykonstruovaných obvinění odsouzeny na dlouhá léta mučení a věznění, a že mnozí ve vězení život skončili, aniž viděli světlo svobody. Dosud rovněž nebyl vylučován nikdo z ústředního výboru za odpovědnost za dlouhou vleklou hospodářskou krizi, která nás dovedla až do dnešního stavu a nic na tom nemohou změnit pokusy svalovat příčiny tohoto stavu na několik měsíců minulého roku. A mohli bychom tak probírat jeden úsek našeho hospodářství a veřejného života za druhým, sociální problematiku a ptát se, kdo zavinil, kdo nese zodpovědnost za dnešní neutěšený stav. Není přece tajemstvím, že zde v tomto sále sedí řada členů, kteří po léta zaujímali zodpovědná vedoucí místa v našem veřejném životě a nemohou se vyhnout zodpovědnosti nebo alespoň spoluzodpovědnosti za vše, co tak tvrdě naše veřejnost odsuzuje.

S_e zájmem jsem včera poslouchal soudruha Krajčíra, obdivoval jsem se jeho krátké paměti. V podkladech ústředního výboru se hovoří o kritické hospodářské situaci. Nezdá se soudruhovi Krajčírovi, že ministroval dvacet roků, a že byl také místopředsedou vlády, a že byl po léta členem ÚV a měl přece plnou zodpovědnost za tu dlouholetou krizi. Sedí zde rovněž soudruzi Hendrych, Šimůnek, Lenárt a mnoho dalších bývalých vysokých funkcionářů, kteří po léta vedli tuto zemi. Snad oni nemají žádnou zodpovědnost za nynější stav? Soudruh Hendrych byl po léta druhým a svojí činností

a vlivem prakticky často i prvním člověkem v tomto státě. Je on bez zodpovědnosti? Manévr svalovat vše na polednové období je příliš průhledný. Tento manévr se nemůže podařit. Je málo času, abych se pouštěl do velikých problémů, ale je každému jasné oč jde. Ovšem na druhé straně se navrhuje tvrdá sankce za otevřený postoj ke smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk na území ČSSR. Je známo, že jsem odmítl podepsat tzv. moskevský protokol. Odmítl jsem jej proto, že jsem v něm viděl dokument, který všestranně svazoval ruce naší republiky. Odmítl jsem jej podepsat proto, že se to dělo v ovzduší vojenského obsazení republiky bez konzultace s ústavními orgány a v rozporu s cítěním lidu této země. Když potom byla v Národním shromáždění předložena k ratifikaci dohoda o dočasném pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky, hlasoval jsem proti ní jako smlouvě, která byla v rozporu se zásadami Charty Organizace spojených národů, s principy mezinárodního soužití a ustanoveními Varšavské smlouvy. Tato smlouva postrádala základní náležitost řádné smlouvy, tj. dobrovolnost. Podepisovala se v atmosféře nátlaku politického i mocenského za okolností, které jsou v rozporu s principy soužití socialistických národů i s mezinárodními dokumenty. Podepisovala se v přítomnosti statisíců cizích vojáků a mohutné vojenské techniky. Smlouva byla psána nikoliv perem, ale hlavněmi děl a samopalů.

V této souvislosti si dovoluji citovat z návrhu SSSR na novou definici agrese, kterou předložil v nedávné době OSN: říká se v tomto návrhu: "Ozbrojená agrese přímá nebo nepřímá je použití ozbrojené síly státem jako prvním proti jinému státu v rozporu s cíli, zásadami a ustanoveními Charty Spojených národů." A dále se mluví v textu: "Kterýkoliv z následujících činů pokud jej spáchal stát jako první a to i bez vyhlášení války, bude považován za akt ozbrojené agrese." A mezi těmito činy se jmenuje "bombardování nebo střelba na území a obyvatelstvo jiného státu nebo útok na jeho pozemní, námořní nebo letecké síly." Hlasoval jsem proti smlouvě jako poslanec v souladu s cítěním a přáním velké většiny voličů a občanů této země. Ostatně je známé odmítavé stanovisko k vojenskému obsazení Československa i některých významných komunistických stran, které jsou u moci a rovněž ve velké většině komunistických stran kapitalistických zemí, mezi nimi těch nejvýznamnějších. Je známo, že stanovisko odsuzující obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy podpořily dokonce sjezdy některých stran jako Italské komunistické strany. Nikdo nemůže popřít,

že vojenský zásah v Československu těžce poškodil mezinárodní komunistické hnutí v očích světové veřejnosti a byl důkazem neschopnosti socialistických zemí řešit své rozpory na základě zásad mírového soužití. Dokresluje obraz hlubokých rozporů v celém komunistickém hnutí výrazný zejména v čínsko-sovětském konfliktu a v rozporu v názorech mezi některými zeměmi Varšavské smlouvy a jinými socialistickými zeměmi s velkým počtem komunistických stran.

Obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy nesporně oslabilo dezintegrační tendence v Severoatlantickém paktu a naopak posílilo vliv Spojených států v něm. V této souvislosti mi dovoluji připojit i několik připomínek k dokumentu spojenému s přípravou moskevské porady. Naše delegace a předsednictvo ÚV žádají na delegacích druhých stran, aby se nezabývaly srpnovými událostmi v Československu, používá se dokonce termína tzv. československé události. Chce se tím snad říci, že srpen 1968 v Československu vůbec nebyl událostí? V návrhu pro moskevskou radu se zdůrazňuje, že vývoj v socialismu v jedné zemi je věcí celého hnutí. Je-li tomu tak, pak nelze dobře upírat druhým stranám, aby se k srpnovým událostem v Československu nevyjádřily. Je právě věcí celého mezinárodního hnutí, aby svým jednoznačným postojem znemožnilo, aby v budoucnu mohlo kdekoli dojít i událostem podobným událostem v Československu. Nejde přece jen o československou záležitost, jde právě v první řadě o československou záležitost, ale současně jde o zásadu, o problematiku práva jedné nebo vícera zemí uplatnit možnosti silnějšího, použít násilí vůči slabšímu a zde již srpen přesahuje rámec Československa, přerůstá hranice naší země. Ne náhodou byl přece formulován odst. 13 viz str. 47 kapitola IV v návrhu mezinárodního dokumentu pro mezinárodní radu, v němž se čte: "Účastníci porady potvrzují totožnost své pozice v tom, že základem vzájemných vztahů mezi bratrskými stranami jsou zásady proletářského internacionalismu, solidarity a vzájemné podpory, respektování samostatnosti a rovnoprávnosti, vzájemné nevmešování do vnitřních záležitostí, přísné dodržování těchto zásad je nezbytnou podmínkou rozvoje soudružské spolupráce" mezi bratrskými stranami upevnění jednoty komunistického hnutí" konec citátu. Bylo by záhodno citovat ještě nejeden z těchto odstavců, ale omezím se na toto.

K samotnému návrhu na mé vyloučení z ústředního výboru KSČ chci říci toto: považuji je za neoprávněné, s průhlednými cíli, které míří dál než jen k mé osobě. Je dobře známo, že přes řadu prohlášení o tom, že budeme uskutečňovat polednovou politiku, vyvolává vývoj posledních týdnů obavy a pochybnosti. Celá řada usnesení nižších orgánů strany, přestavba aparátu, tvrdá čistka prováděná v různých institucích a aparátech, jdou před leden 1968. Jde o rozsáhlý restaurační proces, o úsilí legalizovat srpen. Získat a přesvědčit veřejnost stranickou a ostatní mohou jen zkušenosti. Zatím, a to doufám, že pro vedoucí pracovníky strany a vlády to není tajemstvím, sílí negativní ohlas obyvatelstva u členů i nečlenů strany. Zrychluje se tempo vedoucí k izolaci strany od obyvatelstva, izolace vedení od členstva, k proměně z morálně a politicky vedoucí síly v instituci téměř výlučně mocenskou.

Pokud jde o moji stranickou kázeň, soudružky a soudruzi, prokázal jsem ji po dobu více než 38 let svého členství ve straně a více než 40leté činnosti v hnutí, za okolností velmi složitých historicky i osobně. Nepřijímám výtku neukáznenosti a nescuhlasím s návrhem na vyloučení. Svůj postoj jsem zdůvodnil, aby nebylo příčiny k omylům dalším, pro které se v tomto sále už dost často zvedaly ruce. Historie posledních bezmála dvou desetiletí je v tomto ohledu bohatá na varovné i tragické zkušenosti.